

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AVRUPA'DA İRKÇİLİK'İN DEĞİŞEN YÜZÜ: İSLAMOFOBİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mehmet AKÇA

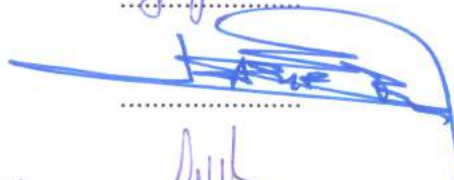
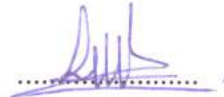
Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Umut KEDİKLİ

Karabük
Şubat – 2016

TEZ ONAY FORMU

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Mehmet AKÇA'ya ait "**Avrupa'da Irkçılık'ın Değişen Yüzü: İslamofobi**" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans programı tezi olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	: Yrd. Doç. Dr. Ali ASKER	
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Latif PINAR	
Danışman Üye	: Yrd. Doç. Dr. Umut KEDİKLİ	

Tez Sınavı Tarihi : 24.02.2016

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

24/02/2016

Mehmet AKÇA

ÖNSÖZ

İrkçılık, kadim zamanlardan itibaren Avrupa'nın kronik bir sorunu olmuştur. Bu sorun, farklı zaman dilimlerinde çeşitli görünümler kazanmış ve özellikle 2000 yılından sonra yaşlı kıtada kendisini İslamofobi silüetinde göstermiştir. Çalışmamızda, İrkçılık'ın değişen bir yüzü olarak tanımladığımız İslamofobi'nin vücuda geliş evresi mercek altına alınmaktadır. Çalışmanın amacı, kıta Avrupa'sının İrkçılık serüvenini baz alarak tarihe bir yolculuk yapmak suretiyle günümüzde hızla yükselen ve yayılan İslamofobik eğilimin Avrupa'daki yansımalarını analiz etmektir.

Tez çalışmam sırasında destek ve katkılarını esirgemeyen değerli danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Umut KEDİKLİ'ye; çalışmamın filizlenmesinde katkısı olan Selçuk ve Karabük Üniversite'lerindeki saygıdeğer hocalarıma; her zaman yanımda olan ve kıymetli fikirlerini benimle paylaşan değerli dost ve arkadaşlarıma; özellikle tez sürecinde yardımlarını esirgemeyen Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün kıymetli personeline; gösterdikleri sabır, anlayış ve destekleri için anneme, babama ve karakterime konulan her tuğladaki gizli emektarım, baş öğretmenim, ablam Bahar AKÇA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet AKÇA

Annem, Babam ve Canım Ablam'a...

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
DOĞRULUK BEYANI	iii
ÖNSÖZ	iv
İTHAF	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

IRKÇILIK VE AVRUPA'DAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. KAVRAMSAL OLARAK IRK VE IRKÇILIK	6
1.1.1. Irk Kavramının Kökeni	6
1.1.2. Irkçılık İdeolojisi	13
1.2. AVRUPA'DA IRKÇILIK'IN KADİM GEÇMİŞİ	18
1.2.1. Fransız Devrimi ve Ulus-Devletin Doğuşu	21
1.2.2. Almanya'da Irkçılık'ın Ortaya Çıkışı	23
1.3. FARKLI COĞRAFYALARDAN IRKÇILIK ÖRNEKLERİ	29

İKİNCİ BÖLÜM
AVRUPA'DA YÜKSELEN İSLAMOFOBİ

2.1.YENİ ULUSLARARASI SİSTEM VE KÜRESELLEŞME	37
2.1.1. Avrupa Bütünleşmesi Süreci	40
2.1.2. Avrupalı Kimliğinin Yeniden Tanımlanması	42
2.2. AVRUPA'DA İSLAMOFOBİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞI	45
2.2.1. Kitlesele Göç Olgusu ve Dışlama Etkisi	55
2.2.2. Küresel Terör Olayları ve Ötekileştirilen İslam	59
2.3. İSLAMOFOBİ'NİN SİYASALLAŞTIRILMASI VE AŞIRI SAĞ PARTİLERİN YÜKSELİŞİ	65
2.4. İSLAMOFOBİ'NİN AVRUPA'DAKİ YANSIMALARI	77
2.4.1. Avrupa Ülkelerindeki İslamofobik Yaklaşımlar	80
2.4.2. Ayrıştırıcı Söylemin Eyleme Dönüşümü: Pegida Hareketi	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AVRUPA'DA İSLAMOFOBİ İLE MÜCADELE YÖNTEMLERİ

3.1. ÜLKESEL DÜZLEMDE MÜCADELE ÖRNEKLERİ	95
3.2. ÖRGÜTSEL BAZDA MÜCADELE ÇABALARI	99
3.2.1. Resmi Örgütler Nezdinde Yürütülen Çalışmalar	100
3.2.2. Sivil Örgütler Nezdinde Yürütülen Çalışmalar	107
3.3. MÜCADELENİN ETKİN(SİZ)LİĞİ TARTIŞMASI	110
SONUÇ	117
KAYNAKÇA	121
ÖZET	135
ABSTRACT	137
ÖZGEÇMİŞ	139

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AKPM	: Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi
ALDE	: The Alliance of Liberals and Democrats for Europe - Avrupa İçin Liberaller ve Demokratlar İttifakı
AP	: Avrupa Parlamentosu
ATA	: Avrupa Topluluğu Antlaşması
ATAKA	: Bulgarca Атака - Atak Partisi
ATAUM	: Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi
ATCSA	: Anti-Terrorism Crime and Security Act - Anti-Terör Suç ve Güvenlik Kanunu
BETAM	: Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi
bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BNP	: British National Party - İngiliz Ulusal Partisi
CCIF	: Collectif contre l'islamophobie en France - Fransa İslamofobik Saldırlara Karşı Dayanışma Örgütü
CECRL	: Cadre Européen Commun de Référence pour les Langues - İrkçilikle Mücadele ve Fırsat Eşitliği Merkezi
ÇTTAD	: Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
DAEŞ	: DAESH veya DAİŞ Arapça ad-Dawlah al-Islamiyah fil-Iraq wa ash-Sham

DFP	: Dansk Folke Party - Danimarka Halk Partisi
DTİB	: Diyanet İşleri Türk İslam Birliği
DÜBAM	: Dünya Bülteni Araştırma Masası
ECR	: European Conservatives and Reformists Group – Avrupalı Muhafazakarlar ve Reformcular Grubu
ECRI	: Europe Commission against Racism and Intolerance - Avrupa Konseyi Irkçılık ve Hoşgörüsüzlük Komisyonu
EFA	: European Free Alliance (The Greens) – Avrupa Özgürlük Partisi
EFD	: Europe of Freedom and Democracy – Özgürlük ve Demokrasi Avrupası
ENAR	: European Network Against Racism - Irkçılığa Karşı Avrupa Ağı
ENOSIS	: Yunanca Ένωσις (Birleşme) - Kıbrıs'ı Yunanistan'a Bağlama İdeolojisi
EOKA	: Ethniki Organosis Kyprion Agoniston - Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü
EPP	: European People Party – Avrupa Halk Partisi
EU	: European Union
EUMC	: European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia - Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi
EURATOM	: European Atomic Energy Community - Avrupa Atom Enerjisi Kurumu
FAZ	: Frankfurter Allgemeine Zeitung – Frankfurt Genel Gazetesi
FN	: Front National – Ulusal Cephe Partisi
FNB	: Flemish New Bash - Yeni Flaman İttifakı Partisi
FPÖ/ BZÖ	: Freiheitliche Partei Österreichs - Avursturya Özgürlük Partisi
FRA	: Fundamental Rights Agency – Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı
GUE/ NGL	: European United Left/Nordic Green Left - Avrupa Birleşik Sol / Kuzey Yeşil Sol Partisi

IHF	: International Helsinki Federation for Human Rights - Uluslararası Helsinki İnsan Hakları Federasyonu
IHRC	: Islamic Human Rights Commission - İslam İnsan Hakları Komisyonu
IMF	: International Monetary Fund -Uluslararası Para Fonu
İŞİD	: Irak-Şam İslam Devleti
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
JOBBIK	: Macarca Jobbik Magyarorszáért Mozgalom - Daha İyi Bir Macaristan Hareketi
KRM	: Koordinationsrates der Muslime in Deutschland - Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi
LN	: İtalyanca Lega Nord per l'Indipendenza della Padania - Kuzey Birliği Partisi
MÖ	: Milattan Önce
NATO	: North Atlantic Treaty Organization - Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NAZİ	: Almanca Nationalsozialist - Nasyonal Sosyalist Partisi
NPD/ REP	: Almanca Nationaldemokratische Partei Deutschlands - Almanya Ulusal Demokratik Partisi
NSU	: Almanca Nationalsozialistischer Untergrund - Nasyonel Sosyalist Yer Altı Örgütü
ORIW	: Organization Racism Islamophobia Watch – Irkçılık ve İslamofobi İzleme Merkezi
PASOK	: Yunanca Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα, Panhellenion Sosialistiku Kinema ΠΑΣΟΚ - Panhelenik Sosyalist Hareket
PEGIDA	: Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes - Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar Hareketi
PRM	: Romence Partidul România Mare naşionalist - Milliyetçi Büyük Romanya Partisi
PVV	: Flemenkçe Partij voor de Vrijheid - Özgürlük Partisi
SD	: İsveççe Sverigedemokraterna - İsveçli Demokratlar Partisi

SDE	: Stratejik Düşünce Enstitüsü
S&D	: Progressive Alliance of Socialists and Democrats – Sosyalist ve Demokrat İttifakı
SESRIC	: Statistical Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries – İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi
SETA	: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SNS	: Slovakça Slovenská národná strana - Slovak Ulusal Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SYRIZA	: Yunanca Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς, Synaspismós Rhizospastikís Aristerás - Radikal Sol Koalisyon
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
UAF	: Uluslararası Af Örgütü
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
USAK	: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
UTGAM	: Uluslararası Terörizm ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi
vd	: Ve Diğerleri
XA	: Yunanca Χρυσή Αυγή - Altın Şafak Partisi

TABLULAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Avrupa’da Faaliyet Gösteren Başlıca Aşırı Sağ Partiler ve Siyasi Söylemleri	70
Tablo 2. 2009 ve 2014 Yıllarındaki Avrupa Parlamentosu Kıyaslamalı Seçim Sonuçları	74
Tablo 3. 2009 - 2014 Yıllarındaki Avrupa Parlamentosu Seçimlerinde Aşırı Sağ Partiler	76

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. 2009 - 2016 Yılları Arasında İslamofobi Kelimesinin Aranma Sıklığını Gösteren Grafik	53
Şekil 2. 2005 - 2013 Yılları Arasında Avrupa’da Faaliyet Gösteren Aşırı Sağ Partilerin Oy Oranları	71
Şekil 3. Danimarka’da Yayınlanan Jyllands-Posten Adlı Gazetede 30 Eylül 2005 Pazar Günü Yer Alan “Muhammed’in Yüzleri” Adlı 12 Karikatürden Biri	83
Şekil 4. İsviçre’de 2009 Yılında Yapılan Minare Referandumu İçin Hazırlanan Sokak Afişi (Türkçesi: İsviçre’de Minare Yasağına Evet)	84
Şekil 5. Fransız Aşırı Sağcı Jean Marie Le Pen’in Ulusal Cephe Partisi’nin Seçim Çalışmalarında Kullandığı Afiş (Türkçesi: İslamizme Hayır)	86
Şekil 6. Charlie Hebdo Dergisi Tarafından 13 Ocak 2016 Tarihinde Yayınlanan “Göçmenler” Başlıklı Karikatür	87
Şekil 7. Pegida Hareketi’nin Eylemlerinden Birinde Çekilmiş İslam Karşıtı Pankartların Yer Aldığı Bir Fotoğraf (Türkçesi: Dur! İslam-Terör)	91

GİRİŞ

İnsanın yeryüzüne ayak basmasıyla başlayan merak duygusu, önce farklı yerleri, değişik coğrafyaları ve doğal yaşamı keşfetme; ardından kendi gibi olmayan farklı insan türlerini tanıma ve onlarla etkileşime geçme şeklinde ortaya çıkmıştır. İnsanlar çeşitlilikleri keşfettikçe farkındalıkları ve arzuları artan bir eğilim göstermiştir. Birbirleriyle etkileşime geçen insanoğlunun farklılıklarını tespit ettikçe ayrımlarını ön plana çıkardığı görülmüş ve farklılıkları zenginlik olarak görmek yerine onları dışlama ve ötekileştirme yoluna gittiği tespit edilmiştir. Tarihin tozlu sayfalarından edindiğimiz bu köklü bilginin içinde bulunduğumuz yüzyıla değin süregelen yansımalarını ise “İrkçilik” olgusunun karşıladığını söyleyebiliriz.

İrkçilik, insanın yaradılışından ötürü meydana gelen farklı antropolojik, fiziksel ve biyolojik görünümünün; birinin diğerinden aşağı ya da üstün olduğuna dair çıkarılabilecek sonuca dayanarak hayatın idame ettirilmesine ilişkin alınacak siyasi, sosyal ve ekonomik tüm kararlarda herhangi bir rengin, soyun ya da türün egemenliğinin hüküm süreceğini ifade eden ideolojidir. Sözü edilen ideoloji, insanları soy, köken, renk, dil, din gibi kıstaslara göre farklı ırklara ayırmakta ve bu ayrımı yapanları tahakkümlerine göre üstün veya aşağı şeklinde konumlandırmaktadır.

Sami dillerinde güneşin battığı taraf anlamına gelen Avrupa, kökü kadim zamanlara dayanan yaşlı bir kıtadır. Bu kıtada yaşayan insanların İrkçilikle olan geçmişi ise en az yaşadıkları coğrafyanın geçmişi kadar eskidir. Öyle ki; Avrupalı kimliği yaratma adına karşıt kimlik metaforundan yararlanan Avrupalılar, kendi kimliklerinin karşısına Müslümanları yerleştirmişlerdir. İslamı ve Müslümanları ötekileştirerek kendi benliklerini oluşturan bu halkın, Müslümanlara karşı uyguladığı dışlayıcı ve ayrımcı tutum, düşman imgelemine dayanmaktadır. Barbar olarak

gördükleri Müslümanlara karşı dinlerini ve kimliklerini koruma amacıyla yaptıkları Haçlı Seferleri Avrupa'nın Irkçılık temelinde attığı ilk adım olarak gösterilebilir.

Tarih boyunca İslamla ve Müslümanlarla sürekli karşı karşıya gelen Avrupa, her dönem “onlar” ve “biz” düalizmine dayanan bir imgelem üzerinden Oryantalist (Şarkiyatçı)¹ bir bakış açısı geliştirmiştir. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle yıkılan iki kutuplu sistemin yerini alan tek kutuplu hegemonik sistemin karşısına -ideolojik olarak komünizmin yerine- konulması gereken bir düşmana ihtiyaç duyulmuştur. Avrupa'da özellikle 11 Eylül 2001 terör olaylarının ardından İslama ve Müslümanlara karşı başlayan önyargı, 2003 İstanbul, 2004 Madrid, 2005 Londra ve son olarak 2015'te Paris'te gerçekleşen küresel terör eylemlerinin ardından doruğa çıkmış; Avrupa'yı sarsan ekonomik bunalımın artan göçmen krizine bağlanmasıyla da radikal bir hale dönüşerek yeni bir düşman yaratılmıştır. Bu dönemde önyargıların kalıcı kodlamalara dönüşmesine katkı sağlayan aşırı sağ partilerin tüm kıtada önlenemez yükselişi de Avrupa'da Irkçılık'ın yeni bir silüet kazanmasına neden olmuştur. “İslamofobi” olarak tanımlanan bu yeni yüz, İslamı düşman ilan ederek peygamberine hakaret etme ve tüm Müslümanlara terörist gözüyle bakma gibi ayrıştırıcı ve ötekileştirici bir çağrışımı ifade etmektedir. İslamı bir şiddet dini görerek ondan korkmaya, tüm Müslümanları terörist ilan ederek onları yaftalamaya varan bu fobinin günümüzde Avrupa'nın yeni hastalığı olduğu aşikardır.

İslamofobi, tarihi, kültürel, dini, siyasi ve sosyo-ekonomik köklerden beslenmektedir. Ortadoğu'da yaşanan şiddet olaylarından kaçan göçmenlerin Avrupa'da yaşanan ekonomik krizin tetikleyicisi olduğu ve göçmenlerin Avrupa için bir yük olduğu iddiasının giderek alevlenmesine ilaveten Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde gerçekleşen terör eylemlerinin yıkıcı etkisiyle giderek güçlenen aşırı sağ kesimin algı operasyonları sonrası tüm dünya Müslümanlarına karşı oluşan önyargı ve ayrımcılık özellikle Avrupa'da yerleşik şekilde uzun yıllardır yaşayan

---

¹ Fransızca “Orient” kökünden gelen ve “Güneş'in doğduğu taraf” anlamında, Doğu'ya (Şark) özgü olan demektir. Doğu toplumlarının kültür, dil ve halklarının incelendiği, Batı kökenli ve Batı merkezli araştırma alanlarının tümüne verilen ortak ad. Bazı çevrelerce olumsuz bir yan anlamla 18. ve 19. yüzyıllardaki sanayi kapitalizminin gelişme döneminin zihniyeti tarafından şekillendirilmiş, Amerikalı ve Avrupalıların Doğu araştırmalarını tanımlamakta kullanılmıştır. Bu anlamda Oryantalizm, Aydınlanma Çağı sonrası Batı Avrupalı beyaz adamın, Doğu halkları ve kültürüne yönelik dışarıdan, ötekileştirici, ayrıştırıcı ve ön yargılı yorumlarına işaret etmektedir. Tezimizde de bu anlamda kullanılmıştır.

Müslümanlar ve Türkler için artık huzurlu yaşamın derinden sarsıldığına işaret etmektedir. Bu nedenle Müslümanları fiziksel ve sosyo-psikolojik birçok zorluğun beklediği açıktır.

11 Eylül sonrası dünyasında, özellikle Avrupa medyasında ve kamuoyunda İslam düşmanlığı çok hızlı bir artış eğilimi göstermiş ve İslam korkusu giderek yaygınlaşmıştır. Yaşanan küresel terör olayları neticesinde, 2001'de Afganistan'a ve 2003'te Irak'a yapılan müdahaleleri meşru kılmak için, İslam düşmanlığını gerekçe gösteren çok sayıda kitabın kamuoyunun dikkatine sunulmuş olması ve belgesel, film gibi görsel yayınların yapılmış olması İslamofobi'nin artmasında önemli bir rol oynamıştır.

İslamofobi'nin yaygınlaşmasında medyanın olduğu kadar siyasetteki kutuplaştırıcı söyleminin etkisinden de söz etmek gerekir. İslamın, hem medyada hem de siyasette Avrupa'ya yabancı bir din olarak algılanarak düşman kabul edilmesinde siyasi aktörlerin rolü büyüktür. Siyasetçiler, Ortadoğu'ya yönelik politika ve eylemlerine meşruluk kazandırmak için Köktendinci (Fundamentalist)² İslam'a aşırı derecede vurgu yapmakta İslam konusunda kamuoyunu olumsuz yönlendirmektedirler. Dolayısıyla bir İslam karşıtlığı sarmalı oluşmakta ve bu sarmal diğer kurumları da olumsuz yönde etkilemektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle de Soğuk Savaş Dönemi sonrası başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa ülkelerinde olmak üzere tüm dünyada kimlik siyaseti önem kazanmıştır. Yıkılan imparatorluklarla henüz mikro bir hal almamış ulus-devlelerin yenilenen siyasi haritalarının önemli rol oynadığı bu kimlik siyasetinde, dini kimlikler giderek ön plana çıkmaya başlamış, bu da Müslüman nüfusa yönelik dışlayıcı ve baskıcı uygulamalara ön ayak olmuştur. Soğuk Savaş sonrası Avrupa toplumlarındaki kimliksel sorgulamalar ve ekonomik kriz, Müslümanlara karşı önyargılı ve ayrımcı tepkilerin doğmasında etkin rol oynamıştır. Avrupalıların kendi kültürel kimliğine yönelik tehlike ve tehdit algısı,

---

² Genellikle dini esaslı asli kaidelere geri dönme talebiyle kendini belli eden ve bu kaidelere katı bir biçimde bağlı olan, diğer görüşlere karşı toleranssız ve laiklik karşıtı dini hareket veya bakış açısidir. Köktendincilik, genellikle dini tabiattaki bir dizi kurala sıkı sıkıya bağlı, çağdaş sosyal ve siyasi yaşam ile ilgili üzerinde uzlaşmış prensiplere karşı tepkisi olan ve Modernizm ile Sekülerizm karşıtı dini akımları tanımlamak için kullanılmaktadır.

özellikle İslam ve Müslümanlara yönelik davranış ve politikalarında kendini göstermiştir. Avrupa merkezci ve Oryantalist bakış açısı temelinde şekillenen bu kimlik siyaseti, günümüzde Müslümanları homojenleştirip İslamofobik bir tutumla muhattap kılmaya dönüşmüştür.

Tüm bu gelişmeler ışığında kaleme alınan tezin, günümüzde yaşanan olaylara ışık tutmak suretiyle meselenin tarihsel temellerini baz alarak konunun siyasi, kültürel, dini, psikolojik, sosyal ve ekonomik tüm boyutlarını analiz ederek farkındalık yaratmak ve mücadele anlamında yapılan ve yapılması gereken eylemleri tartışarak çözüme ulaşılması anlamında bir nebze de olsa katkı sağlamak ve bundan sonraki çalışmalara bir projeksiyon sunmak amacını taşıdığı söylenebilir. Bu çerçevede hazırlanan tezin temel varsayımı; İslamofobi, Avrupa'da Irkçılık'ın değişen yüzüdür ve etnik temelli Irkçılık'ın, din olgusuyla perçinlenerek kimlik temelli bir hal almasıdır.

Bu kapsamda tezin ilk bölümünde, konunun tarihi arka planına değinilmekte ve tabiri caizse doğumuna şahit olunmaktadır. Irk kavramının doğumundan yola çıkılarak Irkçılık ideolojisinin Avrupa'da vücuda gelişine değin yaşanan süreç dönemler halinde sunularak, başat olaylar üzerinden okunmaktadır. Fransız Devrimi'nin başlangıcından ulus-devlet egemenliğine, Almanya'da Irkçılık'ın ortaya çıkışından, farklı coğrafyalarda yaşanan Irkçı politikalara kadar uzanan süreç tarihi dönüm noktalarıyla birlikte işlenmektedir.

İkinci bölümde, ilk bölümün devamı niteliğinde yeni kurulan uluslararası sistem ve küreselleşen dünya perspektifinden Irkçılık'ın kimlik temelli okunması mercek altına alınarak Avrupalı kimliğinin oluşum aşamasına değinilmektedir. Avrupa bütünleşme sürecinin temel dinamiklerini hiçe sayarak yükselen İslamofobi'nin ortaya çıkışı, küresel terör ve kitlesel göç olguları ışığında analize dahil edilmektedir. Konunun siyasallaşarak kamuoyunu etkilemesi bağlamında aşırı sağ partilerin artan eğilimine yer verilerek 2009 ve 2014 yıllarında yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinin kıyaslamalı sonuçları masaya yatırılmaktadır. Ayrıca İslamofobi'nin Avrupa ülkelerindeki yansımalarına, yaşanan olaylardan birebir örnekler ve görsellerle canlılık katılmakta ve ayrıştırıcı söylemin eyleme dönüşümünü simgeleyen "Pegida Hareketi" incelenmektedir.

Son bölümde, İslamofobi ile mücadele anlamında ülkeler bazında verilen mücadelenin etkinliğine dikkat çekilmekte, yasal mevzuattaki boşuklara ve ortak bir zeminde karar alınamamasından kaynaklanan farklı siyasi hamlelere yer verilmektedir. Örgütsel bazda verilen mücadele, resmi ve sivil örgütler nezdinde yapılan çalışmalar şeklinde iki başlık altında incelenmektedir. Aynı zamanda meselenin gündelik siyasi çekişmelere ve ucuz popülist politikalara alet edildiği tespiti yapılarak uluslararası platformdaki kuruluşların raporlarına ve tavsiye kararlarına ayrıca bir parantez açılmaktadır. Son olarak mücadelenin etkin(siz)liği tartışması yapılarak çözüme ulaşılması noktasında yapılması gerekenler ön plana çıkarılmaktadır. Sonuç bölümünde konunun genel bir portresi çizilerek günümüze yansıyan büyük resme dikkat çekilmektedir.

İslamofobi'nin Avrupa'da Irkçılık'ın değişen bir yüzü olduğu kabulünden hareketle üç bölüm altında vücuda getirilmiş tezde, araştırma yöntemi olarak konunun uzman yazarları tarafından kaleme alınmış kitap, makale gibi akademik çalışmalardan, ulusal ve uluslararası ölçekteki resmi ve sivil örgütlerin karar, bildiri ve raporlarından faydalanılmıştır. Ayrıca İslamofobi'yi siyasal propaganda aracı olarak kullanan Avrupalı siyasilerin verdikleri gazete demeçleri ile Avrupa'da artan İslamofobik eğilimin kamuoyuna ulaşan yansımalarını görmek amacıyla karikatürlerden yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

IRKÇILIK VE AVRUPA'DAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. KAVRAMSAL OLARAK IRK VE IRKÇILIK

1.1.1. Irk Kavramının Kökeni

İrk kavramı, hem sosyal bilimlerin hem de fen bilimlerinin kapsamına girmektedir. Siyasetten biyolojiye, antropolojiden genetiğe kadar birçok farklı bilim dalıyla ilişkilidir. Bu nedenle farklı anlamlar taşımaktadır. Siyaset bilimi açısından, ırk kavramını insanlar arasındaki biyolojik farklılıkla tanımlayan klasik bir antropolojik yaklaşımın günümüz ırkçılığını açıklaması mümkün olmadığı gibi; fiziksel antropolojideki, genetikteki ve biyolojideki gelişmeleri takip etmeyen bir sosyolojik açıklamanın da güçlenen ırkçı söylemleri anlamakta zorlanacağı açıktır (Sumbas, 2009: 262).

Etimolojik olarak ırk kelimesi, kaynağını Latince'deki soy, tür, kök anlamlarına gelen "rati" kelimesinden almakta ve kökeni 15. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Diğer bir görüşe göre ise; ırk kelimesi "kronolojik sıra" anlamına gelmektedir (Memmi, 1996: 79). Irk (race) kelimesinin Avrupa dillerinde ilk ortaya çıkışı 16. yüzyıl civarlarına denk gelmektedir. Kelimenin İngilizce'de kullanımına da bu yüzyılda rastlanmaktadır (Banton, 1987: 186-188). Kelimenin orijinali İngilizce'ye, Almanca olarak yazılmış olan Magnus Hirschberg'in kitabı "Rassismus"un tercümesi ile girmiştir. Hirschberg, bu kitabı ile farklı insan ırklarının ve hiyerarşik bir düzenin olduğu iddiasının bir yanığı olduğunu söyleyerek Alman faşist ideolojisinin temellerini zorlamıştır (Noi, 2007: 67). Irk fikri, İngiliz dilinde başlangıçta Avrupa tarihini ve ulusal oluşumunu açıklamak amacıyla kullanılmıştır.

Dönem itibariyle tarihle ilgili yazılmış eserlerdeki ırk düşüncesi, İngiltere ve Fransa gibi yeni oluşan ulus devletlerin nüfuslarını oluşturan çeşitli grupları ve sonradan sembol haline dönüşen nitelikleri toplu olarak ifade etmektedir (Miles ve Brown, 2003: 47).

Irk düşüncesi temelde, *“bir halkın veya insan grubunun kendilerini, ötekilerin üzerine koyduğu ve mevcut üstünlüklerini özsel bir farklılık öğretisi aracılığıyla ifade ettikleri bir siyasi tahakküm ve ekonomik sömürü bağlamında gelişmiştir”* (Fenton, 2001: 98). Irk kavramı konusunda çeşitli tanımlamalar yapmak mümkündür. Örneğin; Montagu için ırk; *“insanların en tehlikeli miti”*, Levi-Strauss içinse; *“antropolojinin ilk günahıdır”* (Levi-Strauss, 1994: 10). Bu günahın başlangıcını bulmak ise pek mümkün görünmemektedir (Sumbas, 2009: 262).

Bilimsel anlamda ırk kavramı, insanların coğrafi yerleşimlerine ve fiziksel özelliklerine göre tanımlanmaya başlanmasından sonra önem kazanmıştır. 15. yüzyılın sonundan itibaren gezginler tarafından yazılan seyahatnameler, farklı insan türleri olduğunu ortaya koymuş; fakat 17. yüzyıl sonlarına kadar, bilim insanları tarafından bir sınıflandırma yapma girişiminde bulunulmamıştır. Bu tarihten önce bilimsel bir ırk kuramının varlığından bahsetmek mümkün olmamaktadır (Gezen, 2010: 9). Felsefi düzeyde ırk teorisini kullanan ilk kişi Alman filozofu Immanuel Kant'tır. Bilimsel anlamda ırk kavramının ilk defa diğer Avrupa ülkelerinden ziyade Almanya'da geliştirilmiş olması Kant'ın sınıflandırmaya duyduğu ilgisini ve monogenesisi (insanın tek bir kaynaktan türediği inancı) teorik olarak savunma çabasını ifade etmektedir (Bernasconi, 2007: 36). Kant, Königsberg Üniversitesi'nde antropoloji ve fiziksel coğrafya üzerine dersler vermiş ve bu derslerde seyahatnamelerde yer alan bilgiler üzerinden ırk tartışmalarını ele almıştır. “Çeşitli İnsan Irkları Üstüne”, “Fiziksel Coğrafya Üzerine Dersler”, “Güzel ve Yüce Duygusu Üzerine Gözlemler” ve “Bir İnsan Irkı Kavramının Belirlenmesi” adlı çalışmalarında ırk kavramına ayrıntılı olarak değinmiştir (Gezen, 2010: 10). Kant, ırkı tek ve aynı soya ait hayvanlar arasındaki, kalıtım yoluyla şaşmaz bir biçimde geçen, sınıf ayrımı şeklinde tanımlamıştır (Bernasconi, 2007: 38). Büyük ölçüde ilgisini çeken ırk kavramına tutarlık kazandırırken, ırkın kalıtsallıkla ilişkisini ortaya koyarak çeşitlilikten ayırmıştır. Bu tanımlamada ırk ayrımı yalnızca eşitliği

yadsımakla kalmaz. Aynı zamanda fırsat eşitliğini de reddeder ve bu yadsıma ırk ayrımı politikasının doğrulanması için koşulları sürdürmeye çalışmaktadır (Ataöv, 1982, 11). Irk konusundaki çalışmaların artışı seyyahların kaleme aldıkları eserlerin artışıyla paralel bir seyir izlemiştir. Seyyahların anlattıklarından sonra, çok farklı insan tipleri olduğu ortaya çıkmıştır. Dinine, deri rengine, sosyal sınıfına, yaşadığı iklim koşullarına ve coğrafi koşullara bağlı olarak insanların çeşitlendirilmesi söz konusu olmuştur. Fakat bu çeşitlilik Kant'a kadar, koşullara bağlı olarak değişen bir olgu olmuştur. Kant ile birlikte kalıtıma bağlanabilecek farklı ırkların varlığı, bu çeşitliliğin aslında kalıtımsal olduğu, dolayısıyla koşullardan bağımsız var olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Kant'ın ırk kavramına yüklediği ereksellik (her ırkın belirli bir amaç için yaratıldığı, aksi halde herkesin türdeş olması gerektiği düşüncesi) anlayışını desteklese de, insanların kardeşliği düşüncesiyle doğrudan çelişir görünmektedir (Gezen, 2010: 10-11).

Irk kavramının üstadı olarak görülen Albert Memmi'ye göre; *"Bilimsel olarak bu kavram hayvansal üremeye ve tarımsal üretimle ilgili teknik kaygıların doğuşuna atıfta bulunmaktadır. Yapay seleksiyondan dolayı Darwin de bu süreçle ilintilidir; fakat saflık sadece hayvan üreticilerinin kendi yöntem ve amaçlarının doğal bir sonucuyla, eğilimiyle ilgili bir sorun olabilir. Herhangi bir sosyal grubu biyolojik özelliklerin çok özel şekillenilmeleriyle eşleştirmek imkânsızdır. Saf ırklar hatta homojen biyolojik gruplar yoktur. Var olsalardı bile, biyolojik açıdan üstün olmamaları gerekirdi. Biyolojik açıdan üstün olsalardı bile, başkalarından daha fazla yemelerini, daha iyi barınmalarını ve daha iyi koşullarda seyahat etmelerini sağlayan tanrı vergisi bir hakları olmamalıdır. Saf ırklar yoktur; ama insanlar farklılaşır"* (Memmi, 1996: 81-89). Buradan anlayabiliriz ki; ırk, insanları biyolojik-fizyolojik nitelikleriyle sınıflama biçimidir. Diğer bir deyişle, bir insanın doğuştan gelen belli biyolojik-fizyolojik özellikleri ve bir akrabalık ilişkisi nedeniyle benzer özelliklere sahip diğer insanlarla paylaştığı düşünülen topluluğa verilen addır (Barın, 2014: 8).

Kadim zamanlardan beri insanlar ırk adı altında olmasa da belli sınıflamalarla kendilerini farklılaştırmaktadır. Mısırlıların antik mezar duvarlarındaki resimlerde insanları dört farklı gruba ayırdıklarına dair izlere rastlanmıştır (Aşar, 2009: 8).

Benzer şekilde Antik Yunan'da, Yunanlılar dışındakilerin barbar olarak görülmesi veya 15.yüzyıl İspanyası'nda Yahudilerin dışlanarak sınır dışı edilmesi bunun örneklerindedir. Antropolojide, ırk konusunda yapılan çalışmaların kısa bir tarihçesi incelendiğinde, ırk kavramının kullanımının Avrupa merkezli olduğu görülmektedir. Özellikle 17. ve 18. yüzyıllarda ırk kavramına dair araştırmalar yaygınlaşmıştır (Taş, 1999: 40-47). Kapitalizmin 17. yüzyıldan itibaren yükselmesine bağlı olarak doğa bilimlerinde de bir gelişme söz konusu olmuş ve bu doğrultuda bitki ve hayvanların sınıflandırılması yöntemi, giderek artan bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Seyyahların karşılaştıkları farklı insan topluluklarını anlatmaları ve bu insanlarla ilgili yazdıkları, doğa bilimlerindeki gelişmeler ile buluştuğu noktada ise insanlara yönelik sınıflandırma çabaları yaygınlık kazanmıştır (Gezen, 2010: 9-10).

Modern ırk kavramını çağdaş anlamıyla ilk defa, 1864 yılında François Bernier'in dört veya beş farklı insan tipinde kullanmış olduğu kabul edilmektedir. Bernier'in sınıflandırmasını önemli kılan, listesinden ziyade ilk defa "ırk" sözcüğünü amaçlı olarak kullanmış olmasıdır. Ancak insanoğlunu ilk kez sınıflandıran Carl Linnaeus olmuştur (Barın, 2014: 9). 1735 yılında, biyoloji ve botanikte sınıflandırma esasını getiren İsveçli biyolog Carl Linnaeus, taksonomi olarak bilinen isimlendirme sistemini başlatmış; bitki ve hayvanları cins, takım, sınıf sistemine uygun olarak gruplandırmış ve "Doğal Sistem" adlı çalışmasında insanoğlunu dört farklı gruba ayırmıştır:

"- Beyaz renkli, kaslı, uzun dökümlü saçlı, mavi gözlü, becerikli olup yasalarla yönetilebilen Avrupalılar,

- Siyah renkli, kıvrıkcık saçlı, düz burunlu, şişkin dudaklı olup anlık isteklerle yönetilebilen Afrikalılar,

- Siyah saçlı, koyu renk gözlü, açgözlü olup fikirlerle yönetilebilen Asyalılar,

- Düz, kalın ve siyah saçlı, geniş burun delikli, seyrek sakallı, dik başlı, özgür olup geleneklerle yönetilebilen Amerikalılar" (Bernasconi, 2007: 41 ve Şenel, 1984: 6).

1775 yılında insan yüzü üzerinde araştırmalar yapan İsviçreli Doktor J.C. Lavater ise; insan karakterlerini yüz hatlarına göre anlamının mümkün olacağını

söyleyerek ırklarla Fizyonomi³ler arasında yakın bir ilişki kurmuştur. Johann Friedrich Blumenbach ise, ırk kavramının gelişmesine katkıda bulunan diğer bir düşündürdür. Blumenbach, Alman antropolojisinin kurucusu ve Kraniyoloji'nin⁴ öncüsü olarak gösterilebilir. Blumenbach da Kant gibi, ırkları deri rengine göre sınıflandırmış olsa da, onun sınıflandırması Kant kategorilerine kıyasla daha karmaşık bir niteliktedir. Blumenbach, kafatası ölçümleri gibi deneysel araştırmalar yaparak 19. yüzyıl Almanya'sında ırk biliminin ve biyolojinin yönünü etkilemiştir (Gezen, 2010: 13).

Aynı dönemde Pierre Camper Kraniyoloji'yi geliştirmiş ve ırk tayininde kafatası şeklinin önemli olduğunu vurgulamıştır (Noi, 2007: 67). 18.yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başlarında ırk sınıflamaları deri rengi, saç tipi, burun şekli gibi fenotipik özelliklere dayanmış ve kafatası ölçümleri üzerindeki vurgu giderek artmıştır. Amerika ve Avrupa'da yükselen Beyaz-Siyah ayrımının günümüze kadar uzanan yansımaları bunun açık bir göstergesidir. Günlük hayatta açık tenli, renkli gözlü insanlara sorulan “Muhacir misin?” benzeri sorular da bu tür bir deri rengine dayalı ırksal sınıflama algısının uzantılarıdır (Sumbas, 2009: 263). 18. yüzyıldaki çalışmalar, biyolojik özelliklerle insanları sınıflamanın üzerine eğilmişler; ancak bunun doğruluğunu kanıtlayamamışlardır. Bu çalışmaların hepsinin ortak noktası ise, “beyaz adamın” hiyerarşinin en üstünde kabul edilmesidir.

19.yüzyıla gelindiğindeyse ırk kavramı, bilimsel düzeyde ele alınmış ve ırkları biyolojik olarak tanımlayan “bilimsel ırkçılık” teorisi geliştirilmiştir. Bu teori fiziksel özelliklerin göstergesi olarak doğasal karakteristik özellikleri kullanmış ve zihinsel ile ahlaki üstünlük olgularını savunmuştur (Elmas, 2008: 26). Bu tanımlama aryan ırkını diğer tüm ırklardan üstün görmüş ve spesifik olarak Yahudileri Asyalı insanlar olarak tanımlayarak hiyerarşinin en altına yerleştirmiştir (Taş, 1999: 44). Oysa “*Hristiyan inancının kökü Yahudi geçmişindedir*” (Toynbee, 1978: 481). Batı'nın gözüyle Batı'da başlayan ırk söylemi, ırkçılığa önemli bir dayanak noktası sağlamıştır. Bu yüzyılda, Lamarck, ardından Darwin-Wallace'in evrim teorisi ve G. Mendel'in genetik üzerine yaptığı çalışmalar ırksal bir sınıflamanın imkânsızlığını göstermesi adına önemlidir. 19. yüzyılın ikinci yarısında ise ırk kavramı, Sosyal-

³ İnsanın yüz hatlarından ve vücut yapısından karakterine dair anlamlar çıkarmaya çalışan öğretisi.

⁴ Kafatası bilimi.

Darwinizm ile bağlantı kurularak açıklanmaya çalışılmıştır. Irk teorisyenleri, tarihi sadece en uygun ırkın hayatını sürdürme hakkının olduğu bir “ırk mücadelesi” olarak yorumlamışlardır (Reisigl ve Wodak, 2001: 4).

Robert Charles Darwin tarafından evrim teorisinin ortaya atılması ile birlikte monogenesis⁵ teorisinden polygenesis⁶ teorisine bir geçiş yaşanmıştır. Çok kaynaktan doğuş teorisine göre, “*farklı ırklar farklı kökenlerden gelir, aralarında kapatılamayacak farklar bulunabilir*” (Şenel, 1984: 8). Darwin’in 1858’de Alfred Russel Wallace ile birlikte yazdığı ve “Linnean Society” adlı dergide çıkan yazısının yanı sıra 1859’da yayımlanan “Türlerin Kökeni” adlı kitabı, ırk kavramının ırkçılık öğretilerine dönüştürülmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur (Gezen, 2010: 15). Darwin’in evrim teorisi, iki boyutlu bir niteliğe sahiptir. Bunlardan ilki, değişerek evrim, diğeri ise doğal seleksiyon olarak da bilinen ayıklanarak gelişen evrimdir. Doğal türler, birbirinden değişerek, yavaş gerçekleşen bir başkalaşım ile oluşurlar. Canlılar arasında benzer organik formlar vardır ve bu formlar kuşaktan kuşağa aktarılır. Darwin, anne-baba özelliklerinin karışarak yavruya geçeceği, bedensel, psikolojik, zihinsel yeteneklerin de kalıtım yoluyla aktarılacağı düşüncesini savunmuştur (Şenel, 1984: 9-10).

Irkların sınıflandırılması konusunda yaptığı çalışmalarla tanınan bir diğer biyolog Avusturyalı Karl Landsteiner ise; ırkların kan gruplarına göre belirlenebileceğini savunmuştur. 1900 yılında insanların kanının kimyasal özelliklerini ortaya koymaya girişen Landsteiner, kanı A, B, AB ve 0 olarak dört gruba ayırmıştır. Asya maymunu Rhesus’un kanında bulunan kimyasal öğelere göre kanı rh + ve rh - olarak sınıflandırmıştır (Şenel, 1984: 12). Irkları kan grupları üzerinden açıklamaya çalışmak üstün, soylu kan iddiasını güçlendirmede kullanılmıştır. İnsan ırklarının sayısı 19. yüzyılın sonunda, Avrupalı bilim insanlarını da şaşkına çevirerek ikiden üçe, sonra dörde, dörtten sekize, derken on altıya, 20. yüzyılın başlarında da otuz ikiye katlanmıştır. Bu arada 1920’lerde, Batılı Hristiyanların üstünlüğünü kanıtlamaya çalışan psikologların geliştirdiği zekâ testlerinin kültür-bağımlı olup olmadığı, “saf zekâyı” ölçüp ölçmediği de tartışmaya açılmıştır (Somersan, 2011: 4).

⁵ İnsanın tek bir kaynaktan türediği inancı.

⁶ Çok kaynaktan doğuş.

20. yüzyıla gelindiğinde; Boas, Cool, Garn ve Birdsell gibi antropologlarla karşılaşmaktadır. Boas başta olmak üzere bu antropologlar, insanlar arasında ırkın, “belli bedensel ve zekâsal özellikleri paylaşan, aynı genetik çizgi üzerinde bulunan” bir grup insan olarak anlaşıldığını, ancak deri rengi, saç tipi gibi niteliklerle insanların sınıflanmasının mümkün olmadığını savunmaktadır. Gelenekler, ritüeller, alışkanlıklar bir toplumun devamlılığı için hayati önemdedir ve o toplumsal grubun genetik yapısını ağırlıklı olarak bunlar oluşturmaktadır (Malik, 1996: 150–153).

Tüm bu periyodik değerlendirmelerin ardından ırk düşüncesinin ortaya çıkışını üç döneme ayırmak yerinde bir tespit olacaktır: 17. yüzyılda başlayan birinci dönem; modern anti-semitizmin doğduğu, “ırk devlet” in ortaya çıktığı dönemdir. Emperyalizmin yaygın olduğu ve sözde ırkçılığın Altın Çağı olan (1870-1914) ikinci dönem ve ırkın siyaset dâhilinde bir inanç haline geldiği, Benjamin Disraeli’nin “*ırk her şeydir, başka gerçek yoktur*” sözleriyle ifadesini bulan üçüncü dönemdir. Bu dönemlere bakıldığında “ırk” düşüncesi bilimin ilerlemesi ve yukarıda bahsedildiği gibi 18. yüzyılın sonundan itibaren doğal dünyaya, ardından daha sınırlı olarak sosyal dünyaya uygulanmasıyla birlikte yeni bir anlam kazanmaktadır (Barın, 2014: 10). Bu andan itibaren ırk giderek belirli bir biyolojik insan tipini kasteder olmakta ve bilim sadece ırkların sayısal dökümünü ve her ırkın niteliklerini tanıtmak değil, ayrıca aralarında hiyerarşik bir ilişki kurma iddiasına da soyunmaktadır. Böylece tüm insanların ya bir ırka mensup olduğu ya da birçok ırkın bir ürünü olduğu ve dolayısıyla belirli bir ırkın ya da ırkların niteliklerini taşıdığı iddia edilmektedir. Dahası bilim, her ırkın biyolojik niteliklerinin, grupların psikolojik ve sosyal yeteneklerinin dağılımını belirlediğini ve buna dayanarak grupların sınıflandırılabileceğini iddia etmektedir. Bu sınıflandırmaların kendi içerisinde birçok soru barındırdığı da muhakkaktır (Miles ve Brown, 2003: 58-61).

Sonuç olarak, klasik ırk kavramının geçerliliği tartışılır bir zemindedir. Irk olgusunun güvenilirliğini yitirmesi temelde üç nedene dayanmaktadır. İlk olarak, belli bir “ırk” olarak kabul edilen bir grup insanın içindeki çeşitliliğin, ırklar arasındaki çeşitlilikten daha fazla olabileceğinin görülmüş olması ve genetik araştırmaların bunu onaylamasıdır. İkincisi, insan grupları arasındaki farklılığın irksal kalıtımla açıklanmasına karşın, bu farklılıkları tarihsel ve kültürel mirasla

açıklayan daha doyurucu sosyolojik ve antropolojik çalışmalar ortaya konulmuştur. Üçüncü olarak ise, ırksal farklılığın savunulmasının ve bunun bilimsel zeminde tartışılmasının insanlık onurunun hiçe sayılmasına ve insanların bu özellikleri ile aşağılanmasına hizmet ettiği gerçeğidir (Fenton, 2001: 7). İnsanların eşitliği, insan hakları ve benzeri düşüncelerin değerlendirilmesiyle de “ırk” kavramı temelinde yükselen ırksal bir sınıflama düşüncesi sorgulanmaya başlanmıştır. İrksal bir sınıflamanın bilimsel olarak da mümkün olmadığı düşüncesinin ırkçılığı yok edeceği savunulmuş olmasına rağmen ırkçılık gücünü kaybetmemiştir. Irk olgusu, insanlarda uyandırdığı farklı, üstün ve bir gruba ait olma hisleriyle beslenen mitsel bir inançla örtüşmeye başlamıştır (Sumbas, 2009: 264).

1.1.2. Irkçılık İdeolojisi

İrkçilik, insan ırkları arasındaki biyolojik farklılıkların kültürel, bireysel ve toplumsal meseleleri de tayin etmesi gerektiğine inanan; bir ırkın diğerlerinden üstün olduğuna ve diğerlerine hükmetmeye hakkı olduğu fikrine dayanan ideolojidir. Irk, önceki bölümde de anlatıldığı gibi, değişik tipteki insan bedenlerine atfen sosyopolitik çatışmaları ve çıkarları anlamlandıran ve simgeleyen bir kavram olarak tanımlanmıştır. Irkçılık ise insana ait olan korku, nefret ve akıldışı gibi niteliklerin oluşturduğu önyargıları ifade etmektedir.

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) tarafından benimsenen tanıma göre ise Irkçılık; *“ayrımçı gruplar arası ilişkilerin biyolojik temellerle doğrulanabileceği yanılmacasına dayanan anti-sosyal inanış ve davranışlardır”* (UNESCO, 1981: 15). UNESCO’nun, Irkçılık sorununu tartışmak için Paris’e çağırdığı bilim insanları toplantısında hazırlanan raporda, Irkçılık’ın; Avrupalı devletler tarafından fethi, zenci köleliğini, koloniciliği haklı göstermeye çalışan bir kuram olduğu kabul edilmiştir (UNESCO, 1981: 12).

İrkçilik ideolojisinin kurumsallaştırılması köken itibariyle Avrupa’da yapılmıştır. David Hume, 1748 tarihli “Ulusların Kökenleri” adlı çalışmasında “siyahlar ve öteki yaratıklar doğal olarak beyazdan daha aşağıdadır” derken; Locke, Afrikalıların köleleştirilmesini kabul etmiş; Hegel ise; siyahların, “insanlığın yüz

karası” olduğunu düşünmüştür (Sumbas, 2009: 264-265). Aynı şekilde Montesquie, çevresel faktörlerin toplumların farklı karakteristik özelliklerine sahip olmasında etkili olduğunu iddia etmiştir (Malik, 1996: 39-50). Bu filozofların dışında Irkçılık tarihi açısından büyük önem taşıyan bir diğer filozof, Gobineau’dur. Asya ve Avrupa’yı kültürel olarak zenginleştiren Aryan ırkından gelme beyaz Alman ırkı, Gobineau’ya göre ırk piramidinin en üstündedir. Ona göre ırksal üstünlük doğaldır ve bireylere göre değil gruplara göre uygulanmalıdır (Taş, 1999: 44). Hitler’in kendisine büyük hayranlık duyduğu Gobineau, toplumların kültürel etkileşim sayesinde karışıp kaynaştığını ileri sürmektedir. Gobineau, 20.yy.’da Irkçılık’ı icat eden kişi olmuştur (Levi-Strauss, 1994: 10). Ona göre üç büyük ırk bulunmaktadır. Bunlar: beyaz, sarı ve siyah ırktır (Şenel, 1984: 47).

Terminolojik olarak Irkçılık, ilk kez “ırk” ile ilgili on dokuzuncu yüzyıl bilimsel kuramlarında yer almış ve “ari” üstünlüğü ve Yahudi değersizliği şeklindeki Nazi kuramını belirtmek için kullanılmıştır. Irkçılık kavramının sadece “ırk” kuramlarını kastettiği varsayılmıştır. Yani “ırk” söyleminin varlığı, ırkçılığın saptanması için bir ön şarttır (Miles ve Brown, 2003: 103-109). 19. yy.’da köklerini bulan ırkçılık teorisi, “Bilimsel Irkçılık” olarak adlandırılmaktadır. Irkları biyolojik olarak tanımlayan bu teori, fiziksel özelliklerin göstergesi olarak doğasal karakteristik özellikleri kullanmış, zihinsel ve ahlaki üstünlük-aşağılık olgularını savunmuştur (Elmas, 2008: 16). Batı toplumlarına özgü bir önyargı olarak kabul edilen Irkçılık; ırk duygusunun 15. yüzyılın son çeyreğinden bu yana Batı uygarlığının yeryüzüne yayılışının ve ırkçılığın Batı emperyalizminin bir türevi olduğu yaygın bir görüş olarak ortaya çıkmaktadır.

Geçmişte köklerini “ırk” kavramına dayalı olarak antropolojik çalışmalarla desteklenen biyolojik açıklamalarda bulan Irkçılık, günümüzde farklı disiplinlerin çalışma alanları içinde kendine yer bularak sosyal bir yapılanmanın ifadesi haline gelmiştir. Bu yaklaşım içinde Irkçılık, değişik akademik disiplinler çerçevesinde siyasal, ekonomik, sosyolojik, kültürel ve tarihsel pek çok açıdan incelenme alanı bulmuştur (Elmas, 2008: 15). Disiplinler arası ele alınan bir yaklaşımın sonucunda, Irkçılık’ın sadece “ırk” kavramına dayandırılarak ya da ırk temelli özelliklerle sınırlandırılması doğru bulunmamaktadır. Günümüzde daha çok “öteki”nin algılanış

biçimi ile şekillenen Irkçılık, etnik-merkezli (*ethno-centric*) bir ortak payda ile “biz” ve “onlar” arasındaki düalizme dayandırılmaktadır (Vorster, 2002: 297). Çeşitli gruplar arasındaki önyargı ve hoşgörüsüzlüğün ifadesi olarak ortaya çıkan Irkçılık’ın, “öteki”lerden üstün olan özellik ve değerlerin ön plana çıkarılmasıyla, bir davranış biçimi haline geldiğini de söylemek mümkündür (Elmas, 2008:15).

Irkçılık’ın tarihsel gelişimi; kavramın genetik, biyolojik, kültürel ve sosyolojik açıdan yapılan tanımlamalarına bağlı olarak değişmektedir. İnsanlık tarihi boyunca Irkçılık, değişen toplumsal yapıya ve düzene paralel olarak değişik biçimlerde kendini göstermiş ve farklı tanımlamalarda ifadesini bulmuştur. Genel itibariyle Irkçılık; korku, nefret, dışlama, güvensizlik, dayanışma, ötekileştirme gibi sosyo-psikolojik etmenlerle açıklanmaktadır. Irkçılık bilincinin, kadim bir geçmişe dayandığına inanılsa da, esasen 18.yüzyıldan bu yana görülen çağdaş bir olgudur. Bu bilinç, ırkların ve halkların en çok ayrışmaya başladığı bir dönemde uyanmış, daha doğrusu uyandırılmıştır. Antik uygarlıkların kozmopolit yapılara sahip oldukları bilinmektedir. Bu toplumlarda yapılan ayrımı günümüzün kavramlarıyla açıklarsak, ilkel toplumların sınıflandırılması biçimindedir. Ortaçağın Hristiyan ve İslam toplumlarında ise insanlar, ırklarına değil inançlarına göre sınıflandırılmaktadır. Bu tutum, İslâm toplumlarında yirminci yüzyıla kadar sürmektedir. Kısacası, kapitalizm ve kolonicilik öncesinde ırk bilinciyle karşılaşılmamaktadır (Şenel, 1984: 17).

Fransız Devrimi’nin kozmopolit toplumlarını ayrıştıran milliyetçilik dalgası ve ulus-devlet inşası sürecinin Irkçılık ideolojisini perçinlediği yadsınmamalıdır. Yirminci yüzyılın sonunda ise Irkçılık, politik bir aşağılama terimi olarak kullanılmaya başlanmıştır. 20.yy.’dan itibaren Irkçılık kavramının, bir etnik gruba duyulan olumsuz hisleri tanımlamak için kullanılması yaygınlaşmıştır. 1930’larda Nazilerin Yahudilere yönelik mezalimlerini teorik olarak açıklama gereksinimi neticesinde Irkçılık, sıkça başvurulan bir kavram olmuştur. Lakin “Irkçılık” olarak anladığımız inançlar ve davranışlar sabit bir temele dayanmamaktadır. Irkçılık, tam olarak bir davranış ya da inanç sistemi değil; kendisini pratikte gösteren bir olgudur. Bu nedenle Irkçılık insan farklılıkları ya da bir topluluk hakkında kötü düşünmek ile ilgili teorilerden daha fazlasıdır ve düzeyleri bulunmaktadır (Taş, 1999: 73).

Hitler'in 1933'te Almanya'da iktidarı ele geçirmesiyle birlikte İrkçılık'ın antisemitizm merkeziliği modern dünyada ilk defa görünür olmuştur. II. Dünya savaşının patlak vermesi, Alman ırkçı ideolojisini daha da keskin bir hale getirmiştir (Barın, 2014: 13-14). Savaş dönemi boyunca bu ideolojinin yansımaları tüm dünya coğrafyasında gözle görünür izler bırakmıştır.

İrkçılık'ın en önemli göstergelerinden biri de, kişinin ötekini dışlamadan kendini olduğu gibi tanımlama yeteneğinden açıkça yoksun olmasıdır (Corlett, 2003: 62-65). Öteki değersizleştirildikçe, kişinin kendi kimliğinin değeri göreceli olarak artmaktadır. Bu anlamda ırkçılık "ben-merkezci" bir yapıdadır ve karşıt kimlik olgusuna dayanan dışlayıcı bir doktrindir. Dışlamanın, şiddetli bir öfke, nefret ve aşağılama formlarına dönüşmesiyle de ırkçılık biçimlenmektedir (Sumbas, 2009: 266). Esasen ırk diye bir kavramın olmadığı, ırkın sadece bazı sosyal grupların "öteki"ni oluşturmak ve diğer sosyal grubun da dışlanmaya karşı durma yoluyla "kendini" tanımlamak için kullandıkları karşıt kimlik olgusundan türeyen bir inanç olduğu savunulmaktadır. İrkçılık, farklı insan topluluklarını adlandırarak, kaçınılmaz biçimde kapsama ve dışlamanın ideolojisi olarak işleyen tanımsal bir biçimdir.

İrkçılık kavramı ayrıca, biyolojik olarak tanımlanan ırksal gruplar dışındaki etnik ve dini gruplar arasındaki önyargı ve hoşgörüsüzlüğü tanımlamak için de kullanılmaktadır. Bu görüşe paralel olarak, ırkçılık aynı zamanda anti-semitizm, Arap-fobisi, siyah-fobisi, engelli insanlara duyulan fobi gibi çeşitli spesifik korkuların bileşeni ya da "heterofobi" olarak da tanımlanabilmektedir (Barın, 2014: 17). Ayrıca İrkçılık, Oryantalist bakış açısıyla da bağlantılandırılabilir. Öyle ki: *"Avrupalıların akıl yürütmeleri sağlamdır; olguları açıklarken belirsizlikten kaçınır, mantık dersi almamış olabilir ama doğuştan mantıktır; doğası gereği kuşkucudur. Bir önermenin doğruluğunu kabul etmeden önce kanıt ister. Eğitilmiş zekası bir mekanizmanın parçası gibi işler. Öte yandan şarklının akli pitoreks (resmi yapılmaya uygun manzara) sokaklarına benzer, simetriden yoksundur. Akıl yürütmesi baştan savma betimlemelerle doludur..."* (Said, 2003: 48). Avrupalıların betimlemelerinden kısa bir özet şeklindeki bu bölüm, doğu-batı, şark-garp ekseninden bedevi-medeni, geri kalmış-modern ayrımına doğru uzanan dışlayıcı ve ötekileştirici söylemi yansıtmaktadır.

İrkçilik zaman içerisinde sürekli değişime uğramakta, hareket alanı değişmektedir. Eğitimde farklı, sosyal çevrede farklı, iş dünyasında farklı bir hal almaktadır (Taş, 1999: 147). Bu bağlamda; İrkçilik terimi, insan gruplarını “ırk” adı altında sınıflandırma iddiasıyla, yalnızca gruplar arası farklılıkların değil; aynı zamanda eşitsizliklerin de altını çizmektedir. Böylelikle “ırksallaştırılmış eşitsizlik sisteminin yeniden üretimine işaret etmektedir” (Fenton, 2001: 87). İrksallaştırma, bu yeniden üretim anlamında sosyal bir süreçtir. İrkçilikten bahsederken ilk önce açıktan ve zımnî ırkçılık arasındaki farkı belirtmek gerekir. Açıktan ırkçılık en kolay tanımlanabilen ırkçılık türüdür. Tıpkı beyazların akıllarında yarattıkları stereotip karakterler olarak siyahları aşağılaması gibidir. Bireyler genellikle kendi kültürlerinden farklı olan kültürel izlerle karşılaştıkları zaman ırkçı tavırlar sergilerler. Ancak bu kültürel önyargılar genellikle “bilinçaltı” olduğundan, bu önyargılarla önceden asla yüzleşmemişlerdir (Barın, 2014: 18). Günümüzde ise İrkçılık’ın bir biçimi olarak tanımlanan yabancı düşmanlığı ile şekillenen ve sosyal tabana pek çok alanda yansıyan bir davranış biçiminin varlığından söz edilebilir. Dinsel önyargılarla ilerleyen bu süreçte, hastalığın evriminin pek çok derecesi olduğu gibi, ırkçılığında pek çok çeşidi olduğunu kavramak gerekmektedir (De Fontette, 1991: 33).

İrkçilik, bir düşünce biçiminin ötesinde uygulamaya dönük yapısıyla ön plana çıkmaktadır. Özellikle “pratik” yani uygulama ırkçılığın önemli bir ögesidir (Fredrickson, 2002: 1-14). Bazı araştırmacılar ırkçı kavramının karşısına etnosantrizmi (etnikmerkezcilik) koymaktadır (Taş, 1999: 49). En temel şekliyle ırkçılıkta, hareketin ifade şekli olarak dört düzeyden bahsedilebilmektedir (Rattansi ve Westwood, 1997: 224- 226). Birinci düzey “Alt İrkçilik”tır (infracism). Önyargı, yabancı düşmanlığı, farklılığa tahammülsüzlük benzeri düşüncelerle kendini göstermektedir. İrkçilik, henüz çok görünür şekilde ifade edilmemektedir. “...lar pistir. ... tembeldir.”, “...olmasa ekonomik sorunlarımız olmayacak” benzeri söylemler bu aşamada görülmektedir (Sumbas, 2009: 266). İrkçilik, henüz merkezi bir sorun değildir. İkinci düzey “Bölünmüş İrkçilik”tır (split racism). İrkçilik, hala çok önemli bir sorun değildir; çünkü siyasal bir ifadesi oluşmamıştır. Bu nedenle ırkçılık merkezi olmakla beraber henüz bütünleşmiş bir görünüm sergilememektedir. “Ben ırkçı değilim; ama...” şeklinde ifade edilen durum ırkçılığın tam da bu aşamasıdır. Üçüncü düzey, “Siyasal İrkçilik”tır (political racism). İdeolojik

biçimlenme ve uygulama biçimleri görünürlük kazanmıştır. Bu düzey, entelektüeller ve siyasilerin aynı Irkçılık söyleminde birleştiği zamanda ortaya çıkmaktadır. Son düzeye, “Bütüncül Irkçılık” (total racism) veya “Devlet Irkçılık”ıdır. Devletin kendisi ırkçı ilkeler üzerine kurulmuştur (Sumbas, 2009: 266). Hitler Almanyası’nda Yahudilerin ya da 1950 öncesi Avustralyası’nda Aborjinlerin devlet tarafından maruz kaldığı politikalar bunlara örnek olabilir.

İlk haliyle biyolojik olarak belirlenmiş olan ırkçılık, sömürgecilik dönemine özgüdür ve sömürgeci yönetimlerin merkezi unsurudur. Değişen dünya düzeniyle birlikte artık Irkçılık, biyolojik ve fizyolojik nedenlerden ziyade ekonomik ve kültürel zeminlere dayanmaktadır. Irkçılık’ın ayrımcılığı peşinden sürükleyen ve değişen biçimlerinden en önemlisi radikal olaylarla bağlantı kurularak, dinin temel alınmasıyla kendini göstermesidir. Böyle bir ilişki içinde Irkçılık’ın yeni biçimlerinden birinin anti-islam görünüşüne bürünerek Avrupa’da yaşayan Müslüman göçmenler için kendilerine karşı ırkçı zemin sağlayan bir risk faktörü oluşturmaktadır. Avrupa’da meydana gelen bu değişim dalgası önümüzdeki bölümde tarihsel arka planıyla birlikte derinlemesine analiz edilecektir.

1.2. AVRUPA’DA IRKÇILIK’IN KADİM GEÇMİŞİ

İrkçilik; sınıfsal yapı, kolonyal ve post kolonyal sistemler ve Avrupa egemenliğinin kötü sonuçları içinde değerlendirilmektedir. Kolonyalizmden ve kapitalizmden alınan argümanlara göre ırkçılık, doğal ve evrensel bir sosyal farklılaştırma biçiminden ziyade, Avrupa’nın bir ürünüdür (Barın, 2014: 19). Avrupa temelinde gelişen bu ideolojinin köklerini 18. yy.’a kadar götürmek mümkündür.

İrkçilik çerçevesindeki konular, Batı modernliğini sorgulamaktadır. Çünkü bu modernlik; soykırımlar, kölelik, sömürge baskıları ile Batı’nın ırkçı ve kültürel üstünlük doktrinlerinin belirleyici rol oynadığı Yahudi soykırımıyla yakın bağlantı içinde olduğu, hatta bütün bunları meşrulaştırdığı gerçeği ile bizleri karşı karşıya bırakmaktadır. Avrupa’nın büyük ulus devletlerinde “milli kimlik”; “milli ırktan” olmayanın dışlanması aracılığıyla ırkçılaştırılmış, 1880’leri takip eden yıllarda ise siyasi antisemitizmle bu ırkçılaştırma somutlaştırılmıştır (Rattansi ve Westwood, 1997: 11). Bu noktada milli kimliğin yarattığı milliyetçilik olgusunun Avrupa’da yükselişe

geçtiği ve ulus-devletlerin kurulduğu dönemde ırkçılığın belirleyici rolüne dikkat etmek gerekmektedir.

Konunun daha iyi anlaşılması için milliyetçilik, ulus-millet, ulus (milli) - devlet ve Irkçılık ilişkisine değinmek yerinde olacaktır. Milliyetçilik, toplumuna otonomi, birlik ve kimlik kazandırma ile onu muhafaza etme amacını taşıyan ideolojik bir harekettir (Smith, 1994: 119). Fenton'a göre ise; "*milliyetçilik, ulus ve devlet uyumunu daha da ilerletmeyi amaçlayan öğretilerdir*" (Fenton, 2001: 241). Hans Kohn (1944: 3-18/ Türköne, 2012: 131)'a göre ise; Milliyetçilik, yöneten ve yönetilenler yani sınıf ve kastlar arasındaki ilişkinin, esaslı bir biçimde değişerek halk egemenliği fikri etrafında şekillenmesiyle ortaya çıkmıştır. Milliyetçilik, milli hisse dayalı duygu ve davranış tarzı anlamında oldukça eskilere götürülebilirse de bir ideoloji olarak modern dönemlere ait bir olgudur (Şahin, 2007: 2).

1789 Fransız Devrimi'nin hemen sonrasında çok uluslu imparatorlukların yıkıcı, ulus-devletlerin de kurucu ideolojisi olarak 18. yüzyılda ticaretin gelişmesi ve sanayi devriminin etkisiyle yükselen burjuvazi sınıfı tarafından oluşturulmuştur (Çancı, 2010: 234). Bir arada yaşama duygusuna ve yaşanılan toprağa ait olma esasına dayalı bir düşüncedir. Milliyetçilik düşüncesine hayat veren 18.yy., arkasında dünya siyaset sahnesini sarsacak bir miras bırakarak tarihe karışmıştır (Özkırımlı, 2009: 41). 19. yüzyılda bayrak, marş ve törenler gibi semboller aracılığıyla halkçı bir temele kavuşmuştur. 20. yüzyılda ise sömürge altında yaşayan Afrika ve Asya halkları arasında yaygınlaşmaya başlamıştır. Anti-sömürgecilik olarak gelişen bu milliyetçilik üzerinden yeni ulus-devletler kurulmuştur. Ulus-devlet, modern dönem Batı toplumundaki gelişmelerin etkisinde ve onlara koşut olarak ortaya çıkmış siyasal toplum örgütlenişinin adı olarak tanımlanmaktadır (Akça, 2010, 234). Ulus-millet (nation) kelimesi, Latince "nasci" kelimesinden türemiştir (Gezen, 2010: 30). "Nasci", doğum anlamına gelmektedir. Kelime, zamanla "natio" şekline dönüşmüş ve doğum, ya da doğum yeri açısından birleşen insanlar anlamında kullanılmaya başlanmıştır (Heywood, 2013: 164).

Bir ulus olarak tanınmak için toplumsal dayanışma ve kolektif kimlik gereklidir. Ancak bunlara sahip her topluluğa ulus diyebilmemiz mümkün değildir. Bu noktada milliyetçiliğin söylemsel oluşumu devreye girer. Ulus fikri, toplumsal

dayanışmayı, kollektif kimliği ve siyasal meşruiyet gibi bağlantılı kavramları milliyetçi bir kendini kavrayışın üretiminde kullanır (Calhoun, 2009: 5). Benedict Anderson bu anlamda ulusları “Hayali Cemaatler” olarak tanımlamaktadır. Ona göre; yüz yüze ilişkiler sürdüren ilk köylerden daha büyük olan tüm cemaatler hayalidir ve cemaatler gerçek ya da yapay oluşlarıyla değil hayal ediliş tarzlarıyla ayırt edilebilirler (Anderson, 2009: 19-22).

13. yüzyıldan beri ulus kelimesi, ırk kavramını da içerecek şekilde kullanılmaktadır. Milliyetçi düşünce sisteminin gelişmesinde temel çıkış noktası olan burjuvazi, ulus-devletin oluşmasında da rol oynamıştır. Milliyetçilik düşüncesinde, devletlerin bir ulus oluşturması, ulusların kendilerine ait bir devleti olması esastır. Etnisite ve ırk söylemi (ortak köken, soy) bu anlamda ulusun oluşturulması, birlik bilincinin yaratılması için kilit kavramlardır (Gezen, 2010: 31). Ulus-devlet açısından bakıldığında, bir “halk” oluşturma ihtiyacı, hiçbir ulusun etnik bir temele sahip olmaması gerçeğine karşın, kurgusal bir etniklik oluşturmak adına elzem görünmektedir. Irkçılık, ulusun tasarlanan topluluk üzerine dayandığı milliyetçilik üzerinden bu etnikliği yaratır (Şahin, 2007: 4-6). Etnik gruplar ise, devlet sistemine bağlı olarak ulus tanımının içerisinde yer alan unsurlar olarak görülebilirler.

Ulus fikri, ortak kaderi, geçmişi, geleceği ve bir dizi geleneği, kolektif hatırayı ve herkesin bildiği yaygın sembolleri paylaşan bir halk fikridir (Fenton, 2001: 285). Dolayısıyla ulus, oluşturulmuş soyut bir kavramdır ve farklı kimlikleri bütünleştirmeyi amaçlar. Bu bütünleştirmeye ise; ulusal kimliğin inşasında, geleneksel kimliklerin, kabileciliğin ve etnik kimliğin zayıflatılmasıyla ulaşılmaya çalışılır. Balibar’a göre; *“hiçbir ulusun doğal olarak etnik temeli yoktur; fakat toplumsal oluşumlar ulusallaştıkça, içerdikleri, paylaştıkları ya da hükmettikleri topluluklar da etnikleşir. Bir bakıma kendiliğinden bir ilk kimliğe, kültüre, çıkarlara sahip olan, bireyleri ve toplumsal koşulları aşan doğal bir cemaat oluşturmuşçasına geçmişte ya da gelecekte temsil edilir hale gelir”* (Balibar ve Wallerstein, 2000: 119). Ulus-devlet içerisinde, birlik yaratmak amacıyla çoğunluğun oluşturduğu bir baskın kültür teşvik edilir. Bu baskın kültür fikri ise dışarıdan gelen veya kendisi gibi algılamadığı grupları değersizleştirme tehlikesini içerir. Her milliyetçilik, doğal olarak ırkçı olmak zorunda değildir. Fakat her ırkçılık,

milliyetçiliği içinde barındırır. Wallerstein'a göre; “*İrkçılık, bütün milliyetçiliklerde ya da onların tarihlerinin her anında belirgin değilse de, kurulabilmeleri için gerekli bir eğilimi temsil etmektedir*” (Balibar ve Wallerstein, 2000: 91-109). Milliyetçiliğin aşırı düzeylerde savunulması ve uygulanması, ırkçılığı körükler. Çünkü aşırı milliyetçilikte milletler, hâkimiyeti ve gücü ele geçirmek için savaşıyor doğal düşmanlardır ve farklı kültür ile geleneklere saygı söz konusu değildir. Milliyetçilik her zaman için kendi kültürünün diğerlerinden üstün olduğu görüşüne dayanır (Heywood, 2013: 221).

İrkçılık, Avrupa coğrafyası özelinde ve tarihsel bağlamda incelendiğinde; kendine özgü problemlerle, ırksal veya etnik hiyerarşiler içeren ideoloji ve popüler kültürlerle karşılaşmaktadır. İrksal farklılık temaları, sanayileşen Avrupa toplumlarındaki sınıf ideolojileriyle paralellik göstermektedir. İrkçılık'ın kolonyalizmle bağlantısı, bir nevi yönetmeye uygun olanlarla yönetilmeye uygun olanların ırksal niteliklerinin Avrupa toplumlarının kendi sınıfsal yapılarına uygun olarak oluşturduğu tahakküm ideolojilerinin tümünde var olduğu gerçeğiyle birlikte kavranmaya çalışılmalıdır (Fenton, 2001: 118).

1.2.1.Fransız Devrimi ve Ulus-Devletin Doğuşu

1789 yılındaki Fransız Devrimi, eski rejimlerin savunduğu eşitsizlik, adaletsizlik ve ayrımcılık yerine özgürlük, eşitlik ve kardeşlik sloganını şiar edinerek başta Avrupa olmak üzere tüm dünya coğrafyasında bir domino etkisi yaratmıştır. Devrim ile birlikte eski rejimin sloganı “tek kral, tek iman, tek kanun” yerini “tek millet, tek kanun, tek kral” ile değiştirmiş ve millete kralın uygulamakla sorumlu olduğu kanunu yapma yetkisi verilmiştir (Mayall ve Jackson-Preece, 2011: 77-79). 1792 yılında ilan edilen cumhuriyet ise millet egemenliğini pekiştirmiştir. Ancak milliyetçiliğin devrimin demokratik potansiyelini bastıran yeni ruhu su yüzüne çıkınca modern dünyanın ilk milliyetçi diktatörlüğü doğmuştur. Devrimin yeni ürünü demokrasiyi formüle ederek halkın egemenlik yetkisini nasıl kullanması gerektiğini “Sosyal Kontrat” isimli eserinde açıklayan Jean-Jacques Rousseau, devletin ancak milletin kendi arasından seçeceği kişiler tarafından yönetileceğini belirtmiştir (Noi, 2007: 32). Ayrıca Rousseau, Fransa'nın küçük milletlerin oluşturduğu insan

toplulukları olmak zorunda olmadığı mantığından hareketle federalizme karşı çıkararak ulusal birliğin kurulması gerektiğini savunmuştur. Bu birliğin kurulması yolundaki adımsa; 1792 yılında Avusturya'ya karşı başlayan devrimci savaşlarla atılmıştır. Fransa, zamanla imparatorluk görünümünden kendi ulusal topraklarını savunan ve bu topraklarda halkının egemen eşitliğine dayanan bir ulus-devlete dönüşmüştür. Ulus-devletin temellerinin atılmasında Fransız Devrimi öncü bir rol oynamıştır; ancak "Otuz Yıl Savaş"larına son veren 1648 yılındaki "Westfalya Barış Antlaşması" Avrupa'nın siyasi haritasının değişerek ulus-devletlerin kurulmasında başat bir rol üstlenmiştir (Noi, 2007: 33-34). Devrimin getirdiği özgürlük, otonomi, yeni siyasal örgütlenme modeli ve milliyetçilik ideolojisi başta "yaşlı kıta" olmak üzere tüm dünyayı etkilemiştir.

Devrim sonrası Fransa'sının Irkçılıkla ilişkilendiren ilk eylemi, 1894 yılında gerçekleşen ve tarihe "Dresfus Olayı" olarak kayıt düşülen olaydır. Dreyfus Olayı; 1894 yılında Yüzbaşı Alfred Dreyfus'un haksız yere casuslukla itham edilerek Fransa'da yargılandığı dava ve ardından gelişen bir dizi olaya verilen isimdir. Fransa'da önemli hukuki tartışmalara neden olan Dreyfus olayı, Paris'teki Alman Büyükelçiliğinde hizmetçi olarak çalışan Fransız gizli servisine bağlı bir kadının çöp sepetinde bulduğu imzasız bir mektubu merkeze göndermesiyle başlamıştır. Alman askeri ataşesine yazılan mektupta Fransa'ya ait bilgilerin verilmesi vaat edilmektedir. Fransız Genelkurmayının başlattığı soruşturmada şüpheler Yüzbaşı Alfred Dreyfus üstünde toplanır. Çünkü Yüzbaşı Dreyfus'un el yazısı, mektuptaki yazıya benzemektedir. Yüzbaşı Dreyfus yahudi bir ailenin çocuğudur. Fransa'daki Yahudi düşmanlığına rağmen askeri okulda gösterdiği üstün başarı Dreyfus'un bu göreve tayinini sağlamıştır. Dreyfus, 15 Ekim 1894'te şüpheli olarak tutuklanmıştır. Bir ay süren hazırlık soruşturmasında aleyhine yeni delil bulunamasına rağmen suçlu görülerek mahkûm edilmiş ve cezasını çekmek üzere Şeytan Adası'na gönderilmiştir; ancak 1896'da ortaya çıkan bir olay Dreyfus davasını yeniden gündeme taşımıştır. Alman Büyükelçiliğinde çalışan hizmetli kadın, bir Alman subayından, Easterhazy adındaki bir Fransız binbaşısına yazılan mektubun müsveddesini ele geçirmiş ve Fransız gizli servisinin yaptığı soruşturma, Dreyfus'un mahkûmiyetine sebep olan elyazısının Easterhazy'e ait olduğunu ortaya çıkarmıştır. Dreyfus'un eşinin olayı

basın yoluyla yeniden gündeme getirmesi sonuç vermeye başlayınca Genelkurmay, Easterhazy hakkında dava açmak zorunda kalmıştır. İki gün süren dava Easterhazy'nin oy birliğiyle beraat etmesiyle sonuçlanmıştır. Beraat kararının ertesi günü Emile Zola'nın L'Aurore gazetesinde "Suçluyorum" başlığıyla yayımlanan, Cumhurbaşkanına yazdığı mektup Fransa'da büyük yankı uyandırmıştır. Zola yazısında, Genelkurmay Başkanını ve diğer yüksek rütbeli subayları görevlerini kötüye kullanmakla ve kamoyunu yanıltmakla suçlamaktadır. Birkaç gün içinde akademi üyesi bazı profesörler ve aydınlar Millet Meclisine Zola'nın mektubunu destekleyen bir bildiri yollamışlardır. Tüm bu gelişmeler Zola'nın aleyhine seyretmiş ve ordudan gelen baskıların da etkisiyle Zola aleyhinde orduya hakareten dava açılmıştır. Zola'nın mahkûmiyetiyle sonuçlanan davada avukatlar sözü hep Dreyfus olayına getirmişlerdir. Bu nedenle dava Dreyfus'u savunanlar açısından başarı olmuştur.

1898 Haziranında yapılan hükümet değişikliğinden sonra Savaş Bakanlığına getirilen General Cavaignac, Millet Meclisinde yaptığı bir konuşmada Alfred Dreyfus hakkında hazırlanan gizli dosyadaki belgelerin bazılarını açıkça okuyunca, Easterhazy hakkında soruşturmayı yürütmüş Yarbay Picquait, bu belgelerin sahteliğini ispatlamaya hazır olduğunu bildirmiştir. Yarbayın iddiası üzerine sorguya çekilen Binbaşı Easterhazy suçunu itiraf etmiş ve gönderildiği hapisanede intihar etmiştir. Bu olayla Dreyfus davası yeni bir boyut kazanmış ve 1906'da verilen kararlar Dreyfus beraat etmiştir. On iki yıl önce sökülen nişanları aynı yerde yapılan törenle yeniden takılmış ve hakkı teslim edilmiştir. Dreyfus Olayı, Fransa'da ulusal duyguların nasıl sömürüldüğünü, ahlak ve yurtseverlik gibi değerlerin İrkçı propagandaya alet olabileceğini anlatırken, dışlayıcı, ayrıştırıcı ve ötekileştirici bakış açısıyla ön yargılı hüküm vermek yerine evrensel adalet duygusuyla hareket edilmesi gerçeğini gözler önüne sermiştir (Baysan, 2002: 192).

1.2.2. Almanya'da İrkçılık'ın Ortaya Çıkışı

Alman tarihini milattan önce birinci yüzyıldan itibaren başlatmak mümkündür (Schulz, 2006: 1). Michael G. Roskin'inin deyişyle: "*Almanlar etnik bir karışımdır... Keltlerin, Romalıların, Yahudilerin, çeşitli Cermenik kabilelerin,*

Slavların ve Baltıklıların kaynaşmasından meydana gelmişlerdir” (Roskin, 2009: 197). Ortaçağ’ın yönetim tarzı olan feodalite sistemini benimseyen Almanlar, I. Heinrich’in sınırları doğuya doğru genişletmesi ve Saksonya Kralı Büyük Otto’nun hükümdar seçilmesiyle birlikte imparatorluk görünümü kazanmıştır (Sander, 1999: 66).

15. yüzyıla gelindiğinde, İstanbul’un fethi, Osmanlı İmparatorluğunun Balkanlarda, Ön Asya’da ve Kuzey Afrika’da egemenlik kurması, İngiltere ve Fransa arasındaki “Yüzyıl Savaş”larının son bulması başat olaylar olarak ön plana çıkmaktadır (Schulz, 2006: 27). Diğer taraftan, Amerika kıtasının keşfi, sömürgecilik döneminin başlamasına neden olmuştur. Ayrıca İtalya’da yaşanan Rönesans dönemi ve hümanizm akımının gelişmesi, bilim ve sanat alanında dikkat çekici gelişmelere yol açmıştır. Dünyada bu gelişmeler yaşanırken Alman İmparatorluğu içerisinde egemenlik mücadelesi hüküm sürmektedir. Batı Avrupa’da yayılan Hümanizm akımı, burada fazla etkili olmamış, ancak, reform istekleriyle bütünleşmiştir (Schulz, 2006: 32–34).

Alman reformasyon hareketinin temelini İncil’in esasına dönüş oluşturmuştur. Almanların cevabını istediği konular ve sorular üzerinde çalışan ilahiyat profesörü Martin Luther, 1517 yılında, 95 tezi içeren bildirisini, üzerinde tartışılması için “Wittenberg Kilisesi”nin kapısına asmış, bu bildiri çoğaltılarak dağıtılmış ve çok büyük bir etki yapmıştır (Salihoğlu, 1993: 65). Martin Luther’in Almanya’da başlattığı Reform, Luther’in Augustinusçu yorumlarla temellendirdiği yeni teolojik görüşlerden kaynaklanmıştır. Siyasal ve toplumsal örgütlenmede yenilik yaratıcı etkileri olan bu görüşler, eşitlikçi bir Hıristiyan anlayışına yol açmıştır (Ağaoğulları ve Köker, 2008: 100). Özetle kişi ile Tanrı arasındaki ilişkide üçüncü bir kimseye ihtiyaç olmadığı ve kişinin inancını yaşaması için, aracı gerekmediği üzerinde duran Lutherci tezler, dinin, kişinin iç yaşantısına hitap ettiği ve günlük yaşamın bir çeşit ibadet olduğu üzerine odaklanmaktadır. Luther’in reformasyon talebi sonucunda, Hıristiyanlık içerisinde Protestanlık olarak tariflenen yeni bir dini düşünce sistemi oluşmuştur. Bir Hıristiyan’ın özgür olması gerektiğine inanan Luther’in düşünceleri, özellikle köle olarak çalıştırılan köylüler arasında yankı bulmuştur (Ağaoğulları ve Köker, 2008: 101–105 ve Salihoğlu, 1993: 69–70). Tüm

Almanya ve Avrupa'yı saran bu düşünceler mezhep savaşlarının çıkmasına neden olmuş ve yapılan "Otuz Yıl" ve "Yedi Yıl Savaş"larının ardından Avrupa'da siyasi harita değişmiştir. Alman İmparatorluğu da, prensliklerin söz sahibi olduğu bir devletler birliği şeklini almıştır (Gezen, 2010: 46).

1789 yılında gerçekleşen Fransız Devrimi'nin yarattığı düşüncelerin Almanya'da yansımaları farklı olmuştur. Almanya'nın yanı sıra, Avusturya, Prusya, Rusya ve İngiltere gibi birçok devlet, Fransız Devrim hareketini reddetmişlerdir. Bu nedenle 1815 yılına kadar olan dönemi, bu devletlerle Fransa arasındaki mücadele belirlemiştir (Lee, 1982: 20-29). Napolyon, 1806 yılındaki Jena Savaşı sonucunda Prusya ordusunu mağlup ederek, Alman İmparatorluğu'nu işgal etmiştir (Lee, 1982: 41). Bu işgal, imparatorluk sınırlarında özellikle de Jena çevresinde milliyetçiliği uyandırmış, halk arasında daha tutucu bir tavır oluşmasına neden olmuştur. Alman millet fikrini inşa edenler, egemen Fransız kültürü ile rekabet için kendi dillerine eşit haklar isteyen Alman yazarlardır (Noi, 2007: 37). Fichte'nin "Alman Ulusuna Söylev" adlı eseri ile Herder'in milliyetçilik üzerine yazıları bu düşüncenin en önemli tetikleyicileridir. İstilaya uğrayan Alman İmparatorluğu'nda özgürlük fikri, Napolyon'a karşı ve onun sayesinde uyanmıştır (Salihoğlu, 1993: 122). Fransız ihtilalinin getirdiği fikirler zamanla Almanya sınırlarında da yayılmıştır. Almanya'nın parçalı siyasal yapısı, Bismarck'ın, -1862'de Kral I. Wilhelm tarafından- Başbakan atanmasıyla 1871'de kurulan ulus-devlet modeliyle nihayete ermiştir.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Fransa ve İngiltere'yi geride bırakarak Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra dünyanın en büyük endüstrisi durumuna gelmiş olan Almanya, 1914'te, İngiltere'den sonra dünyanın ikinci büyük donanmasına sahip devleti konumuna gelmiştir (Armaoğlu, 2007: 36-41). İrkçi öğretilerin gelişmesi, üstün ırk fikrinin Almanlar arasında yayılmaya başlaması da aynı döneme tekabül etmektedir. "Dolchstoss" yani Almanya'nın, demokratlar, sosyalistler, Bolşevikler ve Yahudiler tarafından içerden ihanete uğradığı fikrinin sağ kesimlerce destek görmesi ile etkin ve birinci güç olma isteğini gerçekleştirme amacı, Almanya'nın emperyalist politikalarında belirleyici aktör olmuştur (Roskin, 2009: 206). Sömürgecilik yarışına hızla girişen Almanya, ne yazık ki umduğunu

bulamamış ve cihan harbinde yenilen devletler safında yer alarak büyük bir darbe almıştır. Savaş tazminatı ve 1929 Ekonomik Buhranı'nın yarattığı kötümser ortamın ablukaya aldığı Almanya, Hitler'in iktidara gelmesiyle yeniden bir ivme kazanmıştır. Hitler, "tek millet, tek devlet" sloganıyla hareket ederek emperyalist yayılma planlarının yanında kültürel asimilasyonu içeren Antisemitizm'i, parti programının değişmez maddesi olarak kabul ettirmiştir (Erbaş, 1998: 5). Hitler, tüm bu fikirlerinin temelini ve "Nasyonal Sosyalizm"⁷ adını verdiği dünya görüşünü "Kavgam" (Mein Kampf) kitabında açıklamıştır. Kitapta, Hitler'in siyasal ve ekonomik tezleri yer almakta, Kapitalizmin ve Marksizm eleştirilmekte, öte yandan Kapitalizme ve Marksizme karşı yeni bir politik sistemin önerisi sunulmaktadır. Eserde, "Pancermenist"⁸ idealler üzerine kurulu "Büyük Almanya" hedefi açıkça dile getirilmiştir. Hitler, fikirlerini kabul ettirdiği ve şöhretini artırdığı 1920'li yılları şöyle ifade etmektedir: "*Neticede, yolunu şaşırıp Marksizmin kucığına düşmüş olan onbinlerce Marksçı, milletin müşterek hislerine kavuşarak ve eski benliğini tekrar kazanarak geleceğin hür Reich⁹'ının birer müccahitleri oldu. Artık Münih halkı bizi tanıyordu. Her yerde bizden bahsediliyordu. "Nasyonal Sosyalist" kelimesi dillerden düşmez oldu. Bütün bunlar, esasta birer propaganda demektir. Partimize üye olanların ve sevgi besleyenlerin sayıları gün geçtikçe artmaya başladı*" (Hitler, 1966: 32).

1933 yılına gelindiğinde ise; Adolf Hitler tarafından, ari ırkın ve kültürünün tehditlere karşı korunması amacını hayata geçirecek olan Yahudi karşıtı yasalar yürürlüğe konulmuştur. Yeni yasalar doğrultusunda, Yahudiler memurluktan uzaklaştırılmış, serbest çalışanlara ise bir Nazi örgütünde toplanma zorunluluğu getirilmiştir (Gezen, 2010: 58-59). Yahudilerin ari ırkı bozdukları düşüncesiyle Almanlarla cinsel ilişkiye girmesi, evlenmesi, çocuk sahibi olması yasaklanmıştır. Yahudilere yönelik antisemitist siyaset dışında, zihinsel olarak hasta olanların, tehlikeli suç alışkanlığı olanların ve gençlik suçlularının kısırlaştırılması

⁷ Kısaca, Milliyetçi Sosyalizm ya da Ulusal Sosyalizm. Almanca, Nationalsozialismus. Etnik Milliyetçilik ile Sosyalizmi birleştiren, ırkçı, anti-kapitalist, antisemitik ve anti-Marksist bir dünya görüşüdür.

⁸ Almanca, Der Pangermanismus. Almanca konuşan halkları tek bir idari çatı altında toplama ülküsünü güden siyasal akım.

⁹ Kelime anlamı imparatorluk, krallık, devlet ve zenginlik olan; tarihte ise Almanların dünyada söz sahibi olduğu devirlere verilen isim.

yasalaştırılmıştır (Kitchen, 2006: 272). 1932’de Hitler’in izniyle akıl hastaneleri ve kliniklerde kalan yaklaşık 70 bin ile 93 bin aralığındaki hasta, gaz odalarında öldürülmüştür. 1937’de aralarında Çingeneler, “Rhine piçleri”¹⁰, ahlaki açıdan zihinsel yetersizliği olanlar ve asosyal olan 200 bin kişi kısırlaştırılmıştır (Mazower, 2008: 112). 1935 yılında yürürlüğe konulan “Nürnberg Yasaları” ile Yahudilerin bütün vatandaşlık hakları ellerinden alınmıştır.

“Arilik politikası” zemininde girişilen etnik temizlik ve Yahudi karşıtlığı kapsamında 27–28 Ekim 1938’de Almanya’da yaşayan on yedi bin Polonya vatandaşı Yahudi tutuklanarak Almanya–Polonya sınırına sürülmüştür (Erbaş, 1998: 11). Sınır dışı edilmiş bir Yahudi öğrencinin Almanya’nın Paris Büyükelçiliği Müsteşarını öldürmesi gerekçesiyle doruğa ulaşan ve 1938 yılında 9 Kasım’ı 10 Kasım’a bağlayan gece yarısı yaşanan olaylar, ırkçı düşüncenin şiddete dönüştüğü önemli bir dönüm noktasıdır. Eylemlerde bütün sinagoglar ateşe verilmiş, Yahudilere ait işyerleri yağmalanmıştır (Erbaş, 1998:13). Cam kırıklarının ay ışığında parlaması nedeniyle bu geceye “Kristallnacht” (Kristal Gece) adı verilmiştir (Gezen, 2010:60). Olayların ardından çok sayıda Yahudi evsiz kalmış, resmi rakamlara göre 91 kişi öldürülmüş ve sayısız ağır yaralanma vakası meydana gelmiştir. Tutuklanan varlıklı Yahudilerin ise; ancak bütün mal varlıklarını bırakmaları koşuluyla göç etmelerine izin verilmiştir (Erbaş, 1998: 13).

Yahudiler, 1941 yılında sistemli ve toplu bir şekilde toplama kamplarından ölüm kamplarına gönderilmeye başlanmış ve gaz odalarında zehirlenerek ya da yakılarak yok edilmişlerdir. Yaklaşık 6 milyon Yahudi’nin bu şekilde katledildiği bilinmektedir (Gezen, 2010: 62). Başta Almanya ve Polonya olmak üzere tüm Avrupa’da, –8 ölüm kampı ve 22 toplama kampıyla bunların 1200 alt birimine ek olarak– 400’ün üzerinde getto kampı, 29 psikiyatri evi, işgal altındaki doğu topraklarında kitlesel cinayetlerin kurumsallaştığı 26 kamp ve savaş tutsaklarının, sivil işçilerin, gençlerin ya da “Almanlaştırılabilir” Doğu Avrupalıların konduğu birçok kamp da dahil olmak üzere 10 binden fazla kamp kurulmuştur (Mazower, 2008: 203).

¹⁰ Alman kadınlarıyla siyah Fransız askerlerinin münasebetinden doğan çocuklara verilen isim.

Soğuk Savaş Dönemi Almanya'sında Nazi iktidarına duyulan nefret söylemi dillendirilmiş, 1930-1945 yılları utanç dönemi olarak adlandırılarak tarih kitaplarından çıkarılmış olsa da 1960'lı yıllarda başlayan işçi göçlerinin etkisiyle birtakım dışlama ve ötekileştirmeler meydana gelmiştir. Max Frisch'in: "*İş gücü istedik; ama insanlar geldi*" söylemi bunun belirgin bir tezahürüdür <http://www.diplomatikgozlem.com/TR,927/almanya-iscucu-istedik-ama-insanlar-geldi.html> (7 Kasım 2015).

Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesiyle ırkçı şiddette ve Neo-Nazi grupların etkinliklerinde gözle görülür biçimde bir artış olmuştur (Gezen, 2010: 75). Nazi dönemi için uygulanan unut(tur)ma politikası Demokratik Almanya Cumhuriyeti için de uygulanmış ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti hiç var olmamış gibi davranılmıştır. Birleşme, Doğu Almanya'da yurtlarının elinden alındığı hissini uyandırmış, ırkçı ve yabancı düşmanı tutumları yeniden ateşlemiştir. Anayasal düzeni koruma altına almak ve radikal hareketlerin kontrolünü sağlamak amacıyla oluşturulan Anayasayı Koruma Teşkilatı'nın verilerine göre; 1988'de, 22 bin civarında aşırı sağcı eylem gerçekleşmiştir. 1989'da bu sayı 30 bine dayanmıştır. 1992 yılında yabancılara yöneltilen şiddet eylemlerinin sayısı 6336 iken bu sayı 1993 yılında 6721'e yükselmiştir (Erbaş, 1998: 15). 1993'te, 28 Mayıs'ı 29 Mayıs'a bağlayan gece Solingen'de Türklerin yaşadığı bir evin kundaklanması sonucu 5 kişi yaşamını yitirmiştir (Erbaş, 1998: 96). Olayın faillerinin yakalanarak yargılanması sonucunda, bu saldırının ırkçı nitelik taşıdığına karar verilmiştir. Toplum içinde geniş destek bulabilen uygulamaların, üst düzey yetkililer ve devlet düzeyinde engellenmeye çalışılması Almanya'da ırkçılığın var olduğunun açık bir kabulü olarak karşımıza çıkmaktadır. Hükümetlerin ırkçı şiddeti önlemeye ve barış ortamını sağlamaya yönelik önlem ve tutumlarına karşın, Alman toplumunda Nazi döneminin izleri halen varlığını sürdürmekte, ari ırk düşüncesinin yerini Alman üstünlüğü ve Avrupa'da liderlik rolü almakta, etnik çoğulculuğa karşı çıkmaktadır (Gezen, 2010: 75).

1.3. FARKLI COĞRAFYALARDAN IRKÇILIK ÖRNEKLERİ

İki Dünya Savaşının çıkışında da milliyetçilik ideolojisi önemli bir rol oynamıştır. Ulusal özgürlük taleplerinin ve ulus-devlet kurmaya yönelik çabaların olduğu Birinci Dünya Savaşı yılları, köklü imparatorlukların yıkıldığı –Avusturya-Macaristan ve Osmanlı gibi- ve milletlerin kendi kaderlerini tayin hakkını –self determination- kullandığı bir dönemdir. Kozmopolit yaşama kültürünün sarsıldığı bu süreçte, ayrışma ve ötekileştirme hızla artmıştır. Ayrışmanın getirdiği dışlama ve düşmanca tutum, ırkçı ideolojinin zemin bulmasına neden olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonrasında devletlerin daha da küçülmeleri, devletler içinde “ezilen halklar” yerine “ezilen azınlıklar” oluşmasına neden olmuştur. Kalın çizgilerle her birinde etnik köken ve dil itibarıyla ayrı bir homojen halkın yaşadığı, kendi içinde uyumlu teritoryal devletlere bölünmüş bir kıta yaratma çalışmasının mantıksal sonucu, azınlıkların kitle halinde kovulması ya da imha edilmesi olarak tezahür etmiştir (Hobsbawn, 2010: 161).

İkinci Dünya Savaşı sırasında Hitler’in, İtalyan Güney Tirol’ündekiler gibi anayurt topraklarında yaşamayan Almanları bizzat Almanya’ya taşımaya koyulması ve Yahudileri Almanya ve Polonya topraklarından kovarak imha etmesi dikkatle incelenmelidir (Hobsbawn, 2010: 161). Benzer bir durum Fransa’da da baş göstermiştir. 1927 yılında basılan ve Yahudileri “*oryantal cüzzamlılar ve dünyanın gerçek mikropları*” olarak karakterize eden kitabı “Yahudi İstilas” ile Fransız halkını Doğu Avrupa’nın gettolarından kaçıp gelen “*kanca burunlu, etli dudaklı, kıvrıkcık saçlı ve Yiddish dilini konuşan*” insanlara dikkat etmelerini tembihleyen Henri-Robert Petit, açıkça Yahudileri aşağılamış ve onları hedef göstermiştir (Noi, 2007: 49). Savaşların ardından masada çizilen devletlerin sınırları, milletlerin kültürel mirasını göz ardı edencesine yüzyıllar boyu sürecek olan kaosu ve karmaşayı tetiklemiştir. Öyle ki savaş sonrası oluşan Filistin’de fiilen yaratılan İsrail Devleti bunun günümüze yansıyan en belirgin örneklerinden biridir.

Yahudilerin yanında Avrupa’da en fazla ayrımcı muameleye maruz kalan etnik gruplardan biri de “Avrupa’nın Vatansızları” olarak tanımlanan Çingenerler’dir. Uluslararası Af Örgütü’nün Nisan 2014’te yayınladığı rapora göre; on iki milyonluk

Çingene nüfusun çok büyük bir kısmı, neredeyse her gün, zorla yerlerinden edilme tehdidiyle ve şiddetle karşı karşıya kalmaktadır. Dokuzuncu yüzyılda anavatanları Kuzey-Batı Hindistan'dan batıya doğru göç eden Çingenerin on dördüncü yüzyıldan itibaren Avrupa'ya geldikleri bilinmektedir. Kıtaya göçlerinin üzerinden yedi yüzyıl geçmesine rağmen hala Avrupa toplumları tarafından benimsenemeyen Çingenelelere yapılan ırkçı ve düşmanca tutum kadim bir geçmişe dayanmaktadır. Orta Çağ'da veba hastalığını yaydıkları gerekçesiyle yerlerinden edilerek öldürülen Çingenerler, on dokuzuncu yüzyılın faşist atmosferinde de zulümden kurtulamamışlardır. İkinci Dünya Savaşı boyunca toplama kamplarında ve gaz odalarında ağır işkenceler görerek katledilmişlerdir (Karadağ, 2014: 3).

Dünya coğrafyasında ırkçı politikalarından nasibini alan diğer halk ise; Avustralya yerlileri ya da "Avustralya Aborijinleri"dir. Avustralya kıtası yerlilerine verilen bu ad, "kökenli, köklü, kökene dair" anlamlarına gelmektedir. Aborijinler ifadesi genel olarak tüm bir Avustralya, Tasmanya ve çevre adalarda yaşayan yerlileri tanımlamakta kullanılmakla birlikte bu isimlendirmenin dil ve yaşayış biçimi olarak ortak noktalarıyla birlikte farklılıklar da taşıyan geleneksel toplulukları da işaret ettiği söylenmektedir. Aborijinler, Avustralya'ya Güneydoğu Asya'dan gelmişler ve göçebe bir hayat yaşamışlardır. Avlanırken mızrak ve bumerang, balık avında ise kanolar kullanmışlardır (Ana Britannica, 1992: 46-47). İlk Avrupalı yerleşimcilerin kıtaya gelişinden önce Avustralya yerlilerinin çoğunlukla çöl sakinleri olduğu şeklindeki genel kanı aslında yanlıştır; çünkü en yoğun yerli nüfusun olduğu bölgeler sahil bölgeleridir. En büyük nüfus yoğunluğu kıtanın güney ve doğu bölgelerinde özellikle de Murray Gölü vadisinde yer almaktadır. Bununla birlikte Avustralya yerlileri, Tasmanya'nın soğuk ve nemli platolarından kıtanın kurak iç bölgelerine kadar tüm Avustralya'da doğa ile başarılı bir uyum sağlamışlardır. Yerlilerin kullandıkları teknikler, yiyecek türleri ve avlanma biçimleri yerel koşullara uyum sağlamıştır. 1770 yılında Kaptan James Cook, Avustralya'nın doğu sahillerini Büyük Britanya adına ele geçirmiş ve burayı "Yeni Güney Galler" olarak isimlendirmiştir (Reynolds, 2014: 127-128). Avustralya'daki İngiliz sömürgeciliği 1788'de Sidney'de başlamış ve kıtaya ilk gelen Batılı yerleşimciler çiçek, suçiçeği, grip, kızamık gibi rahatsızlıkları da beraberlerinde getirmişlerdir. Bünyeleri bu hastalıkları hiç tanımayan Avustralya yerlileri bu hastalıklara

yakalanarak büyük ölçüde kayıplar vermişler ve nüfusları önemli ölçüde düşüş göstermiştir. Kıtanın Avrupalı yerleşimciler tarafından sömürgeleştirilmesi sonrasında sahil bölgelerindeki yerli nüfus hızla topraklarından edilerek geleneksel Aborjin yaşam biçimini terketmeye zorlanmışlardır. Avrupalıların yerleşmekten kaçındıkları kurak bölgelerdeki yerli topluluklar ise yaşam biçimlerini daha fazla korumuşlardır. 1830-1838 yılları arasında Fremantle, Convincing Ground, Waterloo Creek ve Tasmanya gibi bölgelerde birçok ırkçı temelli soykırım suçu işlenmiştir. 1928 yılında işlenen “Coniston Katliamı”, Avrupalıların Aborjinlere uyguladığı bilinen son katliamdır. Resmi kayıtlar otuz iki Aborjinin öldürüldüğünü ifade ederken tarihçiler en az altmış Aborjin erkek, kadın ve çocuğunun katliamda öldürüldüğünü iddia etmektedirler (Reynolds, 2014: 127-128).

1910 ve 1970 yılları arasında uygulanan devlet politikasıyla, yerli çocukların 3’te 1’i ile 10’da 1’i ailelerinden zorla alınmıştır. 1997 yılında, Avustralya İnsan Hakları Komisyonu tarafından yürütülen ulusal bir soruşturma kapsamında, yerli çocukların ailelerinden zorla ayrılıp asimile edilerek, ayrı bir ırk olan Aborjinleri yok etmenin amaçlandığı ve soykırım uygulandığı sonucuna varılmıştır. <http://www.sacred-texts.com/aus/awa/awa15.htm> (07 Kasım 2015).

İrkçilik’in tezahür ettiği coğrafyalardan biri de Güney Afrika’dır. Uygulanan ırkçı Apartheid politika yıllarca süren bir ötekileştirmeye yol açmıştır. Apartheid sözcüğü, Afrika dilinde “ayrılma” anlamına gelmektedir. Apartheid, ırkçı ayrımcılığın sembol sözcüğü haline gelmiştir ve resmi devlet politikası olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1948 yılında Güney Afrika’da Ulusal Parti’nin iktidara gelmesiyle kendinden söz ettirmiştir. Bu politikanın özü şudur: Nüfusun büyük çoğunluğuna sahip olan siyah derili insanlar, beyazlar gibi seçme hakkına sahip olmayacaklardır. Ülkenin yerlisi olan siyahlar deri renkleri esas alınarak yapılan bir sınıflandırma neticesinde beyazlardan daha aşağıdır ve onlarla eşit haklara sahip değildir. İrkçilik’in Güney Afrika’daki tatbik biçimi dünyanın başka yerlerindeki belli şekilde farklılıklar göstermiştir. Burada İrkçilik sistematik ve yasal bir şekilde uygulanmıştır. Ülke kanunları açıkça beyaz üstünlüğünü öngören, melez ve siyahi halkları ise toplumsal tabakanın aşağılarına yerleştiren düzenlemeler içermiştir (Karaşahan, 2010: 53).

Esasen Apartheid politikalar, Güney Afrika'da 1948'den önce başlamıştır. 17.yy'da güçlü bir ticaret ülkesi olan Hollanda, Hint Okyanusu'nda ticari bir imparatorluk kurmuştur. Hollanda Doğu Hint Adaları Şirketi, bölgede ticareti tekeline almıştır. Bu şirket, gemilerle yapılan uzun yolculuklarda kullanmak üzere Ümit Burnu'nda bir mola yeri oluşturmuştur. Bu yer, günümüzde Cape Town denilen Güney Afrika'nın yasama başkentidir. 6 Nisan 1652 tarihinde Hollandalı denizci Jan Van Riebeck ve doksan adamı, Cape Town bölgesine gelmişler ve bu bölgeyi gemilerin konaklaması için uygun bir yer haline getirmeye başlamışlardır. Bölgede yerli halk olarak "Khoikhoiler" bulunmaktadır. Bu açık sarı derili halk, küçükbaş hayvancılıkla uğraşmaktadır. İlk başlarda ikili ilişkiler iyi olmakla birlikte toprakları ellerinden alınan yerlilerin, Hollandalılarla ilişkileri bozulmuştur. Hollandalılar, yerleşimlerini kalıcı hale getirmek için ellerindeki ateşli silahlarla yerli halka saldırmış ve binlerce "Khoikhoi"yi öldürmüştür. Böylece etkileri günümüze kadar sürecek bir mücadele başlamış, sınırlar çizilmiştir; beyazlar patron, siyahlar ise onların hizmetkarıdır (Karaşahan, 2010: 49-56).

1795 yılında Britanyalılar, Cape Town'u işgal etmişler ve tıpkı Hollandalılar gibi İngilizler de bölgeyi istilaya başlamışlardır. Hollandalıların egemenliği İngilizlerin gelişiyle sınırlanmış, İngilizlere karşı tepkiler oluşmuştur. Bölgedeki iki başlı sistem uzun yıllar devam etmiştir. 1834'te İngilizler tarafından köleliğin kaldırılması, Hollandalıların Büyük Göç'ü başlatmasına neden olmuştur. Güney Afrika'ya göç eden Hollandalılar gittikleri bölgelerde çiftçilikle uğraşmışlar ve "Boerler" olarak tanınmaya başlamışlardır. Boerler, kendi içlerine dönük insanlardır, sadece İncil okurlar, köleleri yoktur; ancak siyah hizmetkârları düşük ücretlerle çalıştırmaktadırlar. İngilizlerin; Afrikaner Hollandalılarından sonra yerli halk içinde savaşçı en büyük kabile olan Zuluları 1879'daki savaşta yenmesiyle, siyah derili insanlar beyazların çiftliklerinde çalışmak zorunda kalmışlardır. Avrupalıların ülkeye olan ilgisinin temel kaynağı bölgede 1866'da keşfedilen pırlanta ve altın yataklarıdır. Ülkeye olan ilgiyi artıran iki gelişme sayesinde endüstri gelişmeye başlamıştır. Keşfedilen madenler için çıkan ve tarihe "Boer Savaşı" olarak geçen savaşta İngilizler Hollandalıları mağlûp ederek sömürge yarışında bir adım öne geçmiştir. (Karaşahan, 2010: 57-67).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Jan Cristiaan Smuts'un yumuşama politikasına karşı "ırkların ayrı gelişmesi" tezini işleyen Dr.Daniel François Malan, 1948 seçimlerini az farkla kazanmayı başararak Başbakan olmuştur <http://www.siyasalhayvan.com/nelson-mandela-onderliginde-guney-afrikanin-apartheid-karsiti-mucadelesi/> (07 Kasım 2015). Bu tarihten sonra ırk ayrımı (apartheid) yasalarla desteklenmiş ve yalnızca siyalara uygulanmakla kalmayarak Natal'daki Hintlilere de yayılmıştır. Hintliler'in oy kullanma hakları ellerinden alınmıştır. Beyazlar, siyahlar ve Asyalıların her alanda birbirlerinden ayrılacağı ve ırkların kendi yollarında ve kendi bölgelerinde ayrı ayrı gelişeceğini öngören İrkçılık ve ırk ayrımcılığı politikası en acımasız ve faşizan haliyle uygulanmaya başlanmıştır. Apartheid, okullardan işyerlerine, otobüslerden sinema salonlarına kadar sistemli bir biçimde sosyal yaşamın bütün alanlarında egemen kılınmıştır. Beyazlar ile beyaz olmayanlar arasında evlilikler yasaklanmıştır. Kasabalar ve kentler, her birinde yalnızca bir ırkın yaşayabileceği bölgelere ayrılmıştır. Belirli meslekler ve işler - özellikle üst düzey kamu görevleri- yalnızca beyazların denetimine bırakılmıştır. Siyahların oy kullanma, seçme ve seçilme hakları tamamen ortadan kaldırılmıştır. Otoriter bir yapı kazandırılan siyasal sistem, beyazların dışındaki topluluklara bütünüyle kapalı biçime sokularak devlet ırkçılığı uygulanmıştır.

Yaşanan gelişmelere tepki olarak kurulduğu 1912 yılından itibaren daima ırk ayrımına dayalı olmayan demokratik bir rejim için mücadele veren Afrika Milli Kongresi; apartheid sistemi karşısında yasal zeminde hiçbir şey yapamadığını görerek 1960'lı yılların başından itibaren silahlı mücadele fikrine yakınlaşmıştır. Nelson Mandela'nın kurduğu Gençlik Birliği'nin temel fikri olan bu mücadele yöntemi, Afrika Milliyetçileri içindeki ılımlılar ve diplomatik yolların yeterli olacağını düşünenlerin egale edilip harekete geçilmesini sağlamıştır. Mandela, bu amaçla "Umkhonto", "We Sizwe" (Halkın Zıpkını, Halkın Mızrağı) adlı kendi silahlı mücadele örgütünü kurmuştur. Afrika Milli Kongresi'nin lideri Nelson Mandela "Umkhonto" ordusunu kurmalarının gerekçesi olarak 50 yıllık demokratik mücadelelerinin Afrika halklarına bir şey kazandırmadığı gibi Afrika haklarının gün geçtikçe kısıtlanmasına neden olmasını göstermiştir. 16 Aralık 1961'de başlayan "Umkhonto" eylemlerinin ses getirmesi nedeniyle kısa sürede ülkedeki tüm muhalif siyasal hareketler Afrika Milli Kongresi çatısı altında toplanmaya başlamıştır. 27 yıl

süren mücadelenin sonunda, 27 Nisan 1994 tarihinde ülkede ilk çok ırklı seçimler gerçekleştirilmiş, Ulusal Afrika Kongresi büyük bir çoğunlukla seçimleri kazanmıştır. 1986 yılında Nelson Mandela için hapisten çıkarma durumu kamuoyu tarafından yoğun şekilde dillendirmiş ve Mandela hapisten kurtulmuştur (Pogrud ve Nyatumba, 1996: 51-53). 10 Mayıs 1994 tarihinde Mandela, ülkenin ilk demokratik yolla seçilmiş cumhurbaşkanı olarak görevine başlamış ve ırkçılığa karşı büyük bir zafer kazanmıştır.

Savaş yıllarında uygulanan ırkçı politikalara verilebilecek diğer bir örnek de yakın coğrafyamızdandır. Yunanlıların Batı Trakya'da Türklere karşı asimilasyon yoluyla uyguladığı etnik ve kültürel soykırım da ırkçılığın belirgin bir yansımasıdır. 1923 yılında Lozan'da imzalanan Türk ve Yunan azınlıkların karşılıklı mübadelesine ilişkin anlaşmanın ardından Yunan hükümeti, Batı Trakya bölgesinde yaşayan Türkler üzerinde sistemli olarak etnik ve kültürel soykırım başlatmıştır. Bölgenin büyük bir bölümünü askeri bölge haline getirip sıkıyönetim ilan etmiştir. Köyler arasında geliş-gidişler izne bağlanmış, Türk azınlığın pasaportlarına el konulmuştur. Türklerin hukuki, siyasi, kültürel ve dini haklarının kısıtlanması ibadetlerine izin verilmemesi gibi yoğun baskılar sonucu 400 bin Türk bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır (Alp, 1995: 5).

Soğuk Savaş Dönemi'nde Irkçılık'ın alevlendiği yakın coğrafyamızda, bu kez İngilizler'in fiilen 1878'de ele geçirdikleri Kıbrıs'ta tehlike çanları çalmıştır. Özellikle 1950-1974 döneminde, Kıbrıslı Rumlar tarafından Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlama-birleştirme ideolojisi olan ENOSIS'i gerçekleştirmeye yönelik olarak Türklere karşı başlatılan saldırılar, ırkçı bir yaklaşımı temsil etmektedir. Rumların 1952 yılında EOKA (Ethniki Organosis Kyprion Agoniston- Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü) adlı terör örgütünü kurarak sistematik bir biçimde başlattığı saldırılarda 100 Türk ve 100 İngiliz vatandaşı ölmüş, 30 Türk köyü de yakılmıştır. 1963 yılında EOKA'cılar yeni bir etnik temizleme planını devreye sokmuşlar ve bu saldırılarda 500 Türk'ü öldürmüşler, 130 Türk köyünü yakmışlar ve 25 bin Türk'ü evlerini terk etmek zorunda bırakmışlardır (<http://www.tarihikesfet.com/2013/06/tarihte-soykrmlar.html>) (07 Kasım 2015). Kıbrıs tarihine "Kanlı Noel" olarak geçen ve 21 Aralık 1963 günü patlak veren

saldırıların en acımasızını ise Lefkoşa'nın Kumsal bölgesinde Binbaşı Nihat İlhan'ın evine yapılan saldırıdır ve bugün Barbarlık Müzesi haline getirilen evde bulunan 9 kişiden 2 kadın ve 3 küçük çocuk hayatını kaybetmiş ve Rumların "Akritas Planı"¹¹ çerçevesinde başlattığı bu soykırım hareketi tarihin utanç sayfalarından birisi haline dönüşmüştür (Keser, 2011: 93).

1970-89 yılları arasında Balkanlar'da yaşanan mezalim de radikal ırkçı politikalara örnek teşkil edecek niteliktedir. Bulgar hükümeti, "Bulgarlaştırma" adı altında ülkede yaşayan 1,5 milyon Türk, Pomak ve Çingeneye karşı bir asimilasyon kampanyası başlatmıştır. Ülkede yaşayan 310 bin Türk'ün isimleri polis zoruyla Bulgar ve Hıristiyan isimleriyle değiştirilmiştir. Türkçe eğitim veren okullar, üniversitedeki Türk filolojisi bölümleri, Türkçe gazeteler ve camiler devlet emriyle kapatılmıştır. Çocukların sünnet ettirilmesi yasaklanmıştır. Çocuklar, bu yasağa rağmen sünnet ettirilip ettirilmediğini kontrol etmek için zorla sağlık merkezlerine gönderilmiştir. Mezar taşlarının üzerindeki Türkçe isimler yüzünden mezarlar tahrip edilmiştir. Türklerin Türk motifli giysiler giymeleri yasaklanmıştır. Bu baskılara dayanamayıp protesto gösterileri yapan Türklerin üzerine askeri birliklerce ateş açılmıştır. 1000 Türk Belene'deki toplama kampına gönderilmiştir. Baskıların giderek artması sonucu 360 bin Türk zorunlu olarak Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır (Akıllıoğlu, 1989: 141).

Soğuk Savaş dönemi atmosferinde gerçekleşen bu eylemlerin Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla birlikte küreselleşen yeni dünya düzeninde de benzer örnekleri bulunmaktadır. Avrupa'da artarak süren Irkçılık, yeni kimliklere bürünmüş; biyolojik ve antropolojik temelden ziyade sosyolojik ve kültürel boyutta gelişen bir görünüm kazanmıştır. "Irksız Irkçılık" şeklindeki yeni görünümü ile yeniden yükselmeye başlayan Irkçılık, gündemi meşgul etmeye devam etmektedir. Kendisini dışarıda ve içerideki farklı kültürlerin etkileşimine kapatan ve bu iddiasını çeşitli siyasi mekanizmalarla yürüten devletler olduğu gibi, kendisini etnik köken ve kültürel kimlik ile tanımlayan topluluklar arasında da ırkçı ve yabancı düşmanı söylemler yaygın bir şekilde görülmektedir. Gündelik yaşamdan siyasi

¹¹ Adını bir IX. yüzyıl Bizans destanından alan, 1963 senesinin başlarında Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinde çoğunluğa sahip Kıbrıs Rumları'nın, Kıbrıs Türkleri'ni yönetimde zayıflatarak daha sonra Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Yunanistan ile birleştirmeyi amaçladığı plan.

mekanizmalara, yasalardan devlet kurumlarına ve bireylerden toplumlara kadar her düzeyde yer alan üstünlük söylemi ve “ötekinin” dışlanması günümüzde varlığını artan oranlarda hissettirmektedir. Hükümetlerin ulusal kimliği belirlerken getirdiği biyososyal kıstaslar, eşitlik-adalet gibi evrensel değerlerle çelişerek milli kimliklerin oluşturulmasında ırkçı eğilimlerin yer bulmasına neden olmuştur (Barın, 2014: 20). Ulusal kimlikteki bu değişim, yabancı düşmanlığı körükleyerek, aşırı sağcı ırkçı ideolojinin politik etkinlik kazanmasını sağlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA'DA YÜKSELEN İSLAMOFOBİ

2.1. YENİ ULUSLARARASI SİSTEM VE KÜRESELLEŞME

Soğuk Savaş'ın iki kutba dayanan dünya düzeni Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin çöküşüyle sona ermiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte bir yandan SSCB'den ayrılan yeni devletler kurulurken diğer yandan Doğu ve Batı olarak ayrılan Almanya tek çatı altında birleşmiştir. 1990'lı yıllarda dünya, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar hızlı bir değişim ve dönüşüme sahne olmuştur. Her ne kadar bu hızlı değişimin temel dinamikleri, dört yüzyıl öncesindeki modernlik projesinde aransa da, günümüz bilim ve teknolojisinin iletişim alanında yarattığı devrimler, bu değişimi hızlandıran esas saikler olmuştur. Bu değişim ve dönüşüm sürecine ise "Küreselleşme" adı verilmiştir. Bilginin öne çıkışıyla Sanayi Devrimi ve Modernitenin biçimlendirdiği sosyal ve siyasi yapılarda görülen değişme küreselleşmenin başlıca karakteristiğidir (Şahin, 2009: 7).

Küreselleşme olgusunun niteliğine ilişkin yapılan açıklamalar, konunun daha çok politik, ekonomik ve siyasi boyutunu ön plana çıkarsa da, küreselleşmenin en fazla kültürel hayat üzerinde dönüştürücü bir etki yarattığı; toplumların günlük yaşam pratiklerini biçimlendiren temel değerleri ve kolektif imgeleri hedef aldığı görülmektedir (Duman, 2009: 587). Bu açıdan bakıldığında, dünyanın farklı coğrafyalarını, kültürlerini ve değerlerini birbirine bağlayan küreselleşmenin, aslında toplumlar arasında iletişim ve etkileşimi sağladığı, benzerlikleri ve farklılıkları görünür hale getirmek suretiyle insanlar arasında kültürel bir zeminde ortak paylaşım alanı yarattığı düşünülmektedir. Küreselleşme, bir yanda kültürel çoğulculuğu ve bireysel kimliği merkeze alarak her türden kesime kendilerini ifade etme olanağını

sunmakta, diğ er yandan bugüne kadar kıyıda köş e de kalmış egzotik kültürel değ erleri gün yüzüne çıkararak onları birer tüketim nesnesine dönüştürmektedir (Duman, 2009: 587). Sonuçta, küresel kapitalizmin yayılcı politikalarına olanak sunmaktadırlar. Ancak, küresel düzenin egemen güçleri, her ne kadar bu durumu karşı konulmaz bir süreç olarak ilan etseler de küreselleş me olgusunun gerçek amacının Batı'nın; politik egemenliğini, liberal demokrasisini, ekonomik hegemonyasını ve tüketim kültürünü empoze etmeye çalıştığını iddia edenler de bulunmaktadır. Küresel kapitalizm, dünyayı tek bir ekonomik sistem altında birleştirme yönünde eğ ilim gösterirken, yaşanan süreçle birlikte empoze edilen sınırların olmadığı ütöpik bir dünya (küresel köy) düşüncesi, sadakati zayıflatarak topluluk fikrine bağlılığı azaltmaktadır. Bu açıdan bakıldığında küreselleş me, medeniyet ve kimliğin baş lıca zorlayıcısı olarak karş ımıza çıkmaktadır (Hersh ve Schmidt, 2000: 30-37). Küreselleş menin dünya ekonomisini birleştirmede gösterdiği başarıyı, farklı sınıf ve toplumları bir çatı altında toplamada gösterdiğ ini söylemek pek mümkün değildir. Bu süreçle birlikte tektipleş me ve bütünleş menin aksine farklılıklar daha da görünür bir hal alarak biyolojik, teolojik ve sosyo-kültürel öğ eler ön plana çıkmıştır (Noi, 2007: 77-78).

Yaş anan yeni uluslararası sistemi açıklamak adına birçok bilim insanı tarafından farklı tezler ö ne sürülmüştür. Örneğin; Fukuyama yeni durumu: İnsanoğ lunun ideolojik evrimindeki son nokta ve insan yönetiminin son şek li olarak liberal demokrasiyi "Tarihin Sonu" olarak yorumlamıştır (Hersh ve Schmidt, 2000: 200). Fukuyama'nın tezinin aksine Robert Kaplan ise "Gelen Anarşi: Soğ uk Savaş Sonrası Hayallerin Kırılması" adlı eserinde tarihin aslında sona ermediğini, dünyanın, büyük nüfus hareketleri, çevresel krizler ve farklı sosyal mevcudiyet tecrübeleri ile uyum içersinde olmayan halkların iç iç e girmesi sonucunda siyasi otoritenin bozulmasıyla yüzleşmesi gerektiğini ifade etmiştir (Noi, 2007: 80). Küreselleş me sürecini açıklamaya çalışan popöler tezlerden biri de Samuel Huntington'a ait "Medeniyetler Çatışması"dır. Bu teze göre; dünyadaki fay hattı müslümanlar ve gayrimüslümler arasından geçmektedir. Kültürel farklılıklar, devletler düzeyinde çatışmaları körüklemektedir ve medeniyetler arasındaki bu fay hatları geleceğ in savaş hatlarıdır (Huntington, 2002: 74-79). Ayrıca Huntington, Batı

kültürünün, Batı'da yaşayan ancak Batılı olmayan insanlar (özellikle müslümanlar) tarafından tehdit altında olduğunu iddia etmektedir (Huntington, 2002: 334-355). Huntington'un yaklaşımı, Batılı toplumların diğer toplumlardan üstün olduğunu yarı-ırkçı bir tasvirle açıkladığından ötürü tezinin kültürel seviye analizi üzerine kurulduğu söylenebilir (Hersh ve Schmidt, 2000: 80-81). Huntington'ın Medeniyetler Çatışması tezi bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde, İslam ile Batı arasında çatışmanın kaçınılmaz olduğunu savunan, hatta bu çatışmaların normal olduğunu savunan görüşler için bir tür dayanak noktası ve sığınılan bir teori olmuştur (Aktaş, 2014: 48). Esasen Huntington'un tezinin bizatihi orijinini Bernard Lewis'e kadar götürmek mümkündür. Bernard Lewis'in 1957 yılında yapmış olduğu bir konuşmada ilk defa ele aldığı fakat daha sonra 70'li yıllarda tekrar gündeme getirdiği bir kavramdır Medeniyetler Çatışması ama Huntington'un o meşhur makalesinden önce Lewis'in Atlantic'te yazmış olduğu "Müslüman Öfkenin Kökleri" adlı makalede yeniden kavram ele alınmıştır ve Huntington, tezini bu temel üzerine inşa etmiştir (DÜBAM, 2015: 14-15).

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle uluslararası sistemin dönüşümü, küreselleşme, siyasi istikrarsızlık ve komünizm sonrası ortaya çıkan ideolojik boşluk, Irkçılık ideolojisinin yeniden uyanmasına neden olmuştur. Öyle ki Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla birlikte Irkçılık, milliyetçilik ve antisemitizm eski "Demir Perde"¹² ülkelerindeki Marksist-Leninist ideolojiyle yer değiştirmiştir. Antisemitizm ile antiislamizm, İslamofobi ile yahudi fobisi aynı paralelde ilerleyen kavramlar halini almıştır (Krondorfer, 2015: 293). Bu dönemde etnisite ve soya dayalı biyolojik Irkçılıktan ziyade kültürlerin farklılık ve ayrışma sebebi olarak algılandığı kültürel Irkçılık ön plana çıkmıştır. Bu noktada, ayrımcılık ve ötekileştirme stratejisi yerine ortak değerler etrafında bir arada yaşama ve birlik olma düşüncesinin hayata geçirilmesi adına Avrupa'da başlayan bütünleşme süreci ve Avrupalı kimliğinin yeniden inşası meselesi masaya yatırılacaktır. Zira bütünleşme ve birlik fikri etrafında bir arada yaşama kültürünü edinmeye çalışan Avrupa sakinlerinin, kimlik oluşturma sürecinde yarattıkları yeni ötekilerin İslamofobi'ye olan katkısı aşıkardır.

¹² II. Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki sosyalist rejimlerin komünist olmayan ülkelerle ilişkilerindeki kapalılık ve gizlilik siyasetini belirten terim. İlk kez Winston Churchill tarafından 5 Mart 1946 tarihli ünlü "Fulton Konuşması" sırasında kullanılmıştır.

2.1.1. Avrupa Bütünleşmesi Süreci

Avrupa, Afrika'nın kuzeyinde, Asya'nın batısında ve Atlas Okyanusu'nun doğusunda bulunan, yarımada şeklindeki dünyanın en küçük ikinci kıtasıdır. “Avrupa” adı etimolojik olarak Sami dillerde, güneşin battığı taraf anlamına gelir. “Avrupalı” ifadesinin kullanımına ise ilk kez 8. yüzyılda rastlanmaktadır. İlk çağlardan günümüze kadar, Avrupa'ya kozmopolit bir kültür egemen olmuştur. Avrupalı(lık) aidiyeti ve bir Avrupalı kimliği kazanma serüveni çok eski tarihlere dayanmaktadır. Avrupalı(lık), düşüncesinin temelde İslam'a karşılık olarak geliştiği görülmektedir. İslam fetihleri ve yayılması karşısında Hıristiyan bilinç oluşmuş ve İslam, Hıristiyan Avrupalılar tarafından “öteki” olarak algılanmıştır. Müslümanlara karşı oluşturulan Haçlı Ordusu, Avrupalı kimliğini en iyi yansıtan olgulardan biridir. Öyle ki; 7.yüzyılın sonunda Arap yayılcılığı Kuzey Afrika'nın tamamını ele geçirerek İspanya üzerinden Avrupa'ya doğru genişlediğinde, Avrupa'da bir koalisyon ordusu kurulmuş ve bu orduyu oluşturanlar “Avrupalılar” (europeenses) olarak tanımlanmıştır (Boer, 2007: 177). Müslümanların Avrupa topraklarını tehdit etmeye başlaması karşıt kimlik olgusunu güçlendirmiştir. Kıta sakinleri, coğrafyanın en eski ve uygar halkı olarak görülen Yunan (Helen) medeniyetini kendilerine şiar edinmişler ve kendilerini Helen medeniyetinin torunları olarak tanımlayarak bir kimlik inşa etmişlerdir.

Fransız Devrimi ve ulus-devletin kurulduğu Vestfalya düzenine gelinceye değin Avrupa(lı) kimliği tehlike ve tehdit anında düşmana karşı koyma şeklinde tezahür etmiş; İslam dünyası ve özelde Türklerin yükselişi Avrupalı(lık) olgusunun yerleşmesinde önemli bir yer teşkil etmiştir. Fransız Devrimi'nin getirdiği milliyetçi ve ırkçı ideolojilerin körüklediği Dünya Savaşları sırasında, milli kimliklerin oluşumu adına önemli gelişmeler olmuştur. İmparatorluk düzenindeki makro devletlerden mikro devletlere geçiş sürecinde kimlik olgusu belirleyici bir rol üstlenmiştir. Savaşların ardından ayrışan ve istikarsızlığa sürüklenen Avrupa kıtasındaki bölünmeyi önlemek ve “birlik” olmak adına başlatılan girişimlere ilgi zamanla artmıştır.

Ayrı ayrı kimliklerden sıyrılarak ortak bir paydada buluşmayı sağlayacak bir Avrupalı kimliği oluşturmaya dair istek ve inanç eski tarihlere dayanmaktadır. Birlik fikri öncelikle ekonomik bütünleşme yoluyla sağlanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında 1932 yılında imzalan "Ouchy Antlaşması" küçük de olsa önemli bir girişimi temsil etmektedir. İmzalanan antlaşmayla üç ülke arasında ortak bir Gümrük Birliği'nin oluşturulması öngörülmüştür (Karluk, 2003: 1-3). Yaklaşık 60 milyon insanın hayatını kaybettiği ve Avrupa'nın adeta bir harabeye döndüğü İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Kıta Avrupası dünya hâkimiyetini ABD ve SSCB'ye bırakmak zorunda kalmış hatta Avrupa, ABD'nin verdiği yardımlarla ayakta kalabilmiştir. Savaştan sonra dünyaya iki süper güç olarak hükmetmeye başlayan SSCB ve ABD, ideolojilerini yaşatabilecekleri yayılma alanları belirlemişlerdir. SSCB, tarihi, kültürel ve coğrafi açılardan Doğu Avrupa'yı doğal yayılma alanı olarak görürken; ABD'nin Batı Avrupa ülkelerine yakın davranması söz konusu olmuştur. Soğuk Savaşın doğurduğu bu iki kutuplu yapı içerisinde ise Avrupalı devletler ayrışma yerine bütünleşme ve birlik fikrine daha sıkı sarılmışlardır.

Bu fikrin hayata geçirilmesi anlamında önemli bir mihenk taşı olan ve 1950 yılında dönemin Fransa Dışişleri Bakanı olan Robert Schuman tarafından hayata geçirilen Schuman Planı, Avrupalı devletlerin sorunlarına çözüm bulmak için barışı ön planda tutmayı ve başta ekonomik olmak üzere siyasi ve kültürel bir bütünleşmeye ulaşmayı amaç edinmiştir. Ayrıca Almanya için ayrı bir parantez açılarak Almanya'nın Avrupa içinde asimile edilerek kontrol altında tutulmasına öncelik verilmiştir. Bu vurgunun yapılmasında Fransa'nın Almanya ile içinde bulunduğu tarihsel düşmanlık ve çıkar savaşının da etkisi olmuştur. Dolayısıyla Almanya'nın birlik fikri etrafında diğer devletlerle olan eşit ve düzeyli entegrasyonu düzenin ve barışın teminatı olarak görülmüştür (Tekeli ve İlkin, 1993: 10-12).

Schuman Planı'nda öngörülen ekonomik entegrasyon 1951 tarihinde kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)'nin hayata geçirilmesiyle gerçekleşmiştir. Hollanda, İtalya, Fransa, Federal Almanya, Belçika ve Lüksemburg arasında Paris'te imzalanarak yürürlüğe giren antlaşmayla dönemin önemli sanayi

ham maddesi olan kömür ve çelik madenleri çerçevesinde ortak bir Pazar ekonomisi kurulması konusunda fikir birliğine varılmıştır (Coşkun, 2001: 46-47). Ardından 1957 tarihli Roma Antlaşmasıyla Fransa, Almanya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda arasında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuş ve ekonomik bütünleşme stratejisine siyasi bir kanat eklenmesi fikri üzerinde uzlaşmıştır. Ancak bu hedef için öncelikli gerekçe ekonomik bütünleşmenin; malların, sermayenin ve işgücünün serbestçe üye ülkeler arasında dolaşmasını sağlayacak ortak bir Pazar oluşturularak gümrük birliğinin vücuda getirilmesi olmuştur. AET'yi Avrupa Atom Enerjisi Kurumu (EURATOM) izlemiştir. 1992 yılına kadar altı genişleme dalgasına sahip olan AET, imzalanan Maastricht Antlaşmasıyla "Avrupa Birliği"ne dönüşmüştür. Bu tarihten sonra belirlenen üyelik kriterleri siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel olmak üzere birçok alanı kapsamış ve genişleme stratejisi tüm Avrupa'yı kapsayacak şekilde -eski Sovyet Cumhuriyetleri de dahil edilerek- belirlenmiştir (Dartan, 2010: 1-11).

Avrupa Birliği, bugün 28 ülkeden oluşan ve Gümrük Birliği ile tamamlanan bir bütünleşmedir. İlaveten parasal birlik, serbest geçiş sistemi (Schengen) gibi bütünleşme stratejileri izleyerek ülkeler arası ortak paydayı artırmakta ve bütünleşmeyi olabildiğince geniş bir alana yaymaktadır. Başta ekonomik olmak üzere sosyo-kültürel ve siyasi alanlarda görece bütünleşmeyi sağlayan AB'nin yarattığı Avrupalı kimliği küreselleşmenin getirdiği yeni dünya düzeniyle yeniden tartışılmaya başlanmıştır.

2.1.2. Avrupalı Kimliğinin Yeniden Tanımlanması

Kimlik kuramı, sosyal teoride önemli bir sorunsal olmasına rağmen, uzun zamandır Uluslararası İlişkiler disiplini çatısı altında kabul görmüştür. Kimlik kavramı, günümüzde iki şekilde yorumlanmaktadır. Bunlar: bireye ait olan kimlik ve topluma ait olarak tanımlanan "kollektif kimlik"¹³ tir (Akdemir, 2013: 27-28). Bu anlamda kimlik, bir kişi ya da toplumu "özel" yapan değerler bütünüdür. Kimliklerin nasıl inşa edildiği ya da kimliklerin birbirlerini nasıl inşa ettikleri sorgulanmaktadır.

¹³ Sosyal kimliğin topluluklar düzeyindeki ifadesi olarak sınırları belli bir alanda, belli bir kültürel topluluk tarafından taşınan kimlik olarak nitelendirilebilir.

Bu konudaki görüşlerin temeli ise Konstrüktivizm¹⁴ (İnşacı) yaklaşımının ana sorunsalıdır. Konstrüktivizm, uluslararası politikayı güç temelli bakış açısının aksine kimlikler, fikirler gibi değerler üzerinden ele almakta ve kimliklerin, çıkarların temelini teşkil ettiğini savunmaktadırlar (Çalış, 2008: 17).

Konstrüktivistlere göre; kültürel ve tarihsel mirastan beslenen değerler, birçok toplumu bir arada yaşama ve birlik duygusu içinde hareket etmeye sevk etmektedir. Bu değerlerin yarattığı kimliklerden biri de hiç şüphesiz “Avrupalı kimliği”dir. Temelleri Antik Yunan ve Roma’ya dayandırılan, düşünce özgürlüğü, Rönesans, hümanizm ve demokrasi gibi deneyimler ölçüsünde pozitif kavramlar üzerine kurulu olduğu belirtilen Avrupalı kimliğinin günümüzdeki tartışmalı tanımında, konu AB eksenli bir hal almıştır. Avrupalı ülkeler kendilerini tanımlarken AB üyesi olmalarına vurgu yapmakta, birlik içinde büyüyen büyük bir ailenin fertlerinden biri olmayı önemsemektedirler (Pavlovaite, 2003: 239-255). Avrupa vatandaşları, AB Parlamentosu’na temsilci seçmekte, demokrasi, insan hakları ve sosyal adalet konularında Birlik müktesabatını yerine getiren devletleri birçok konuda desteklemekte ve sınırları ortadan kaldırmaktadırlar. Bu nedenle de istihdam, işgücü ve yaşam standartları artmaktadır. Avrupa Birliği, Avrupalı devletlere kendi milli kimliklerinin yanında bir üst kimlik kazandırmıştır. Ortak bir Avrupalı kimliğinin olup olmadığı konusundaki tartışmalarda konu iki ana eksen üzerinden yürümektedir. Ortak bir Avrupalı kimliği olduğunu savunanlar, Avrupa halkları arasında tarihi, sosyo-kültürel, dini ve siyasi olarak ortak bir mirasın olduğunu ve kökenini Helen’den alarak Aydınlanmanın rasyonel yükselişine kadar götürülebilecek pragmatist bir aklın bu coğrafyaya egemen olduğunu savunmaktadırlar. Aksine böyle bir kimliğin olmadığını iddia edenler ise; çeşitli kültürlerden ve siyasi yönetimlerden oluşan kıta Avrupasında paylaşılan değerlerin çok az olduğuna ve çeşitliliğin hüküm sürdüğüne dair savlar ortaya atmaktadırlar. Avrupalı kimliğinin bir birlik fikri etrafında şekillenerek hüviyet kazanması, Avrupa Birliği’nin vücuda geliş aşamalarına bakılarak temelinde yatan demokrasi, insan hakları, sosyal adalet,

¹⁴ Realist paradigmanın materyal anlayışına karşı çıkarak materyalin karşısına “sosyal”i koyan, güç anlayışının yanında uluslararası arenada din, dil, ırk gibi kimliklerin de önemli rol oynadığını savunan yaklaşımdır. Detaylı bilgi için bkz. Erhan Akdemir: Avrupa Birliği’nde Kimlik, Kültür Tartışmaları ve Türkiye, 2013, Bursa: Ekin Yayınevi, s.7-27 ve Şaban H. Çalış: Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Kimlik Arayışları, Politik Aktörler ve Değişim, 2008, Ankara: Nobel Yayınları, s.15-18.

toplumsal barış ve ekonomik bütünleşme gibi birçok elementin birleşiminden meydana gelen yapı taşları vasıtasıyla oluştuğu veya oluşturulmaya çalışıldığı kadim bir süreçtir (Dinç, 2011: 35).

Avrupalı kimliği tanımının hangi kültür tarzında, hangi dini inanışta veya siyasal görüşlerde kişileri kapsadığına dair somut bir ifade olmamasından dolayı bu kavram kimi ötekileştirmeler için kullanılabilir. AB çatısı altında üye ülke halklarının ortak bir kimlik ve aidiyet duygusu etrafında toplanıp toplanamayacakları sorusu zaman içerisinde cevabını bulacaktır (Şen, 2004: 95-99). Avrupa Birliği'nin genişleme süreci, AB için uluslararası yapılanmanın dinamizmini ve ortak bir Avrupalı kimliğini temsil ederken, öte yandan paradoksal şekilde ulus-devleti ve ulus-devlet içindeki refah toplumu yapısını sekteye uğratması nedeniyle milliyetçi duyguları siyasal süreçte ve vatandaşlar arasında yeniden önemli bir noktaya taşımıştır. Milliyetçiliğin aşırı şekli olan ırkçı ideolojinin, sağcı popülizm olarak kendini göstermesi ve özellikle Doğu Avrupa ve Balkan genişlemesi sonrası gerek ekonomik gerekse de sosyal nedenlerle bütünleşen AB içinde "öteki"ne yönelik önyargıların artması, AB bütünleşmesi kapsamında dolaylı olarak Irkçılık ve yabancı düşmanlığı olgularına zemin hazırlamaktadır (Elmas, 2008: 50).

AB bütünleşmesini sarsan Avrupalı kimliği tartışmalarının küreselleşme üzerinden okunmaya başlanması son dönemde ilgi gösterilen bir konu olmuştur. Küreselleşmenin getirisi olarak sınırların daha kolay aşılabilmesi sonucu farklılıklar daha belirgin hale gelmiştir. Birlikte yaşama güdüsü ve sınırların geçişkenliğiyle birlikte "Çokkültürlülüğü" de beraberinde getiren Avrupa bütünleşmesi, ulus-devletin üzerine oturduğu geleneksel kimlik yapısını sarsarak, yaygın emniyetsizlik duygusu ve ulusal kimliğin tehdit altında olduğu iddialarının taraftar toplamasına neden olmuştur (Elmas, 2008: 55). 1950 ve 1960'larda eski kolonilerden ve diğer dünya ülkelerinden iş gücü arzını sağlamak için Avrupalı devletler tarafından getirilen göçmenlerle birlikte Soğuk Savaş döneminden sonra 1980'lerde göç eden yeni nesil göçmen topluluklarının, göç ettikleri ülkelerde kendi yaşamlarını ifade eden siyasal ve kültürel tanımlama içine girmeleri ırkçılığın sosyal bir fenomene dönüşmesine neden olmuştur (Barın, 2014: 30).

1980'e kadar ırk düşüncesi ve Irkçılık ideolojisi biyolojik terimler ve ırkların üstünlük aşağılık ikilemine göre açıklanmaktadır (West, 2002: 98). Ayrıca, Irkçılık'ın bu tanımı, kurulan Avrupa kimliği mitinin ve bütünleştirme projesinin en başlıca konularından biri olmuştur. Avrupa'nın emperyal genişlemesi ırkçı ideolojiyle ve medeniyetsiz, yabani ya da barbar gibi ayrımcı kavramlarla desteklenmektedir. Bu bölgede yaşayan göçmenlere ise; ulusal karakterlere göre kimlik saptaması yapılması haksız yere baskıya uğradıklarını gözler önüne sermektedir (Barın, 2014: 32).

Günümüzde Irkçılık'ın ana düşüncesi biyolojik miras değil; kültürel farklılıktır. Her ne kadar Irkçılık boyut değiştirse de doktrin ve dilde bir hareketlilik olmakla birlikte, yapısal olarak pratikte aynı kaldığı ileri sürülmektedir (Balibar ve Wallerstein, 2000: 101-109). Irkçılık, ilk bakışta bir halkın üstünlüğünü savunmaktan ziyade daha çok yaşam biçimi ve geleneklerin uyumsuzluğunu belirtmektedir. Bu nedenle, gündelik pratikler içinde daha çok dilde ve söylemde görünürlük kazanan ve her türden azınlığın ya da azınlık olarak işaretlenenlerin gündelik yaşamlarında Irkçılık'a maruz kalmalarında ve kamuoyunun ırkçı söylem ve pratiklere karşı bir duruş geliştirememesinde, devletlerin Irkçılıkla olan üstü örtük ilişkisinin etkisi gözden kaçırılmamalıdır. Avrupa halkının bu yeni reaksiyonu, Müslüman göçmen tehdidini ve bu bağlamda Irkçılık'ın değişen yüzü olarak İslamofobi'nin farklı formlarını ortaya çıkarmaktadır.

2.2. AVRUPA'DA İSLAMOFOBİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞI

İslamofobi kelimesi, Arapça "seleme-teslimiyet" kökünden gelen İslam ve Yunanca "phobos-korku" kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur. Kelime anlamı olarak "İslam korkusu" demektir. Müslümanlara ve İslam dinine karşı sürdürülegelen ön yargı ve ayrımcılıktan kaynaklanmaktadır. Müslümanlara karşı duyulan irrasyonel nefret, ayrımcılık, düşmanlık ve kin beslemeyi ifade eder. *"Bir şeye duyulan korku, özellikle temelsiz ise, sürekli olduğunda ve giderilemediğinde zamanla korkulan şeye karşı bir düşmanlığa dönüşebildiğinden, İslamofobi kelimesi İslam düşmanlığı olarak da kullanılabilir (Uzun, 2012: 13)."*

İslamofobi: “Bütün Müslümanlara ya da çoğunluğuna karşı duyulan ve sadece dille değil; ayrımcılık, şiddet suçları, toplum hayatı ve uluslararası ilişkilerden tecrit etme yoluyla ifade edilen korku ve düşmanlık hislerini anlatan kapsamlı bir kelime” olarak tanımlanıyor olsa da; daha çok Batılı toplumların İslam karşısındaki korku, nefret, kınama, küçümseme gibi tutumlarını dile getirmektedir. Bu duyguların temelinde aile, sosyal çevre, eğitim ve medya gibi kurumlar aracılığıyla aktarılan ve yeniden üretilen tarihsel ve kültürel önyargılar ile tutum, kanaat ve davranışlarda görünür hale gelen tarihsel önyargılar ve basmakalıp söylemler sıralanabilmektedir. Batı dünyasında bazı ideolojik ve siyasal gruplar, tarihsel ve kültürel önyargılara başvurarak İslam düşmanlığına ilişkin yeni önyargıların yaratılmasına kaynaklık etmektedirler (Allen, 2010: 6). Bunun sonucu olarak karşımıza çıkan İslamofobi, hem İslam dinini tanımamaktan kaynaklanan korku, hem de bu korkuya dayanarak Müslümanlara karşı ayrımcılık yapılmasını sağlamaktadır (Barın, 2014: 37).

Dünyanın gündeminde olan bir olgunun tanımlanması ve ortaya çıkmasına neden olan etmenlerin belirlenmesi konunun aydınlatılması adına önemlidir. Bu konuyu tanımlamadaki temel sorun ise, İslamofobi'nin kavramsal bir belirsizlik içermesinin yanı sıra, yüzyıllar öncesine uzanan köklü bir geçmişi olması nedeniyle çok çeşitli sebeplerden beslenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu uluslararası kabul ise; 1960'lardan bu yana Müslüman coğrafyalardan Avrupa'ya başlayan işçi göçlerinin sonucu, etnik ve kültürel olarak çeşitlenen toplumluların reaksiyonlarıyla başlamaktadır. Bu süre zarfında İslamofobi fenomeni, belli değişikliklere uğrasa da, bu durumun negatif uygulamalarına maruz bırakılan insanlar değişmemektedir ve kavram Müslümanların yaşadıkları sıkıntıları dile getirmek amacıyla kullanılmaktadır (Allen, 2006: 139-148). İslamofobi, “önyargı” (prejudice), “ayrımcılık” (discrimination), “dışlanma” (exclusion), “şiddet” (violence) gibi kavramlarla tanımlanmaktadır. “Önyargı” ile Batı medyasında ve Batılıların gündelik hayatında Müslümanlar aleyhine sergilenen tutum ve davranışlar kastedilmektedir. “Ayrımcılık” kavramı; Müslümanların çalışma hayatında, eğitim ve sağlık hizmetleri alımında karşılaştıkları farklı uygulamaları, zorluk ve sıkıntıları ifade etmektedir. “Dışlanma” ile anlatılan ise Müslümanların, yönetim mekanizmalarına dâhil

edilmemeleri, siyasi ve demokratik haklarını kullanmaktan yoksun bırakılmaları durumudur. Müslümanlar tarafından yapılan sözlü sataşmalar ile fiziki saldırılar da “şiddet” kavramı içerisinde değerlendirilmektedir (Esposito ve Yılmaz, 2012: 40-44).

Milletler, tarih boyunca kendi kimliklerini, sınırları dışındaki toplulukları ötekileştirerek ve karşıt kimlik olgusu oluşturarak tanımlama yoluna gitmişlerdir. Bu bakımdan günümüzde mevcut İslamofobik tutumların, İslam öncesinden gelen kültürel bir ötekileştirilmeden devralındığı ve boyut değiştirdiği söylenebilir. Avrupalılar, günümüzde Ortadoğu olarak adlandırılan topraklarda yaşayan Arap ve Pers gibi halkları İslam’ın doğuşundan ve yayılışından önceki zamanlarda bile “aşığı ve ikinci sınıf” toplumlar olarak tanımlamışlardır. Antik Yunan ve Roma döneminde, sınır komşusu oldukları Asyalı düşmanlardan korkmuş ve nefret etmişlerdir. Yunanlar kendilerini “medeni” ve “özgürlük aşığı” olarak tanımlarken; kendi kimliklerinin antitezi olarak Persler gibi Asyalıları despot ve barbar insanlar olarak algılamışlardır (Sayar, 2014: 24). Romalı yazarlar, henüz Araplar Müslüman olmadan önce onları “Arabistan’ın haydutları ve kurtları” şeklinde tasvir etmiştir. Esasen Avrupalılar, “medeni biz”e karşı “barbar onlar” anlayışını 4. Yüzyılda tesis etmiştir ki bu İslam’ın doğuşundan üç yüzyıl öncesine tekabül etmektedir (Uzun, 2012: 23). İslamiyet’in doğuşuyla birlikte Avrupa kiliseleri kendilerine karşı bir tehdit unsuru olarak gördükleri bu yeni dine karşı, gayri meşru olduğu doğrultusunda propaganda içerikli söylemlerde bulunmuşlardır.

İslam’ın Avrupa ile ilişkileri 8.yüzyılın başlarına dayanmaktadır. “Hz. Muhammed’in vefatından yalnızca 80 yıl sonra Araplar ve Berberiler Cebeli Tarık’ı geçerek İspanya’yı fethetmişler ve İspanyolları İslam’la tanıştırmışlardır (Köse, 2009: 7).” 8. yüzyıldan itibaren oluşmaya başlayan İslam imajı savaş gibi uluslararası “sert güç” ilişkilerinin gölgesinde şekillenmiştir. İslam orduları, Bizans İmparatorluğu’nun Suriye’deki eyaletlerini, Kuzey Afrika’yı, Sicilya ve İspanya’yı feth ederek hızla yayılmaya başlamıştır. Bu fetihler sadece siyasi ve askeri bir yayılmadan ziyade sosyo-kültürel ve teolojik bir etkileşimi beraberinde getirmiştir. Bu dönemde Hıristiyanlık ve İslam arasındaki ilişki biçimi, savaş ve savunma şeklinde tezahür etmiştir. Kaybedilen bölgelerin İslamlaşmasına engel olmak için

Hıristiyan teologlar; Şam, Bağdat ve Kordoba gibi merkezlerde İslam dinine karşı tezler üretmeye başlamışlardır. İşte bu erken Hıristiyanlık teolojisinin çizdiği İslam imajı, çağlar boyu sürecek olan İslam imajına damgasını vurmuştur (Canatan,1995: 305-306).

İslam Devleti, 8. yüzyıldan itibaren Küçük Asya, Ortadoğu, Kuzey Afrika, İspanya, Portekiz ve Avrupa'nın Akdeniz kıyılarına akınlar düzenlemeye başlamıştır. Hıristiyanlar için kutsal sayılan Kudüs şehri de bu akınlar sırasında Müslümanların eline geçmiştir. Bu durum karşısında Hıristiyan ülkeler kendi aralarında asker toplayarak ve bizzat Papa II. Urbanus'un desteğiyle 1095 yılında Müslümanlardan kutsal toprakları ve Avrupa'da kaybettikleri yerleri geri almak için Haçlı Seferleri'ne başlamışlardır (Arı Hareketi, 2012: 10). Haçlı Seferleri, Batılı oryantalistlerce İslam'ın Hıristiyanlık ve Hıristiyan halkı için oluşturduğu tehlikeye karşı yapılan bir nefsi müdafaa ve "kutsal savaş" olarak lanse edilmiştir. Bu nefsi müdafaa fikri, İslam'ın putperestlik olduğu ve yok edilmesi gerektiğini savunan İslam karşıtı propagandalarla desteklenerek toplu bir yok etme sürecine dönüşmüştür. Ortaçağ döneminin Avrupalılar için İslam imajını Batılı ünlü İslam araştırmacısı Prof. Dr. Montgomery Watt, şu tezlere dayandırmıştır: İslam dini batıl ve hakikatin zıddıdır; İslam şiddet ve kılıç dinidir; İslam şehvet ve nefse düşkünlüğü öğretmektedir ve Muhammed, İsa'nın muhalifidir (Canatan, 2012: 9).

Orta ve Yeniçağ'larda Hıristiyanlık ve İslam arasındaki iletişim savaş, güç ve kültürel hegemonya temelinden kurtulamamıştır. İslam'ın yayılmaya başladığı 7. yüzyıldan Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa üzerinde bir tehdit ve baskı ortamı oluşturmaya devam ettiği duraklama devrine kadar iki din arası savaşlar ve Avrupa'nın toprak kayıplarına sahne olan ilişkiler Avrupa'da İslamofobi'nin esasını teşkil etmiştir. Sömürgecilik dönemi ve Dünya Savaşları sırasında Avrupa'nın ötekisi olarak görülen ve aşagılan kesimin içinde müslümanlar da yer almıştır.

Fransızca "Islamophobie" sözcüğünün 1920'lerde ve sonrasında 1970'lerde bazı eserlerde kullanıldığı görülmüştür. Kelimenin İngilizce'deki ilk kullanımının ise, Fransızca'dan tercüme edilerek, Gayr-i müslimlerin Müslümanlara karşı

düşmanca tavırlarını ifade etme anlamında kullanıldığına rastlanmaktadır (Uzun, 2012: 14). İslamofobi, mevcut anlamıyla ilk olarak 1992 yılında oryantalist Etinne Dinet tarafından kullanılmıştır. Akademik literatürde ise; kavram ilk kez 1992 yılında Müslüman antropolog W.A.R. Şadid ile İslamolog P.S. Van Koningsveld'in birlikte kaleme aldıkları "İslam Tehlikesi Efsanesi: Entegrasyonun Önündeki Engeller" adlı eserde kullanılmıştır (Sayar, 2014: 5). Kavramın mevcut tanımıyla kabul görerek, tartışmaya açılıp kullanımının yaygınlaşması ise; Runnymede Trust adlı kuruluş tarafından desteklenen ve çeşitli dinlere mensup üyeler, İngiltereli Müslümanlar ve İslamofobi Komisyonu'nun 1997 yılında yayınladığı "Islamophobia: A Challenge For Us All" başlıklı raporla olmuştur. Bu raporda İslamofobi "Müslümanlara karşı duyulan temelsiz korku ve hoşnutsuzluğu ihtiva eden bir bakış açısı veya dünya görüşü" olarak tarif edilmiş ve bu bakış açısının pratikte Müslümanlara karşı toplumsal dışlama ve ayrımcılık gibi sonuçlar doğurduğu ifade edilmiştir. Raporda ayrıca Batıda mevcut İslamofobik tavırlar ve düşünceler şu şekilde tanımlanmaktadır (Runnymede Thrust, 1997: 2) :

- ✓ İslam, tek bir blok halindedir, durağandır ve değişime kapalıdır.
- ✓ İslam'ın başka kültürlerle ortak değerleri yoktur ve "öteki"dir.
- ✓ İslam; ilkelik, barbarlık, akıldışılık ve cinsiyet ayrımcılığıyla eş değer görülerek aşağılanmaktadır.
- ✓ İslam, şiddet yanlısıdır. Radikal, tehditkar ve terör destekçisi bir konuma sahiptir.
- ✓ İslam, siyasi bir ideoloji olarak görülmekte ve onun siyasi ve askeri üstünlük için kullanıldığı düşünülmektedir.

Rapora göre; İslam düşmanlığı, Müslümanlara karşı sergilenen ayrımcı uygulamaları ve onların toplumdan dışlanmasını haklı çıkarmak için kullanılmakta ve İslam düşmanlığı tabii görülmektedir. İslamofobi'nin en derin boyutunu ise; medya ve günlük konuşmalarda yer alan önyargılar oluşturmaktadır.

Tarih olarak geç olmakla birlikte yüzyıllardır süregelen önyargı ve tabuların yıkılması açısından 1962 yılında açıklanan "Katolik Konsül Bildirisi" önemlidir. 1962'de Papa XXIII. Jean tarafından açılan, 1965'de Papa VI. Paul tarafından

sonlandırılan, 2007 itibariyle Katolik Kilisesi'nin en son konsülü olan II. Vatikan Konsülünde yayınlanan "Nostra Aetate Deklarasyonu" ile Katolik Kilisesi diğer dinleri de saygı duyulması gereken varlıklar olarak kabul etmiştir. Yine aynı deklarasyonda kilise, diğer dinlerden bahsederken sürekli olarak kullandığı putperest, kafir, yanlış, safsata gibi ifadeleri kullanmaktan da vazgeçmiştir. Aynı deklarasyon da bir başka yenilik de kilisenin, dilleri, dinleri, renkleri ve ırklarına bakılmaksızın bütün insanların kardeş olduklarına vurgu yapmasıdır (Uzun, 2012: 37). Hıristiyanlığın bu özeleştirisine İslam'ın yanıtı ise; ortak akıl ve dayanışma platformu olarak 1969'da kurulan İslam Konferansı Örgütü, şimdiki adıyla İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)'dir.

Avrupa kıtası dışında İslamofobiyle mücadele anlamında etkin rol üstlenen İslam işbirliği Teşkilatı (İİT), ağırlığı Asya Kıtası olmak üzere dört kıta üzerinde toplam 57 üyeye sahip, Birleşmiş Milletler (BM)'den sonra ikinci büyük uluslararası teşkilattır (Akgül, 2013: 5). Oluşumu politik nedenlere dayanan İİT, zaman içerisinde İslam ülkeleri arasında yapısal olarak en kapsayıcı ekonomik ve ticari işbirliği örgütlenmesine sahip bir yapı haline dönüşmüş, günümüzde nüfusunun çoğunluğu veya bir kısmı Müslüman olan üye ülkeler arasında ekonomi, siyaset, kültür ve bilim alanlarında sosyal dayanışma ve işbirliğini artırmayı hedefleyen bir kuruluştur. İİT, İslamofobi konusunda aylık ve yıllık olarak raporlar düzenlemekte, bu raporlarda ülke ve vaka bazında değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bu raporlarda Danimarka'daki "Karikatür Krizi", Amerika'daki "Müslümanların Masumiyeti filmi" gibi küresel tepkiler doğuran olaylar ve Müslümanların bireysel olarak maruz kaldıklarını beyan ettikleri İslamofobik davranışlar, İngilizce, Fransızca ve Arapça olarak kamuoyuyla paylaşılmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan ideolojik boşluk üzerine meydana gelen gelişmelerle birlikte, kuruluşundan itibaren -Soğuk Savaş Dönemi boyunca etkisiz bir örgüt olarak kalan İİT'nin, son dönemlerde yaşadığı değişimle birlikte, uluslararası sistemin etkili bir aktörü olma fırsatının doğduğu görülmektedir. Bu gelişmelerden en önemlisi, Soğuk Savaş sonrası dönemde İslam'ın Batı dünyası tarafından ötekileştirilmesi ve İslamofobi'nin artmasıdır. Dünyanın farklı bölgelerinde Müslümanlara karşı saldırılar ve haksızlıklar ile yaşanan mağduriyetler

İİT'ye yeni faaliyet alanları olarak yansımaktadır. Özellikle 11 Eylül olaylarından sonra Müslümanlara yönelik suçlamaların neden olduğu karşılıklı güvensizliğin artması İİT'nin yeni misyonlar üstlenmesine neden olmuştur. Aynı zamanda radikal İslamcı grupların güç kazanması ve alternatif aktörler olarak ortaya çıkması, İİT'de temsil edilen devletlerin, Müslümanların sorunlarıyla daha çok ilgilenmelerini sağlamıştır (Ataman ve Gökşen, 2014: 18).

İİT, özellikle 2000 yılından sonra neredeyse her faaliyeti vesilesiyle İslamofobi'ye dikkat çekmekte ve eylem planlarında İslamofobi'ye karşı yapılacak çalışmalara yer vermektedir. 21. yüzyılın ihtiyaçlarına cevap vererek İslam dünyasının Rönesans'ını hazırlayacak bir belge olarak nitelendirilen ve 7-8 Aralık 2005 tarihinde Mekke'de yapılan Üçüncü Olağanüstü İslam Zirve Konferansı'nda imzalanan on yıllık eylem planında, İslamofobi, kötü yönetim ve ekonomik sorunlar başta olmak üzere şeffaflık ve güvenilirliğin korunması, devamlı bir gelişimin sağlanması ve az gelişen ülkelerdeki hastalıklarla mücadele gibi konulara önemle vurgu yapılmıştır. Ayrıca 2005 sonrasında İİT, Müslüman azınlık konusu kadar İslamofobi konusunda da önemli çalışmalar yapmış ve uluslararası toplumda İİT ismi genellikle İslamofobi çalışmaları nedeniyle duyulur hale gelmiştir. 34. Dışişleri Bakanlar Konseyi kararıyla Mayıs 2007'de Hükümetler ve Sivil Toplum Kuruluşlarıyla işbirliği yapmak, İslamofobik söylem ve eylemleri takip ederek konuyla ilgili raporlar hazırlamak gibi amaçlarla Genel Sekreterliğe bağlı bir "İslamofobi Gözlemevi"nin kurulması, bu çalışmaların neticesinde gerçekleşmiştir (Ataman ve Gökşen, 2014: 19). İslam İşbirliği Teşkilatı Genel Sektereri İyad Madani de konuya hassasiyetle yaklaşmakta; İslamofobi ve yabancı düşmanlığı ile mücadele konusuna her vesileyle vurgu yaparak İslamofobi ile mücadelenin teşkilatın misyonunu tamamlayan bir unsur olduğunu belirtmektedir (SESRIC, 2014: 11).

1972 Eylül'ündeki Münih Olimpiyat Oyunları sırasında bir grup Filistinli'nin rehin aldığı 11 İsraili sporcunun öldürülmesi olayı başlangıçta Filistin konusunda Müslümanlara sempatiyle bakan Avrupalıların ve dünya kamuoyunun, bu terörist eylem sonrası olumlu kanaati Filistinler aleyhine dönmekle kalmayarak İslami terör algısına da hizmet etmiştir. Aynı şekilde 1970 ve 80'li yıllarda Filistinlilerin uçak kaçırma ve terörist eylemlerle tanınması İslamofobik düşüncelerin artmasına neden

olmuştur. Yine bu dönemde meydana gelen İran İslam Devrimi'nden sonra Batı dünyasında İslam aleyhtarı bir "karşı propaganda" dönemi açılmıştır. Bu dönemde özellikle "İslam fundamentalizmi" konusunda yazılan kitaplarda ve diğer yayınlarda ciddi artış gözlenmiştir.

İslamofobi'nin görünürlüğü seksenli yılların başından itibaren artmışsa da Batı tarafından genel anlamda tehlike olarak tarif edilmesi Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Komünist Blok'un çözülmesinden sonraki döneme tekabül etmektedir. (Canatan ve Hıdır, 2007: 48). Çünkü bu dönem Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ortaya çıkan ideoloji boşluğunda milli kimlikleri tanımlamanın ve ulus-devleti ayakta tutmanın önem kazandığı bir dönemdir. Komünizmin 1990 yılında yıkılmasından sonra Batıda milli kimlik tanımlanması, ortak ideal ve hareket için belirli odaklar, siyasi kurumlar ve devletler bazında yeni bir tehdit unsuru, yeni bir öteki aranmıştır. Nitekim dönemin İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher, 1990 yılında İskoçya'da yapılan NATO (North Atlantic Treaty Organization- Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) Zirvesinde "yeşil düşman" olarak açıkça İslamı ve Müslümanları göstermiş, NATO'nun yeni düşman konseptinde artık "kızıl düşman"¹⁵ yerine yeşil düşmanın yer alması gerektiğini vurgulamıştır (Yeniçeri, 2011: 1). 1993 yılında ise akademisyen Samuel P. Huntington'ın Foreign Affairs (Dış İşleri) dergisinde yer alan "Medeniyetler Çatışması" isimli tezi yeni düşman olarak İslam'ın ve Müslümanların seçilmesinin bilimsel altyapısının oluşturulmasına katkı sunmuştur.

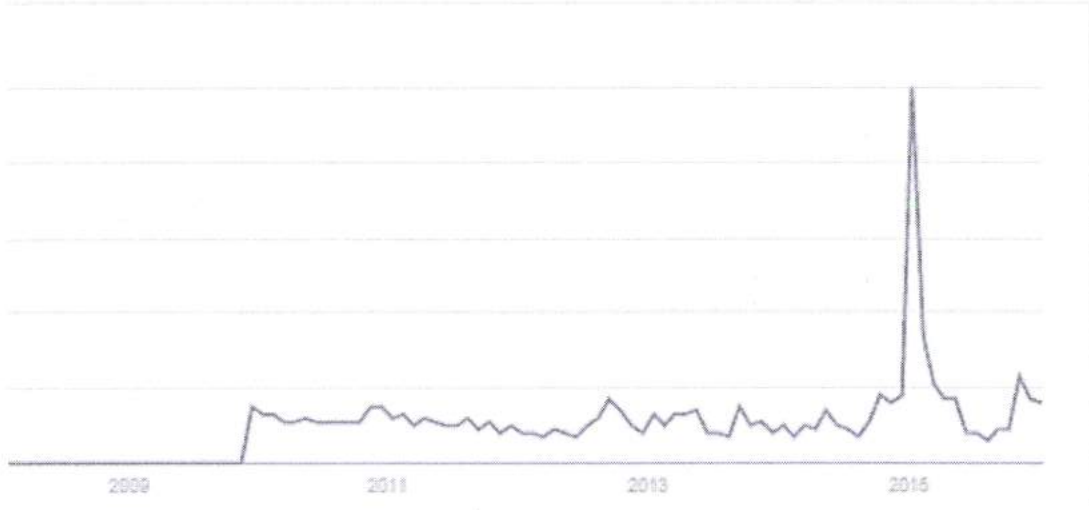
İslamofobi'nin dünya gündemini işgal etmesini sağlayan en önemli olay şüphesiz ki 11 Eylül 2001'de ABD'de Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Pentagon'a düzenlenen terörist saldırılardır. Saldırıları sonrası duygusal davranmış olabileceği kabul edilmekle birlikte ABD başkanı Bush'un "*This crusade, this war on terrorism is going to take a while. And the American people must be patient*"¹⁶ (<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010916-2.html>) (14 Kasım 2015) şeklindeki söyleminde İslamofobik bir bilinçaltının payı

¹⁵ Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin resmi silahlı birliği olan Kızıl Ordu'nun sembolü olan ve işçileri temsil eden kırmızı rengin, Soğuk Savaş yılları boyunca NATO tarafından düşman konseptine yerleştirilerek sembolleştirilmesidir.

¹⁶ Terörizme karşı bu bir Haçlı Seferi'dir ve bu savaş zamanı olacaktır. Amerikalılar sabırlı olmalıdır.

olduğu gerçeği yadsınmamalıdır. Bu çerçevede dinler, kültürler ve medeniyetler arası çelişkilerden ve çatışmalardan daha fazla söz edilmeye ve bu yönde eserler verilmeye başlanmıştır. Kültürler arası etkileşim ve diyalogdan ziyade çatışma ve kutuplaşma söyleminin yoğunlaştığı bir dönemde, en sık kullanılan sözcüklerden birisi de “İslamofobi” olmuştur. Öyle ki 2009-2016 yılları arasında internet arama motoru Google’da İslamofobi, en çok aranan kelimeler içerisinde giderek artan bir eğilim göstermiş ve 2015 yılında aranma rekoru kırmıştır.

Şekil 1. 2009-2016 Yılları Arasında İslamofobi Kelimesinin Aranma Sıklığını Gösteren Grafik

Kaynak: <https://www.google.com/trends/explore#q=islamofobi&cmpt=q&tz=Etc%2FGMT-2>
(30 Ocak 2016)

11 Eylül saldırıları ABD’ye yapılmış olmakla birlikte Avrupa’da da yoğun bir tepkiyle karşılanmış ve Avrupa’daki İslam düşmanlığını perçinlemiştir. İtalyan başbakanı Berlusconi’nin eylem sonrası verdiği İslamofobik demeci buna örnek olarak verilebilir: “Değer ve normlarımızla, refahımızla, insan haklarına ve din özgürlüğüne saygımızla Batı uygarlığının üstünlüğü konusunda bilinçli olmalıyız. Bu saygı İslam dünyasında kesinlikle bulunmamaktadır” (<http://arsiv.ntv.com.tr/news/109144.asp>) (14 Kasım 2015). İslam korkusu ve karşıtlığı açısından 11 Eylül 2001 tarihi oldukça önemlidir. Zira bu tarihten sonra tüm dünyada güvensizlik havası oluşturulmuş ve bir anlamda korku iktidarı

kurulmaya çalışılmıştır. 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından İslamofobi, siyaset ve medya öncülüğünde Batı toplumunun bilinçaltına kazınmaya çalışılmıştır.¹⁷ Bu çerçevede Bernard Lewis, Oriana Fallaci gibi yazarların sürekli gündeme getirdiği ve aslında bir “mit” veya “efsane” olmaktan öte geçmeyen “İslam tehdidi” (Esposito ve Yılmaz, 2012: 123-128), Batı dünyasında korkuları toplu isteriye dönüştürmüş görünmektedir (Barın, 2014: 43).

Bu saldırılar sonrasında Avrupa’da İslam düşmanlığını artıran iki önemli terörist saldırı daha gerçekleşmiştir. Bunlar ileriki bölümde ayrıntılarıyla incelenecek olan 11 Mart 2004 Madrid ve 7 Temmuz 2005 Londra saldırılarıdır. El Kaide terör örgütünün üstlendiği bu saldırılar, “İslami Terör” algısını kuvvetlendirmekle birlikte bazı kesimler tarafından İslam’ın tamamen terör ve şiddet dini olarak algılanmasına neden olmuştur.

Bu algılamaların sorumluluğu ise çeşitli nedenlerle Avrupa ülkelerine göç eden müslüman göçmenlere yüklenmiştir. II. Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’nın işgücü açığını kapatmak ve yeniden kalkınmasına destek olmak için özellikle Kuzey Afrika’dan olmak üzere Avrupa’ya göçmen işçi statüsünde çok sayıda Müslüman’ın göç etmesi Avrupa’nın ekonomik durumuna katkı sağlayacağı umuduyla ilk başta olumlu karşılanmıştır. Ayrıca başlangıçta gelen göçmenlere geçici gözüyle bakılmış; ancak çifte vatandaşlık kazanarak yaşadıkları ülkelere yerleşen göçmenlerin kalıcı bir nitelik arz etmeye başlamasıyla bu durum Avrupa ülkeleri tarafından gönülsüzce kabullenilmiştir. Avrupa ülkeleri 1973 petrol krizi sonrası ilk defa göçmen alımlarında kısıtlamalara gitmek üzere yasal tedbirler almışlardır. Kalıcı olduğu anlaşılan göçmenlerle birlikte bir arada yaşama sorunu özellikle 1980’li yıllardan itibaren Avrupa’da yeni bir tartışma gündemi yaratmıştır. Bu tartışma, 1980’li yıllardan günümüze kadar uzanan uzun soluklu bir müzakare sürecini başlatmıştır.

---

¹⁷ Bu tespit, İslamofobi’nin siyasallaştırılması ve aşırı sağ partilerin yükselişi ile İslamofobi’nin Avrupa’daki yansımaları bölümlerinde detaylandırılacaktır.

2.2.1. Kitlesele Göç Olgusu ve Dışlama Etkisi

Önceki bölümde kısaca bahsedildiği gibi 1950’li yıllarda Avrupa’nın savaş sonrası yeniden inşa sürecinde acil işgücü talebini karşılama amacıyla başlayan kitlesele göç, bütünleşme ve küreselleşmenin hız kazanmasıyla toplum yapısında meydana getirdiği değişiklikler nedeniyle hem siyasi düzlemde hem de sosyal tabanda tartışılan önemli konulardan biri olmuştur. Küreselleşmenin işgücü hareketliliğine izin veren yapısı ile çokkültürlülüğü daha görünür kılması ya da küresel krizlerin yarattığı endişelerin ulusal politikalara, özellikle göçmenlere yönelik, dışlamacı bir tavırla yansması göçü, Irkçılık ve İslamofobi perspektifinde tartışmaya açmaktadır (Elmas, 2008: 106).

1960 ve 1970’li yıllarda devam eden göç dalgası, Akdeniz ülkelerinden “misafir işçi” olarak adlandırılan ve işgücü ihtiyacının doyuma ulaştığı noktada geri döneceklerine inanılarak geçici statüde görülen kişilerin Avrupa’ya olan göçünü temsil etmektedir. Misafir işçi olarak istihdam edilen kişilerin geldikleri ülkelere geri dönecekleri umulurken çoğu, beklentilerin aksine, kalmayı tercih etmiş ve Avrupa ülkelerine yerleşmişlerdir. Ayrıca İngiltere, Fransa ve Hollanda gibi sömürge ülkeleri, dekolonizasyon süreci ile beraber eski sömürge ülkelerinden gelen göçle karşı karşıya kalmışlardır (Elmas, 2008: 107). Bahsi geçen göç akını günümüzde büyük ölçüde azalmış olsa da yerini çeşitli coğrafyalardan gelen sığınmacı ve mültecilere bırakmış gözükmektedir (Doomernik, 2001: 3-15).

1990’lara gelindiğinde ise komünizmin çöküşü ve AB içerisindeki sınırların genel olarak daha korunmasız hale bürünmesi, Avrupa’ya yönelen göç dalgası ve nüfus hareketlerinin kısmen açıklayıcısı olmuştur. 1970’lerin başından 1980’lerin ikinci yarısına kadar Sovyet Bloğu’na ait ülkelere yılda sadece 100.000 civarında göçmen alan Avrupa Topluluğu (Avrupa Birliği’nin o dönemki adı Avrupa Topluluğu’dur) ülkeleri, 1985 ve 1992 yılları arasında 15 milyon göçmeni ağırlamak zorunda kalmıştır. 600.000’in üzerinde göçmen ise eski Yugoslavya’da yaşanan savaş nedeniyle Batı Avrupa’ya giriş yapmıştır (Geddes, 2003: 23-27). Ayrıca küreselleşmeyle birlikte uluslararası göç ve işçi pazarında “transit göç” adı altında

bazı göç akımları da gözlenmektedir. Başka bir ülkeye gitmek amacıyla yola çıkan göçmenlerin önceki ülkelerde belli süreliğine geçici olarak kalması anlamına gelen söz konusu göç akımına başlıca hedef olan ülkeler, başta İtalya olmak üzere Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler olmaktadır (Noi, 2007: 121-128).

II. Dünya Savaşı'nın ardından başlayan ve dönemsel olarak devam eden kitlesel göç ve göçmen sayısındaki artış, içlerinde barındırdıkları ulusal azınlıklara rağmen etnik kimlik, dil, din, kültür ve siyasi tecrübe gibi bağlayıcı faktörlerle görece homojen ulus-devlet görünümündeki birçok Avrupa ülkesinin zamanla kültürel ve etnik olarak heterojen bir yapıya bürünmesine neden olmuştur. Avrupa ülkelerindeki artan yabancı nüfusun gerek kültürel ve dini özellikleri gerekse de başarısız politikalar nedeniyle yaşadıkları toplumla bütünleşememeleri, bu kesimin farklılıkları ile ilgili farkındalığın artmasına ve deyim yerindeyse yerel toplum tarafından göze batmasına yol açmıştır (Elmas, 2008: 108). Bu bağlamda, kendi ülkelerinde diğer ulus ve ırklardan çok fazla kişi bulunduğunu belirten ya da buna inanan ve en önemlisi ülkelerindeki ekonomik ve sosyal sorunların önemli bir kısmının bu nüfusun varlığından kaynaklandığını düşünenlerin sayısı giderek artmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda Avrupa ülkeleri göçleri engellemek adına kısıtlayıcı önlemler almıştır. Avrupa'da yaklaşık 15 milyon yabancı göçmen yaşamaktadır ve bunların sadece 5 milyonu AB vatandaşıdır. AB ülkelerinde tahminen 3 milyon kayıt dışı yabancı yaşamaktadır (Nuhoğlu, 2012: 1-21).

Avrupa'nın sosyo-ekonomik anlamda yapısını aşağıya çeken demografik gerçeklikler, aslında Avrupa'nın elindeki göçmen nüfusu verimli kullanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Zira, AB'nin yaşlanan nüfusu ve azalan potansiyel işgücü ile yakın gelecekte önemli sorunlarla karşı karşıya kalacağı tahmin edilmektedir. Bu tespite zıt bir eğilimle, Avrupa içinde yaşanan ekonomik ve sosyal olumsuzluklar göçmenlerin varlığına bağlanmaktadır. Avrupa halklarındaki bu algılamaların büyük bir kısmı ise; muhalefetteki siyasilerin oy alma aracı olarak gördükleri göçmenler üzerinden yapılan söylemlerinden ve hükümetlerin ülke içindeki ekonomik çarpıklıklar için göçmenlerin varlığı üzerinden günah çıkartma eğilimlerinden kaynaklanmaktadır (Elmas, 2008: 109).

Robert Maier, Avrupa'da göçmenlerin sorunlu gruplar olarak algılanmalarına neden olan üç sürecin bulunduğunu belirtmektedir. İlk süreci, ırkçı ve yabancı düşmanı partilerin Avrupa ülkelerinin karşı karşıya kaldığı problemleri sömürmesi olarak tanımlayan Maier, söz konusu partilerin göçmen grupları kültürel ve dini farklılıklarından dolayı sorunlu olarak topluma yansıttığını belirtmektedir. Bu süreçte göçmenlerin devlet ve işverenler tarafından uğramış oldukları ihmal nedeniyle sorunlu bir yaşam sürdürdüğü olgusu göz ardı edilmekte ve Avrupa sosyal yaşamına ayak uyduramayan göçmenler Batı kültürüne ait olmamakla suçlanmaktadır. İkinci süreç, geleneksel siyasi partilerin konuya yaklaşımları olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu partiler, göçmen nüfusunu kontrol altına almak ve düzenlemek için çoğunlukla bu gruplara yönelik daha sıkı politikalar izlemektedirler. Böylece, bu nüfusun sorunlu yapısının doğrudan hükümet nezdinde tanınmış olmasından yola çıkarak göçmenler üzerindeki olumsuz algılamaların pekiştirildiği düşünülmektedir. Maier, son olarak, bu süreci Avrupa bütünleşmesinin doğrudan sonuçlarından biri olarak ele almaktadır. Fakir ve güvenli olmayan alanlardan mültecileri çekmesi, Avrupa bütünleşmesinin yarattığı refah ortamında süregelen bir gerçekliktir; ancak Maier, bütünleşmenin de hız kazanmasıyla birlikte çoğu AB üyesi devletin mültecileri tanıma konusundaki kurallarını sıkılaştırma yönünde bir nevi yarışa girdiğinden bahsetmektedir. Buna göre, görece daha gevşek kurallara sahip ülkelerin daha çok mülteci çekeceğinden çekinen ülkeler, kendi aralarında mültecileri tanıma konusunda söz konusu kişilere zarar veren bir yarış içine girmişlerdir. Birbiriyle bağlantılı bu üç sürecin AB ülkelerinin göçmen nüfusla ilgili olarak karşılaştığı sorunları aşırı sağ ve popülist partilerin eliyle İrkçılık boyutuna taşındığını belirten Maier, buradan yola çıkarak Avrupa'nın doğrudan ya da dolaylı olarak ırkçılığı ve İslamofobi'yi teşvik ettiği sonucuna varmaktadır (Elmas, 2008: 113-114).

AB üye devletlerinin çokkültürlülükten asimilasyona yayılan birbirinden uzak stratejilerle göç konusuna yaklaşımları da göçmen grupların hem entegrasyon hem de sosyal dışlanma anlamında yaşadığı sorunlara temel teşkil etmektedir. AB üyeleri içinde bir yandan asimilasyon politikası güden ve vatandaşlık sistemi ile farklı grupların varlığına izin vermeyen ülkeler (Fransa gibi) bulunurken, öte yandan tüm farklılıkları tanıyan bir yaklaşımla çokkültürlülüğü benimsemeye çalışan ülkeler

(İngiltere gibi) bulunmaktadır. Almanya Başbakan'ı Merkel'in çokkültürlülüğün bütünüyle başarısız olduğunu ilan etmesi ise şaşırtıcı bir durumdur. Çünkü bu yaklaşım henüz Almanya'da kayda değer bir şekilde denenmemiştir. Devlet seviyesindeki resmi politika kurumsallaşarak çoğulculuğa karşı gelmiş ve çokkültürlülük girişimleri özellikle büyük göçmen nüfusuna sahip olan şehirlerde ortaya çıkmıştır. Bu yüzden Merkel'in çokkültürlülük eleştirisi dikkati başka bir yöne çekme çabası olarak yorumlanmaktadır (Kymlicka, 2011: 314). Dolayısıyla sosyo-ekonomik hakların farklı düzeylerde tanınması anlamına gelen bu yapılanma, göçmenlerin entegrasyon ile ilgili sorunlar yaşanmasına da neden olmaktadır. Böyle bir yapılanma içinde de göçmen, mülteci ve diğer azınlık gruplarının topluma entegre olma kapasitelerinin olmadığı ya da ait oldukları din ve kültür nedeniyle göç ettikleri topluma entegre olamadığı önyargısı oluşmaktadır (Elmas, 2008: 115).

Göçmenlerin entegrasyonu konusunda sorunlu alanlardan biri de şehirlerde göçmen ve mülteci grupların oluşturduğu ayrı alanlardır. "Gettolaşma" tanımıyla ifade edilen bu yapılanma, ekonomik koşullar, kişisel bağlantılar gibi nedenlerle oluşurken, önemli bir kısmı ise sosyal dışlanma ve doğrudan ayrımcılığa maruz kalan grupların toplumdaki ayrışmaya başlaması ile ortaya çıkmaktadır. Kültürel ve dini farklılıkları nedeniyle topluma entegre olamayan etnik ve göçmen azınlıklar, sosyal dışlanmanın doğal sonucu olarak kendi kültürel muhitlerini sağlamlaştırmaya çalışmaktadır (Elmas, 2008: 117-118).

Sonuç olarak, yarım yüzyılı aşkın bir süredir Avrupa'nın karşı karşıya kaldığı kitlesel göçün varlığı yadsınamaz düzeydedir. Ancak Avrupa'nın dinamik ve verimli bir göçmen nüfusa halihazırda ihtiyacı olduğu ve bu ihtiyacın yakın gelecekte daha da artacağı gerçeği de tespit edilen ve dikkate alınması gereken bulgular arasındadır. Buna karşın, hem siyasi düzlemde yürütülen politikalar hem de sosyal alandaki algılama ve önyargılarla beslenen tutum ve davranışlar; göçmen, mülteci ya da benzeri grupların entegrasyonuna engel teşkil edecek şekilde dışlama eğilimleri ile karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Aşırı sağ partilerin söylemlerine de meşru zemin hazırlayan bu ortam, yalnızca Avrupa toplumlarındaki göçmen karşıtı basmakalıp düşünce ve önyargıların pekişerek ırkçı ve İslamofobik düşüncelere dönüşmesine neden olmakla kalmamakta, aynı zamanda göçmenlerin de geldikleri

Avrupa toplumlarına entegre olma konusundaki istek ve çabalarını da baltalamaktadır.

2.2.2. Küresel Terör Olayları ve Ötekileştirilen İslam

İnsanoğlunun tarih sahnesine çıkışıyla eş zamanlı olarak vücuda gelen terörizm, Habil'in kardeşi Kabil'i öldürmesinden günümüze kadar vahşet, korku ve tehdit kelimeleriyle birlikte anılmıştır. MÖ 44'te Sezar'ın öldürülmesi, 1914'te bir Sırp tarafından öldürülen Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliahdı ya da 1963'te suikaste kurban giden ABD Başkanı J.F. Kennedy aynı hazin sonun başlangıcının simgeleri olmuşlardır. Öyle ki terör ve onun dehşet verici imgelemi imparatorları tahtlarından, başkanları koltuklarından, toplumu ise doğal düzeninden zorla ayırmış, düzensizliğin ve anarşinin tohumlarını dünyaya serpiştirmiştir. Doğası gereği düzensizlikten beslenen terörizm, dahil olduğu disiplinin hakkını verircesine ve belki de ironik şekilde uluslararası ilişkilerin anarşik yapısında tezahür etmiştir. Modern dönemin en önemli sorunsallarından biri haline gelmesiyle de popüleritesini artırmış gerek ulusal gerekse de uluslararası camianın gözde olgularından biri haline gelmiştir. Zira her geçen gün yerelden genele tezahür eden ulus aşırı konsepti nedeniyle önemsenmesi gereken ciddi bir muhatap haline gelmiştir. Küresel terörün kadim bir tarihi olduğu yadsınmamakla birlikte İslamofobi'nin yükselişi adına önemli bir mihenk taşı olan 11 Eylül saldırılarıyla başlayan sürece değinmek suretiyle konuya yakın dönem ölçekli bir çerçeve çizilecektir.

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de gerçekleşen terör saldırısı terörizmin ulaştığı üst düzey boyutu gözler önüne sermektedir. 11 Eylül günü, Amerika Birleşik Devletleri'nde iç sefer gerçekleştiren dört yolcu uçağı, El-Kaide üyesi 19 terörist tarafından kaçırılmıştır. American Airlines'ın 11 sefer sayılı uçuşu ile United Airlines'ın 175 sefer sayılı uçuşu, New York'ta bulunan Dünya Ticaret Merkezi'nin sırasıyla kuzey ve güney kulelerine çarpmış ve iki saat içinde 110 katlı her iki bina da çökerken, Dünya Ticaret Merkezi'nin de arasında bulunduğu çevresindeki bazı yapılar yıkılmıştır. Kaçırılan üçüncü uçak, American Airlines'ın 77 sefer sayılı uçuşu, Virginia eyaletine bağlı Arlington County'de yer alan Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı karargâhı Pentagon'a çarpmış ve saldırı sonucunda

binanın batı cephesinin bir kısmı yıkılmıştır. Kaçırılan dördüncü uçak olan United Airlines'ın 93 sefer sayılı uçuşu ise Washington'u hedeflemiş; ancak yolcuların uçağı kaçırana yaptığı müdahale sonrasında, Pensilvanya eyaletindeki Shanksville yakınlarına düşmüştür. Uçaklardaki 19 hava korsanı ve 227 kişi de dahil olmak üzere saldırılar sonucunda 2996 kişi hayatını kaybetmiştir. Saldırıyı üstelenen El-Kaide terör örgütünün İslam tandanslı olması nedeniyle başta ABD olmak üzere tüm dünyada İslama ve müslümanlara karşı nefret algısı oluşmuştur. Bu nedenle 11 Eylül saldırıları, 21. yüzyılda Avrupa'da Irkçılık, İslamofobi ve yabancı düşmanlığının yükselişe geçmesinde etkili olan olayların başında gelmektedir.

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de gerçekleştirilen saldırıların ardından, 2004 yılında Madrid'te, 2005 yılında ise Londra'da gerçekleştirilen terör saldırıları, Avrupa'yı küresel terör gerçeğı ile tanıştırmasının yanı sıra, yabancılara yönelik korkunun da tavan yapmasına neden olmuş, dolayısıyla yabancılara yönelik düşmanlık ve dışlama büyük bir yükselişe geçmiştir. Zira Londra'daki bombalı saldırıdan sonra Müslümanlara yönelik nefret suçlarının üç hafta içinde altı katına çıkması bunun en belirgin örneğidir (Elmas, 2008: 98). 11 Eylül 2001'deki terör saldırıları sonrasında oluşan ve teröre karşı koalisyonla destek veren Avrupalı müttefik ülkelerde gerçekleşen terör saldırıları, Avrupa Birliği'nin terörle mücadele çalışmalarına hız vermesine yol açmıştır. Bu kapsamda Birlik, terörle mücadeleye yönelik olarak örgüt içinde özel çalışmalar yürüttüğü gibi Birlik dışından ülkelerle ve diğer uluslararası örgütlerle de anti-terörizm konusunda işbirliği yapmaktadır¹⁸ (Kedikli, 2006: 54-55).

Buna ek olarak terör saldırılarından sonraki yıllarda yayınlanan bir dizi raporda da, Müslümanların sözlü ve fiziki birçok İslamofobik saldırıya maruz kaldığı ve barınmadan, istihdama kadar birçok konuda ayrımcılığa uğradığı saptanmıştır (Gökcan, 2010: 52). Saldırılar ile ilgili medyada çıkan ve Müslümanları karalayan haberler, kamuoyunda terörist Müslüman imajını ve İslamofobi'yi güçlendirirken, Avrupa devletlerinin, saldırılar sonrasında terörle mücadele adı altında içerdeki düşman olarak adlandırdıkları Müslümanları fişlemeye başlaması, temel hak ve

¹⁸ 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında Terörizmle mücadele konusunda Avrupa Birliği'nin attığı adımlar hakkında detaylı bilgi için bkz. Umut Kedikli: Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, 2006, 2 (7), s. 54-79.

özgürlükler adına büyük bir sorun yaratmıştır. 16 Ocak 2002 tarihinde Los Angeles Times gazetesinde Amerika Birleşik Devletleri'nin Eski Adalet Bakanı John David Ashcroft: “İslam, Tanrı'nın kendisi için oğlunu ölmeye gönderdiği bir dindir; Hıristiyanlık ise Tanrı'nın oğlunu senin için ölmeye gönderdiği bir inançtır” ifadesiyle islama olan bakış açısını dile getirmiştir (Canatan ve Hıdır, 2007: 7).

Avrupa Konseyi tarafından 2001 yılında benimsenen Ortak Tutum Kararı çerçevesinde üye ülkelerce tehdit olarak kabul edilen yabancıların dini kimlikleri baz alınarak yabancılar fişlenmeye başlanmıştır (Elmas, 2008: 95). Bu durum mevcut haliyle zaten sorunlu olan entegrasyon politikalarının daha da sorunlu hale gelmesine yol açmış, terörist kelimesinin tüm Müslümanları tanımlayan bir kelimeymiş gibi kullanılması yaygınlaşmıştır. Öyle ki konu eğitim camiasına da yansımış ve Danimarka'da bir ders kitabında: “*Her ne kadar her Müslüman terörist değilse de, her terörist Müslüman'dır*” (Canatan ve Hıdır, 2007: 7) ifadesine yer verilerek İslamofobik bir tavır sergilenmiştir.

Günümüze en yakın örnek ise; Fransa'nın başkenti Paris'te, 13 Kasım 2015 Cuma akşamı eş zamanlı olarak gerçekleşen silahlı ve bombalı saldırılardır. Bu saldırılarda, 132 kişi hayatını kaybetmiş, 99'u ağır olmak üzere 352 kişi yaralanmıştır. Fransız makamlarından yapılan açıklamaya göre, eylemler üç ayrı ekip tarafından stadyum, konser, bar, kafe ve restoranları hedef alan altı noktada gerçekleştirilmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı Hollande, saldırıları IŞİD veya DAESH¹⁹ tarafından yapılan “savaş eylemi” (un acte de guerre) olarak nitelendirmiştir. Başta Fransa olmak üzere tüm Avrupa'da yaşayan Müslümanlar bu ve benzeri saldırılardan dolayı en zor durumda kalan, zarar gören, mağdur olan kişilerdir. Geçmişte yaşanan birçok acı terör olayı en fazla İslam'a ve Müslümanlara zarar vermiştir. Çünkü bu tarz şiddet ve terör olaylarının tüm sorumluluğu, İslam'ı yaptıkları alçakça eyleme referans gösterenler yüzünden suçsuz müslümanlara yüklenmektedir (<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/11995505/Paris-attacks-Why-has-France-been-targeted-again.html>) (23 Kasım 2015). Fransa'da kendisini toplumdan izole edilmiş gören, iş ve politika dünyasında öne çıkmış, rol model olabilecek insan eksikliği hisseden, şehrin fakir banliyölerinde yerleşik, umduğunu

¹⁹ Irak-Şam İslam Devleti veya DAESH-DAESH ad-Dawlah al-Islamiyah fil- Iraq wa ash-Sham.

bulamayan ve öfkeli genç müslümanlardan oluşan bir kitle bulunmaktadır. Yaşanan bu terör olayları, bu müslüman kitlelerin daha da ötekileştirilmesi, dışlanması ve onlara nefretle bakılması sonucunu doğurabilecek ve bu da durumu iyice içinden çıkılmaz bir hale getirecektir. IŞİD (DAEŞ) Terör Örgütü yaptığı son saldırılarla, terörün dini, milliyeti ve dili olmayacağını bir kez daha göstermiştir. Bu sebeple, İslam'ı olumsuz temsil edenler olsa da, bu durumun İslam'ı değil, kendilerini bağlayacağını, dolayısıyla İslam'ın terörle bağdaştırılmayacağı, İslam'da teröre yer olmadığı, bu olaylar nedeniyle Müslümanların daha çok mağdur olduğu hususları İslam alemi ve kanaat önderleri tarafından dünya kamuoyuna etkili bir şekilde anlatılmalı ve terör lanetlenerek İslamofobi'nin güçlenmesine engel olunmalıdır (<http://gusam.org/paris-saldirilari-nasil-okunmali/>) (23 Kasım 2015)

İslamofobi'ye kanıt teşkil edecek tarihi bir tespitte bulunmak gerekirse; 1095 yılında Fransa'da Haçlı Seferi çağrısında bulunan Papa II. Urban, bütün Avrupa milletlerini kutsal toprakları (Ortadoğu'yu) "dinsiz sapıklar"ın elinden kurtarmaya davet etmiştir. Papa'nın "dinsiz sapıklar" dediği Müslümanlardır. 2006 yılında ise, daha sonra Papa seçilecek olan, Kardinal Joseph Ratzinger, Almanya'nın Regensburg Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada İslam'ı "kılıçla yayılan bir şiddet dini", İslam Peygamberi Hazreti Muhammed'i ise bir "şiddet abidesi" olarak nitelmiştir. Papa II. Urban ile Kardinal Ratzinger'in sözleri arasında tam 911 yıl vardır; ancak pek çok batılının gözünde İslam dünyası, aradan geçen 911 yıla rağmen çok fazla değişmiş değildir. Onlara göre İslam yine şiddet dini, Müslümanlar yine potansiyel düşman veya teröristtir (Erdin, 2014: 1). Sivilleri acımasızca hedef alan şiddet ve terör eylemlerinin İslam adına savunulacak hiç bir haklı gerekçesi olmamasına rağmen Müslümanlar tepkilerini yeterince ifade edemedikleri için de haksız bir mağduriyetin öznesi durumuna düşmektedirler (Songülen ve Çetin, 2011: 12).

Uluslararası terörizm denince Ortadoğu'nun adı hemen akla gelmekle birlikte bugün dünyanın tanık olduğu ve eylemcilerinin Müslüman olması sebebiyle İslam'la ilişkilendirilen terör, İslam tarihinin doğal gelişiminden ve dini eğilimlerin zorunlu bir sonucu olmaktan çok, ideolojik, örgütsel ve siyasi unsurlardan oluşan üçlü bir birleşimin sonucudur (Özel, 2007: 4). Günümüzde uluslararası terörizmin artan bir

eğilim göstermesinde, devletlerin terörizmle olan ilişkisi önemli bir rol oynamaktadır. Zira “devlet destekli terörizm” olarak adlandırabileceğimiz ve terör örgütleriyle doğrudan bağlantı kurmamak, onları örgütlememek, yönetmemek ve aktif şekilde desteklememekle birlikte ülke sınırları içerisinde faaliyet göstermesine tolerans gösteren Libya, Suriye ve İran gibi devletler, devlet destekli teröre çanak tutmaktadırlar²⁰ (Kedikli, 2013: 138-148).

İslamla ilişkilendirilen terör anlamında “İslami terör” kavramı, bir olgu olmaktan ziyade dayatma bir tanımlama olarak medya ve siyaset alanlarında sıkça kullanılmaktadır. İslam ve terör kelimelerin birlikte kullanıldığı bu kavram İslam’ı terörle ilişkilendiren bir algıya sebebiyet verecek şekilde bilinçli kullanılmaktadır (Burke, 2004: 30-52). İslami terör kavramının yanında Avrupa’da yaşayan Müslüman halka atfedilen diğer unsur “köktendinciliktir” (Sayar, 2014: 67). Köktendinciliğin, dini esaslı asli kaidelere geri dönme talebi olan ve bu kaidelere katı bir biçimde bağlı, diğer görüşlere karşı toleranssız ve laiklik karşıtı olduğu şeklindeki tanımdan (Marsden, 2006: 4-5) yola çıkılarak Avrupa’da yaşayan müslümanlar köktendinci sınıfta ötekileştirilmektedir. Oysa Avrupalı Müslümanların laiklik karşıtı ve toleranssız insanlar olduklarına, yaşadıkları bölgedeki siyasi istikrar ve düzeni değiştirmek istediklerine dair somut bir girişimleri olmamıştır. Onların başlıca sorunlarının ekonomik kaygılar ve sırf müslaman oldukları için üzerlerine yüklenen ağır negatif sorumluluklar olduğu aşıkardır. Batı, İslami terör örgütü olarak adlandırdığı katı, şiddet yanlısı Müslüman grupların yaşam biçimi olan köktendinciliği genelleyerek bünyesinde yaşayan Müslümanlara da yansıtmaktadır. Dolayısıyla bahse konu terör örgütlerine karşı duyduğu korkuyu ve nefreti kısmen kendi Müslüman vatandaşlarına karşı da duymaktadır. Avrupa’da göçmenlere karşı başlatılan İslam karşıtı tartışmada en önemli mekanizma bu iki imgenin birbiriyle ilişkilendirilmesidir. Bir taraftan medya kanalıyla; rehin alma, adam kaçırma ve katliam olaylarıyla tanınan Ortadoğu kökenli fanatik kan içici Müslüman imajı resmedilirken, diğer taraftan da sadece basit el işlerini yapmaya yetenekli, hem

---

²⁰ Devlet destekli terörizm ve devletlerin uluslararası terörizmle ilişkisine yönelik detaylı bilgi için bkz. Umut Kedikli: Uluslararası Terörizm ve Devlet Sorumluluğu, 2013, Ankara: Nobel Yayınları, s. 121-154.

kendisi hem de ailesi Batı toplumuna uyum sağlayamayan, az gelişmiş okuma yazma bilmeyen göçmen imajı çizilmektedir (Sayar, 2014: 67).

Küresel terör saldırıları, İslam korkusunu ve düşmanlığını güçlendirerek doğrudan Avrupa'da İslamofobi ve yabancı düşmanlığının yükselişe geçmesine etki etmektedir. Ancak İslam korkusu ve düşmanlığı olarak tarif edilen İslamofobi, sadece küresel terör olayları ile açıklanabilecek bir olgu değildir. Her şeyden önce Aliboni'nin de belirttiği gibi İslamofobi, bir ülke vatandaşının yurtdışından gelen kişilere tahammül göstermemesinin geniş bir spektruma yansıyan ifadesinin bir parçasıdır (Aliboni, 2006: 2). Özellikle dinin temel alındığı bir korkuyu ve nefreti ifade etmektedir ki terör olayları da bizzat bu duruma işaret etmektedir. Tarihin çeşitli dönemlerinde Avrupa'nın karşıtı veya ötekisi olarak kurgulanan İslam dini ve Müslümanlar, Avrupalılar tarafından bir tehdit olarak algılanmış ve kurgulanmıştır. Bugün gelinen noktada Irkçılık'ın ve yabancı düşmanlığının bir boyutu olarak karşımıza çıkan İslamofobi de, Müslümanların Avrupa için bir tehdit olduğu düşüncesinin ürünüdür ve ırkçı ve yabancı düşmanı söylem ve eylemlere yol açan bir algılama şeklidir.

Küresel terör saldırıları ve radikal İslamcı düşüncenin yükselişi gibi güvenlik ile ilgili konular, Müslümanların tarih boyunca Avrupa'nın ötekisi olarak kurgulanmış olması, Avrupa'da Müslümanların sayıca çoğalmaları, Avrupa'nın Müslüman olmayan yerli halkının Müslümanlar ve İslam hakkında yeterince bilgi sahibi olmaması, ifade özgürlüğünün yanlış kullanımı ya da suistimal edilmesi, Müslümanların Avrupa'daki varlığı ile ekonomik durgunluk ve işsizlik sorununun beraber anılması gibi faktörler İslamofobi'yi tetikleyen ve İslamı ötekileştiren faktörlerdir. Özellikle radikal sağ ve aşırı milliyetçi gruplar tarafından sürekli beslenen İslamofobi, bir yandan yanlış devlet politikalarının oluşturulmasına sebep olup bir kısım Müslümanları marjinalleşmeye yöneltirken, bir yandan da ötekileştirme, dışlama ve ayrımcılık gibi ciddi sorunların temelini oluşturup Müslümanların Avrupa'da tehdit olarak görülmesine neden olmaktadır.

2.3. İSLAMOFOBİ'NİN SİYASALLAŞTIRILMASI VE AŞIRI SAĞ PARTİLERİN YÜKSELİŞİ

Soğuk Savaş Dönemi'nin sona ermesiyle Avrupa'da ulusal kaygıların ön plana çıktığı ve yaşanan 11 Eylül sürecinin kırılmayı sağlayarak yayılan İslam korkusu, Irkçılık ve yabancı düşmanlığını derinleştirdiği görülmektedir. Müslümanlar, yabancılar ve özellikle göçmenler üzerinden siyasetin tanımlandığı yeni süreçte, birlikte yaşama kültüründe İslam'ın yerinin olmadığını düşünenlerin sayısının artması endişe verici bir hal almıştır.

Avrupa'da İslamofobik söylem ve eylemlere zemin hazırlayan önemli bir faktör de yabancıların durumunun siyasal rant malzemesi olarak kullanılması ve bu yüzden uygulanan popülist devlet politikalarıdır. Esasen toplumsal entegrasyon için uygulanan politikaların oy kaygısı güdelerek oluşturulması, üretilen politikaların sorunlara çözüm olmak yerine olumsuz ve yanlış algılamaların güçlenmesine zemin hazırladığı gözlemlenmektedir.

Seçmenlerin sosyo-kültürel ve ekonomik kaygıları ile AB bütünleşmesine yönelik korkuları odağında beslenen aşırı sağ, ürettiği söylemlerle bir yandan azınlıklara, göçmenlere, mültecilere veya sığınmacılara yönelik toplumsal entegrasyon politikalarının sorunlu hale gelmesine katkı sunarken bir yandan da bu grupların, kendilerinden veya hükümet politikalarından kaynaklı yaşadığı entegrasyon sorunlarını bir rant malzemesi olarak kullanmaktadır (Gökcan, 2010: 51). Aşırı sağın sorunu siyasal bir rant malzemesi haline getirmeye yönelik bu tavrı, toplumdaki yabancılara yönelik ön yargılı ve düşmanca düşünceleri arttırırken, gündelik hayatta yaşanan ayrımcılığı da daha görünür hale getirmektedir. Ayrıca bu ayrımcı ve dışlayıcı argümanların siyasal rant malzemesi olarak kullanılması sadece aşırı sağa özgü bir anlayış değildir. Aşırı sağ kadar uç noktalarda olmasa da, merkez sağ görüşün temsilcisi partiler de zaman zaman oy kaygısıyla göç ve işsizlik konularına yönelik göçmen karşıtı ve dışlayıcı söylemlere başvurmaktadırlar. Aslında Avrupa'da artan ırkçı eğilime ilişkin temel kaygı, aşırı sağın oransal olarak artışının ötesinde yatmaktadır. Asıl sorun, aşırı sağın yükselişi değil; merkez

partilerin, bu kesimin oylarını alabilmek için aşırı sağcı söylemi merkeze kaydırmasıdır. Dolayısıyla tedirgin edici olan, merkez partilerin bu konu ile yüzleşmekte başarısız olmaları ya da isteksiz davranmaları ve hatta aşırı sağcı eğilimi kendi lehine kullanma çabalarıdır (Elmas ve Kutlay, 2011: 4).

Avrupa'da aşırı sağın 1980'li yıllardan itibaren ekonomik ve sosyal politika uygulamalarına paralel olarak yükseldiği, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle bu eğilimin arttığı ve 2000'li yılların hemen başında Avusturya'da aşırı sağcı partinin koalisyon ortağı olmasıyla görünür hale geldiği söylenebilir (Alsaayyed ve Castells, 2004: 1-10). 1999 yılında Avusturya'nın Jörg Haider liderliğindeki aşırı sağcı Özgürlük Partisi'nin % 27,3 oranında oy alarak iktidara gelmesi aşırı sağın domino etkisi şeklinde neredeyse Avrupa'nın tamamında oylarını artırmasına kapı aralamıştır. Belçika'da aşırı sağ parti Vlaams Belang, Hollanda'da Pim Fortuyn'ın Listesi, Norveç'te İlerleme Partisi (Fremskridtspatiet), İsviçre'de Christoph Blocher liderliğindeki Halk Partisi, İsveç'te Mikael Jansson liderliğindeki İsveç Demokratları (Sverigedemokraterna), İtalya'da Kuzey Ligi (Lega Nord), Avrupa'da o dönem başarılı olmuş aşırı sağ partilere örnek olarak gösterilebilir (Altınbaş, 2007: 119). Ancak bu yükselişi tek bir nedene bağlamak doğru değildir. 1970'li yıllarda ekonomik krizlerle boğuşan Avrupa'nın, 1980'li yıllardan itibaren sürdürmekte olduğu neo-liberal ekonomi politikalarının sosyal devlet olgusunu önemli ölçüde sarstığı bilinmektedir. Aşırı sağ hareketler 1930'larda genellikle ekonomik bunalımdan etkilenen insanların desteğini kazanırken, günümüzde bu nedene küreselleşme sürecinin unsurlarından faydalanamayan ve bu süreçten sosyal açıdan olumsuz etkilenenlerin de eklemlendiği görülmektedir (Öner, 2014: 164). Ekonomik sorunların artmasıyla sosyal güvenlik harcamalarında düşüş yaşanması Avrupalıların yaşamlarını doğrudan etkilemiştir. Böylesi bir ortamda göçmenler de sorun olarak ortaya çıkmış ve Avrupa'daki refah devletlerine tehdit olarak algılanmıştır. Böylelikle milliyetçiliğin ve ulusal kimliğin yeniden vurgulanması üzerinden siyaset üretilerek dışlayıcılığın ve ayrımcılığın meşru hale gelmesi Avrupa'daki yeni eğilim haline gelmiştir (Elmas, 2008: 88-89).

Ayrıca, 1980'li yıllarda Avrupa'daki aşırı sağ akımların yükselişinde entegrasyon siyaseti, liberal politikalar ve kısmen çokkültürcü özellikler hakimken;

sonraki yıllarda bu durum entegrasyonun tek yönlü bir süreç olarak ve çoğunlukla azınlıkların egemen topluma ve kültüre uyum süreci şeklinde uygulanmasına dönüşmüştür (Barın, 2014: 77). Bunun sağlanması için bir yandan göç sınırlandırılırken, diğer yandan da entegrasyonu artırıcı önlemler alınmıştır. Bu politikalar göçmenler ve Müslümanlar özelinde hayata geçirilmiştir. Milliyetçi önyargıların beslediği dışlayıcı algıları yönlendiren aşırı sağ partiler, göçmenlerin ulus-devlet yapısını zayıflattığını öne sürerek oy oranlarını artıran ırkçı ve yabancı düşmanı söylemlerini güçlendirmişlerdir. Bu partilere göre göçmenler, AB vatandaşlarının güvenlik ve ekonomik refahlarını tehdit etmekte, suç oranlarının artmasına neden olarak Avrupa'nın dengesini bozmaktadırlar. Aşırı sağcı partiler tarafından "içerdeki tehdit ve düşman" olarak algılanmaya başlanan Müslümanlar, artık aynı çevreler tarafından Avrupa'da bir güvenlik sorunu olarak da görülmeye başlanmıştır (Savage, 2004: 25-50).

Aşırı sağ partiler, Rupnik'in (1990: 280-283/Noi, 2007: 90) ifade ettiği: *"Eğer gelecek ufku gözden kaybolursa, eğer mevcut durum belirsiz ve kaygı verici ise, insan etnik, dinsel veya ulusal köküne yani belirliliklere dönme eğiliminde olur"* tespitine paralel şekilde etnik ve dinsel kavramlara tutunmuşlardır. Soğuk Savaş sonrası mevcut durumdaki "öteki" eksikliğini Komünistlerin yerine göçmenleri (özellikle müslüman) koyarak gidermişlerdir. Avrupa'daki işsizlik, enflasyon ve artan suç oranlarının sorumluluğunu göçmenlere yükleyerek, bu olumsuz durumu siyasi rant malzemesi haline getirmişlerdir. Söylemlerinde İslam karşıtlığı ve düşmanlığı yönünde propagandalara sıkça yer veren aşırı sağ partilerin Avrupa'nın hemen her ülkesinde mevcut bir potansiyeli vardır.

2000'li yılların başında Avrupa'nın siyasi düzlemde kararlılıkla karşısında durduğu konu, Avusturya'da Jörg Haider başkanlığındaki aşırı sağcı partinin hükümette koalisyon ortağı olarak yer almış olmasıdır. Söz konusu dönemde 14 AB üyesi devlet, Haider'in ortağı olduğu Avusturya hükümeti ile siyasi düzeyde herhangi ikili ilişkiye girmeyeceğini açıklamış ve Avrupalı değerlerle bağdaşmayan aşırı sağcı eğilimi marjinal düzeyde tutma yönünde tavır sergilemiştir; ancak günümüz Avrupasının seçim sonuçları ve genel siyasi söylemleri, son dönemde aşırı

sağcı eğilimi dışlamaktan ziyade bu olguyu kanıksamış bir Avrupa profili sergiler görünmektedir (Elmas ve Kutlay, 2011: 5).

11 Eylül 2001 saldırıları aşırı sağın kullandığı en önemli argümanlardan biridir. Zira saldırılarından sonra Danimarka'nın aşırı sağ partisi DFP (Dansk Folke Party-Danimarka Halk Partisi), İslamofobi'yi kullanan siyasi zihniyetin örneklerinden biri olmuştur. Parti, ABD'ye yönelik saldırıların ertesinde İslam'ı terörle bağdaştıran kurgusal denkleme dayanarak, bütün Müslümanların acilen sınır dışı edilmesini istemiştir (Vural, 2005: 135). Terör saldırılarını göçmen-karşıtı söylemlerini meşrulaştırma aracı olarak kullanan aşırı sağcı eğilimin bir örneği de İngiltere'de ortaya çıkmıştır. 7 Temmuz 2005 tarihinde Londra'da gerçekleşen terör saldırısı, İngiliz aşırı sağ İngiliz Ulusal Partisi (British National Party - BNP) tarafından seçim tartışmalarının başlıca konusu yapılmıştır. Saldırıların ertesinde seçim broşürlerini yenileyen parti, saldırıların tahrip ettiği otobüsün fotoğrafını broşürlerine bastırmıştır (http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4674675.stm) (16 Kasım 2015). "Belki şimdi BNP'yi dinlemeye başlamanın zamanıdır" sloganını kullanan BNP, Londra saldırılarının neden olduğu nefret ortamından partisine pay çıkarmaya çalışmıştır. Hollanda'da Yaşanabilir Hollanda Partisi'nin lideri Pim Fortuyn, 2001-2002 yıllarında İslam'a yönelik beklenmedik çıkışıyla dikkatleri üzerine çekmiştir. Fortuyn, İslamofobik ortamdan yararlanarak "hoşgörülü Hollanda toplumu için en büyük tehdidin baskıcı İslami normlardan kaynaklandığını" iddia etmiştir (Vural, 2005: 76-77).

Avrupa'da yükselişe geçen aşırı sağ akımın en önemli gerekçelerinden birini küresel finansal kriz oluşturmaktadır. ABD'li yatırım devi Lehman Brothers'ın, 2008 yılında batması üzerine tüm dünyaya yayılan kriz, en yıkıcı etkisini Avrupa kıtası üzerinde göstermiştir. Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinin IMF (International Monetary Fund-Uluslararası Para Fonu) ile anlaşma yapmak mecburiyetinde kalması, ardından Yunanistan başta olmak üzere Güney Avrupa'nın topyekün ateş hattına girmesi ile Avrupa, bir anda küresel krizin merkez üssü haline gelmiştir. Almanya'nın öncülüğündeki Avrupa bütünleşmesinin temel güçlerinin Yunanistan'daki sorunlara kayıtsız kalması ve ulusal önceliklerini mutlaklaştırması da krizin derinleşmesinde etkili olmuştur (Elmas ve Kutlay, 2011: 15).

Aşırı sağın İslamofobi'ye dönüşen söylemlerinden biri de Schengen krizidir. Şubat 2011'de Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da alevlenen siyasi olaylar, bölgenin alacağı yeni şekil üzerine tartışmaları beraberinde getirirken Avrupa'daki siyasi tavrın bir kısmı, olayları büyük ölçüde göç sorununa indirgemıştır. Öyle ki Avrupa ülkeleri, olayları bütüncül bir bakış açısıyla okumak bir yana, Kuzey Afrikalı mültecilerin kıtaya taşıdığı göç yükünü birbirlerinin üzerine atma telaşıyla konuyu Avrupa'nın Schengen krizine dönüştürmüştür. Schengen krizi, hem popülist söylemin temel unsurlarından biri olan göçü konu edinmesi hem de ulusal öncelik ve değerleri ön plana çıkarması bakımından Avrupa'daki aşırı sağcı eğilimi iki ayrı kanaldan beslemektedir (Elmas ve Kutlay, 2011: 17).

Avrupa'daki aşırı sağ partileri tektipleştirmek güçtür. Fakat bu partilerin belli başlı ortak özellikleri bulunmaktadır. Aşırı sağ partiler otoriter, radikal, popülist, milliyetçi, ırkçı eğilimler gösterip küreselleşmeye ve Avrupa entegrasyonuna şüpheli yaklaşırlar. Hakim etnik ve dini grubu "biz", diğerlerini "öteki" olarak görürler ve bir kısmında halen antisemitizm görüşü hakimdir. Yabancılara ve göçmenlere karşı korku ve düşmanlık söz konusudur. Çoğulcu demokrasiye ve çokkültürlülüğe karşıdırlar. Ülkelerindeki istihdam ve refah devleti olanaklarından öncelikli olarak hakim etnik grubun yani "biz" in faydalanması gerektiğini düşünmektedirler. Göçmen karşıtlığı aşırı sağ partilerin temel özelliklerindedir (Ecevit, Ünal, Öner ve Özdemirkıran, 2014: 2). Göçmenleri "ötekileştirilerek" tüm sorunların kaynağı olarak görürler. Aşırı sağ partiler sadece yoğun göç alan Batı Avrupa'da değil, göç veren Doğu Avrupa'da özellikle Bulgaristan ve Romanya'da da etkilidirler. Bulgaristan'da aşırı sağ parti Türk azınlıkları, Romanya'da ise Roman azınlıkları "öteki"leştirilmektedir. Batı Avrupa'da İslam karşıtlığı, Doğu Avrupa'da ise Roman ve Yahudi karşıtlığı aşırı sağ partiler tarafından sıklıkla kullanılan söylemlerdir (Güler, 2014: 1). Aşağıdaki tablo Avrupa'da faaliyet gösteren başlıca aşırı sağ partileri ve resmi söylemlerini içermektedir.

Tablo 1. Avrupa’da Faaliyet Gösteren Başlıca Aşırı Sağ Partiler ve Siyasi Söylemleri

Ülke	Parti	Kuruluş Yılı	Söylem
Avusturya	Avusturya Özgürlük Partisi	1956	Popülizm, Avrupa şüpheciliği, göçmen karşıtlığı
Belçika	Flaman Çıkarları Partisi	2004	Flaman milliyetçiliği, ayrılıkçılık, göçmen karşıtlığı
Birleşik Krallık	İngiltere Ulusal Partisi	1982	Popülizm, Avrupa şüpheciliği, beyaz milliyetçiliği
Bulgaristan	Ataka	2005	Bulgar milliyetçiliği, Avrupa şüpheciliği, anti-küreselleşme, antisemitizm
Danimarka	Danimarka Halk Partisi	1995	Popülizm, sosyal muhafazakârlık, Avrupa şüpheciliği
Finlandiya	Gerçek Finliler	1995	Milliyetçilik, sosyal muhafazakârlık, Avrupa şüpheciliği
Fransa	Ulusal Cephe	1972	Korumacılık, popülizm, sosyal muhafazakârlık
Hollanda	Özgürlük Partisi	2006	Muhafazakâr liberalizm, İslam karşıtlığı, popülizm
İsveç	İsveç Demokratları	1988	Milliyetçilik, Avrupa şüpheciliği, popülizm
İsviçre	İsviçre Halk Partisi	1971	Ulusal muhafazakârlık, popülizm
İtalya	Kuzey Ligi	1991	Bölgecilik, federalizm, popülizm
Macaristan	Jobbik	2003	Milliyetçilik, siyasi radikalizm, Avrupa şüpheciliği, antisemitizm
Norveç	İlerleme Partisi	1973	Muhafazakârlık, popülizm, Ekonomik liberalizm
Yunanistan	Altın Şafak	1993	Siyasi radikalizm, yabancı düşmanlığı, Neonazizm

Kaynak: Al Jazeera <http://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2013/02/2013224123927515709.html>)

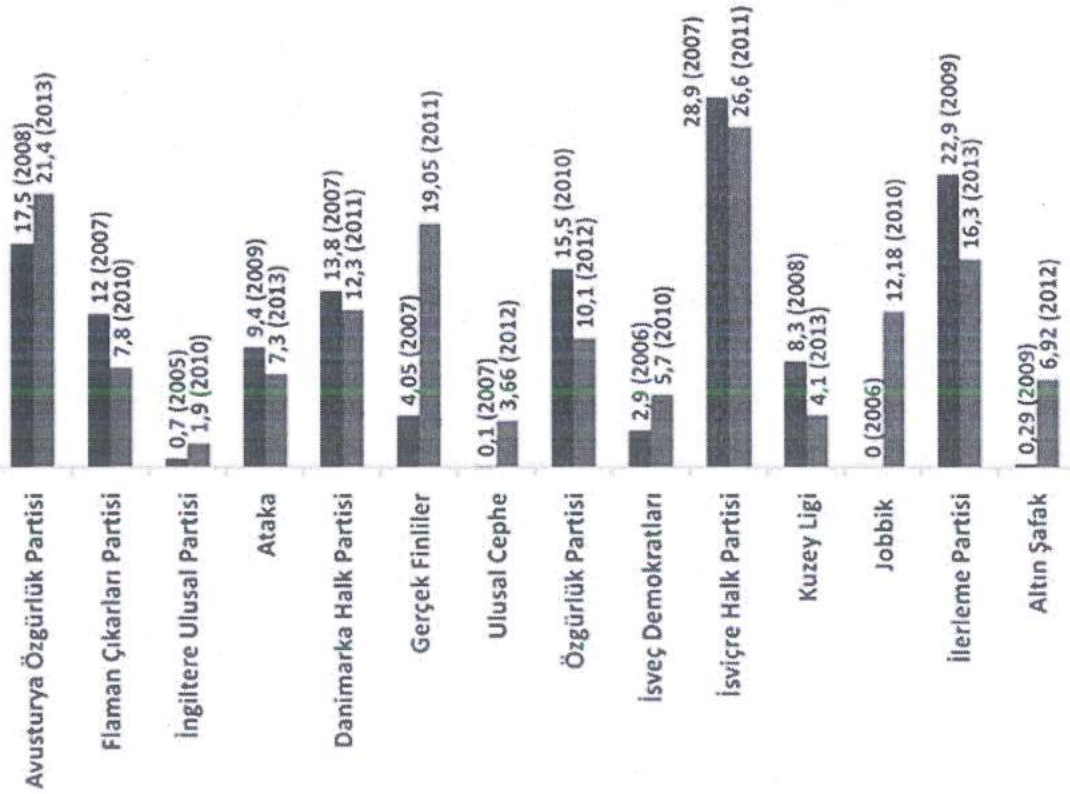
(16 Kasım 2015)

Tablodan anlaşılacağı üzere aşırı sağ partilerin siyasi söylemlerinin ana temaları birbirine yakındır; ancak her ülkenin kendi dinamikleri çerçevesinde ağır

basan söylemleri bulunmaktadır. Avrupa'daki aşırı sağ partilerin yükselmesine zemin hazırlayan faktörleri incelerken, oy oranlarının hangi ülkelerde veya bölgelerde daha çok yükseldiğini incelemek de aydınlatıcı olacaktır. 2005-2013 yılları arasında Avrupa ülkelerinde gerçekleşen parlamento seçimlerinde aşırı sağ partilerin aldıkları oy oranlarını aşağıdaki tablodan incelemek mümkündür.

Şekil 2. 2005-2013 Yılları Arasında Avrupa'da Faaliyet Gösteren Aşırı Sağ Partilerin Oy Oranları

Kaynak: Güler (2014: 4)

Avrupa ülkelerinde yapılan parlamento seçimlerini gösteren grafikte dikkat çeken en önemli noktalardan biri, İsveç ve Finlandiya gibi Kuzey Avrupa ülkelerinde aşırı sağ partilerin aldığı oyların diğer ülkelere kıyasla daha fazla yükselmiş olmasıdır. Dünyada refah seviyesi en yüksek bölge olarak gösterilen Kuzey Avrupa, aynı zamanda politik hoşgörü kültürünün de en fazla gelişmiş olduğu bölgelerden biridir. Bu nedenle Kuzey Avrupa'da aşırı sağ hareketin güçlenmesi şaşırtıcıdır (Güler, 2014: 1). 1990'lı yıllarda Müslüman mülteci akınına uğrayan bölge

ülkelerindeki aşırı sağ partilerin ortak söylemi, göçmen ve İslam karşıtlığıdır. Söz konusu ülkelerdeki aşırı sağ partiler seçmenlerine genellikle vergilerin düşürülmesi ve ulusal kültürün korunması gibi vaatlerde bulunmaktadır. Ödenen vergilerin göçmenlere aktarıldığı ve bu sosyal grubun ulusal kültürlerine zarar verdiği düşüncesinin yanı sıra, 2008 krizi sonrası AB'ye duyulan güvenin azalması da Kuzey Avrupalı seçmeni aşırı sağ partilere yönlendiren etmenler arasında sayılabilir (<https://euobserver.com/news/30797>) (16 Kasım 2015).

Grafikte dikkat çeken bir başka nokta ise; ekonomik krizden en az etkilenen ülkelerden biri olan Avusturya'da aşırı sağcı Avusturya Özgürlük Partisi'nin oylarını son seçimlerde kayda değer bir şekilde artırmış olmasıdır. Söz konusu yükselişin en önemli sebebi Avusturya hükümetinin krizle boğuşan üye ülkelere sağlamak durumunda kaldığı finansal destek olarak kabul edilmektedir. Avusturyalı seçmen, hükümetin finansal destek politikalarına tepkisini sandıkta göstererek Avusturya Özgürlük Partisi'nin oylarının artmasını sağlamıştır. Avusturya kamuoyunun bu tavrı AB içinde dayanışma kültürünün henüz arzu edilen düzeye ulaşmadığının ve bu konuda aşılması gereken önemli problemler bulunduğunun bir kanıtıdır. Bu durum aynı zamanda Avrupa toplumlarında henüz "Avrupalı(lık)" bilincinin yeterince olgunlaşmadığını ve milli kimliklerin hala ön planda olduğunu gözler önüne sermektedir.

Avrupa'da yükselmekte olan dikkat çekici aşırı sağ partilerden biri de Macaristan'da faaliyet gösteren Jobbik (Jobbik Magyarorszáért Mozgalom - Daha İyi Bir Macaristan Hareketi)'tir. Jobbik, özellikle ülkenin en kalabalık etnik azınlık grubu olan Romanlara karşı geliştirdiği radikal tutumlarla dikkat çekmektedir. Jobbik'in seçimlerdeki temel hedef kitlesi gençlerdir. Gençler üzerinden oylarını artırma stratejisi güden Jobbik Partisi'nin bu stratejide oldukça başarılı olduğu gözlenmektedir (<http://www.democraticunion.eu/2013/11/popularity-extremism-among-youth-europe-case-hungarys-jobbik-party/>) (16 Kasım 2015). Jobbik'ten yola çıkarak Avrupa'daki diğer aşırı sağ partilerin de seçmen kitlesinin genellikle 18-22 yaş arasındaki gençlerden oluştuğunu belirtmek yerinde bir tespit olacaktır. Bu durum AB'nin sosyo-politik bütünleşmesi açısından gelecekte tehlikeli sonuçlar doğurabilir. AB'nin temel hedeflerinden biri ulusal kimliklerin üstünde kendini

Avrupalı kimliğiyle tanımlayan bir gençlik yaratmaktır; fakat ulusal kimliklerini öne çıkararak bu yeni nesil, AB tarafından oluşturulması hedeflenen uluslarüstü yapıyı, ulus-devlet yapısı lehine bozma ihtimalini gözler önüne sermektedir.

Avrupa'da oylarını gözle görülür bir şekilde artıran aşırı sağ partilerden biri de Altın Şafak (Χρυσή Αυγή)'tir. Altın Şafak, 2012 yılının Haziran ayında yapılan seçimlerde yüksek bir başarı elde etmiş, 2009'da % 0,29 olan oy oranını % 6,92'ye çıkararak Yunan parlamentosunda 18 sandalye kazanmış ve ülkenin beşinci büyük partisi olmayı başarmıştır (Güler, 2014: 2). Altın Şafak'ın yükselişinin arkasında ise; ülkede baş gösteren ekonomik kriz en önemli sebep olarak görünmektedir. Zira giderek artan enflasyon ve satın alma gücündeki düşüşle birlikte artan işsizlik halkı, ülkedeki göçmenlere ve yabancılara karşı daha tutucu tavırlar sergilemeye yöneltmiştir. Ülkede yapılan son anketlerde Altın Şafak'ın oy oranı % 11,5 olarak görülmektedir. Bu oranla Altın Şafak, PASOK (Panhelenik Sosyalist Hareket) gibi köklü partileri geride bırakarak SYRIZA (Radikal Sol Koalisyon) ve Yeni Demokrasi partilerinden sonra ülkenin üçüncü büyük partisi konumuna yükselmiştir (<http://www.ekathimerini.com/156456/article/ekathimerini/news/new-poll-gives-syriza-clear-lead-over-new-democracy>) (16 Kasım 2015)

Aşırı sağın yükselişini analiz ederken Avrupa Parlamentosu (AP) seçimlerini de gözden kaçırmamak gerekir. Son Avrupa Parlamentosu seçimlerine baktığımızda; Avrupa genelinde sağ partilerin söylemlerini güçlendirerek, halk tabanında desteklerini arttırmak adına 2013 yılında Fransa ve Hollanda'daki sağ partilerin Avrupa parlamentosu seçimleri için birleşeceklerini açıklamaları sürpriz olmamıştır; ancak aşırı sağ partilerin ülkeler bazındaki parlamento seçimlerinde güçlenmesi, yabancı ve göç karşıtı söylemlerin artması ve islamofobik açıklamalar yapılması uzun zamandır gündemde olsa da, AB parlamento seçimlerinde AB karşıtı partilerin ciddi oranda oy almaları ve parlamentoya temsilci gönderecek olmaları dikkat çekici bir gelişmedir. Fransa Başbakanı Manuel Valls, Marine Le Pen liderliğindeki aşırı sağcı Ulusal Cephe'nin seçim zaferini siyasi bir deprem olarak yorumlamıştır; çünkü bütün söylemi göçmenlerin ülkelerine geri gönderilmeleri, ulusal öncelikler, AB ve yabancı karşıtlığı üzerine kurulu böyle bir partinin AB parlamentosunda 24 temsilci ile nasıl politikalar yürüteceği gerçek bir tartışma konusudur.

(http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/05/140525_avrupa_parlamentosu_secim.shtml) (16 Kasım 2015)

Avrupa vatandaşları, 1979 yılından bu yana 8. defa Avrupa seçimlerinde oy vererek AB’de kendilerini temsil edecek parlamenterlerini seçmiştir. AB üyesi 28 ülkede var olan ana siyasi akımların temsil edildiği bir demokratik platform olan ve geçtiğimiz 35 yıl içinde, kurumsal dengede ağırlığını ve yetkilerini büyük ölçüde artıran Avrupa Parlamentosu’nun (AP) 751 yeni üyesinin belirlendiği seçimler, 22-25 Mayıs 2014 tarihleri arasında AB üye ülkelerinde gerçekleştirilmiştir (Özsöz, 2014: 1). Katılım oranının AB ortalamasında % 43,9 ile düşük olduğu seçimlerde Slovakya % 13’lük katılım oranıyla AP seçimlerine katılma(ma) rekoru kırmıştır. Genel itibariyle sağ partilerin oy kaybettiği, sol partilerin ise oy oranlarını arttırdığı bir seçim yaşanmıştır. 2009 AP seçimleriyle kıyaslamalı, 2014 AP seçim sonuçlarına göre 751 sandalyeli AP’de oylar şu şekilde sıralanmaktadır:

Tablo 2. 2009 ve 2014 Yıllarındaki Avrupa Parlamentosu Kıyaslamalı Seçim Sonuçları²¹

Siyasi Parti veya Siyasi Grup	2014		2009		2009-2014 Fark
	(Tahmini) Sandalye Sayısı	(Tahmini) Oy (%)	Sandalye Sayısı	Oy (%)	Sandalye Sayısı (+/-)
EPP	214	28,50	265	36,00	-51
S&D	191	25,43	184	25,00	+7
ALDE	64	8,52	84	11,40	-20
YEŞİLLER/EFA	52	6,92	55	7,4	-3
ECR	46	6,13	54	7,3	-8
GUE/NGL	45	5,99	35	4,7	+10
BAĞIMSIZLAR	41	5,46	27	3,6	+14
EFD	38	5,06	32	4,3	+6
DİĞER	60	7,99			
Toplam	751	100	736	100	

Kaynak: İktisadi Kalkınma Vakfı (16 Kasım 2015)

Tablodan çıkarılabilecek sonuç; 2014 yılı AP seçimlerinin asıl kazananının aşırı sağ partiler olduğudur. Fransa’da aşırı sağcı Ulusal Cephe, Danimarka’da da

²¹ Tabloda yer alan Siyasi Parti veya Siyasi Grup isimlerinin açıklımları için; bkz. Kısaltmalar.

aşırı sağcı Danimarka Halk Partisi, Finlandiya'da aşırı sağcı Gerçek Finler Partisi, Avusturya'da koalisyon ortağı aşırı sağcı Avusturya Halk Partisi, Macaristan'da aşırı sağcı Jobbik Partisi, Belçika'da Flaman kesimin bağımsızlığından yana olan Yeni Flaman İttifakı, Almanya'da Milliyetçi Demokratik Partisi, Yunanistan'da aşırı sağcı Altın Şafak Partisi ve diğerleri oylarını artırmıştır. Hiç şüphesiz seçimlerde aşırı partilerin, özellikle de sağ tandanslı aşırıların bu denli oy kazanmalarının altında, seçimlere katılım oranlarının çok düşük olması ve ana akım partilerin, ulusal seçimlerde olduğu gibi AP seçimlerinde destekçi kitlelerini mobilize edememelerinin payı büyüktür. Ancak aşırı partilerin oy artışının altında tek neden olarak bunu görmek yeterli değildir. Hiç şüphesiz 2009 yılında yapılan son seçimlerden bu yana Avrupa'yı meşgul eden, ekonomik kriz, göçmen sorunu ve işsizlik gibi konular sebebiyle, aşırı partilerin oy oranlarında artış meydana gelmiş durumdadır. Fransa'da aşırı sağcı Ulusal Cephe, oylarını % 18,7 artırarak, % 25'lik bir başarı göstermiştir. Danimarka'daki aşırı sağcı Danimarka Halk Partisi ise oylarını % 11,8 artırarak % 26,6 ile seçimlerden birinci parti olarak çıkmıştır. Aşırı sağ akımın oylarını artırdığı diğer ülke ise İngiltere'dir. İngiltere'de aşırı sağcı İngiliz Ulusal Partisi % 11,4'lük artış ile, % 27,5'lik oy oranına ulaşmıştır.

Genel itibariyle bakıldığında aşırı sağ, 2009 yılı seçimlerine göre 15 yeni sandalye kazanmıştır. 2009 yılı seçimlerinde 37 olan aşırı sağcı milletvekili sayısı, 2014 yılı seçimlerinde 42'ye yükselmiştir. Altı ülkede aşırı sağ partiler oylarını artırmıştır. Aşırı sağ partiler Avusturya'da 2, Danimarka'da 2, Almanya'da 1, Yunanistan'da 1, İsveç'te 2 fazla sandalye kazanırken, AP'ye en fazla aşırı sağcı milletvekilini 21 fazla parlamenter ile Fransa göndermiştir. Böylece 2014 yılında AP, 29 yeni aşırı sağcı milletvekiline kavuşmuştur. Aşırı sağcı milletvekillerinin düşüş gösterdiği ülkeler ise; Belçika (1 milletvekili), Bulgaristan (2 milletvekili), İtalya (4 milletvekili), Romanya (3 milletvekili), Slovakya (1 milletvekili), Hollanda (1 milletvekili) ve İngiltere (2 milletvekili)'dir. Bu değişimi aşağıdaki tablodan da takip etmemiz mümkündür (Özsöz, 2014: 12).

Tablo 3. 2009 - 2014 Yıllarındaki Avrupa Parlamentosu Seçimlerinde Aşırı Sağ Partiler²²

Ülke / Aşırı Sağ Partiler	2014		2009		2009-2014
	Oy Oranı (%)	Sandalye Sayısı	Oy Oranı (%)	Sandalye Sayısı	Sandalye Sayısı Değişimi
Avusturya -BZÖ -FPÖ	20,2	4	17,3	2	+2
Belçika -FNb -PP -VB	6,4	1	11,2	2	-1
Bulgaristan -Ataka	3,0	0	12	2	-2
Danimarka -DF	26,6	4	14,8	2	+2
Fransa -FN	25,0	24	6,3	3	+21
Almanya -NPD -REP	1,0	1	1,3	0	+1
Yunanistan -LAOS -XA	12,1	3	7,7	3	+1
Macaristan -Jobbik	14,7	3	14,8	3	0
İtalya -LN	6,2	5	10,2	9	-4

Hollanda -PVV	13,2	4	17	5	-1
Romanya -PRM	2,7	0	8,7	3	-3
Slovakya -L'SNS -SNS	5,3	0	5,6	1	-1
İsveç -SD	9,7	2	3,3	0	+2
İngiltere -BNP	1,1	0	6,0	2	-2

Kaynak: İktisadi Kalkınma Bakanlığı (16 Kasım 2015)

²² Tabloda yer alan Aşırı Sağ Partiler'in isimlerinin açıklmaları için; bkz. Kısaltmalar.

AB üyesi ülkelerde yükselmekte olan aşırı sağ görüşler hem üye ülkeler hem de AB için önemli bir uyarı niteliğindedir. Bu uyarıyı dikkatle değerlendirebilmek için aşırı sağın yükselişinin sebepleri detaylı bir şekilde araştırılmalı ve bu sebeplerin ortadan kaldırılması için çözümler üretilmelidir. Sorun, aşırı sağın yükselişinin güncelliğinden ziyade, aşırı sağcı eğilimin genele yayılarak yapısal bir fenomene dönüşmesidir. Dolayısıyla Avrupa genelinde siyasi söylemin parçası haline gelen ucuz popülizmin önüne geçilmesi gerekmektedir (Elmas ve Kutlay, 2011: 20). Aşırı sağ siyasi partilerin güçlenmesi, AB projesinin üzerine kurulu olduğu demokrasi, insan hakları, çoğulculuk gibi ilke ve değerler için önemli bir tehdittir. Özellikle aşırı sağcı eğilimli şiddet olaylarındaki artış, sadece göçmenler ve mülteciler için değil, 21.yüzyıl'da Avrupa'nın barış ve huzuru ile AB entegrasyon projesini tehdit eden en önemli sorunlar arasındadır (Ecevit, Ünal, Öner ve Özdemirkıran, 2014: 9).

2.4. İSLAMOFOBİ'NİN AVRUPA'DAKİ YANSIMALARI

İslamofobi'nin Avrupa'daki tezahürünü ele alırken İslam kelimesinin bu coğrafyadaki çağrışımına ve kıta Avrupasında yaşayan müslüman nüfusa değinmek yerinde olacaktır. Avrupa'da İslam, çokkültürlülük, hoşgörü, diyalog gibi kavramlar yerine çatışma, entegrasyon problemi, ayrıştırma ya da asimilasyon gibi kavramlarla birlikte gündeme gelmektedir. Oysa ki müslümanlar Avrupa toplumunun en büyük ikinci dini grubunu oluşturmaktadır. Avrupa'da yaşayan Müslümanlar farklı etnik kökenler, diller, dini eğilimler, kültürel gelenekler ve politik görüşlerden oluşan çok çeşitli bir mozaği andırmaktadır. Avrupa'nın Müslüman nüfusu: Türkiye, Kuzey Afrika, Orta Doğu, Pakistan, Bangladeş ve eski Yugoslavya'dan gelen Müslümanlardan meydana gelmektedir (Aydın ve Yardım, 2007: 4).

Avrupa çapında gerçekleştirilen araştırmalar, Avrupa'da yaşayan Müslümanların sayısının sürekli artış halinde olduğuna ve yaşadıkları toplumda rollerinin ve etkilerinin önemli ölçüde yükseldiğine işaret etmektedir. Bu sayede İslam'ın Avrupa ülkelerinde resmi olarak tanınan ikinci din haline geldiğini ortaya çıkarmıştır. Türkiye hariç, Rusya'nın Avrupa'da kalan kısmı dahil olmak üzere, Avrupa sınırlarını kapsayan araştırmada Avrupa'daki Müslüman nüfusun en az kırkbeş milyon olduğuna ve en büyük yoğunluğun Balkan Bölgesi'nde yaşandığına

dikkat çekilmiştir. Mevcut demografik istatistiklere göre; Avrupa Birliği'nde ikamet eden Müslümanların sayısı yaklaşık olarak on üç milyon olup, AB'nin toplam nüfusunun % 3,5'ine karşılık gelmektedir (European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia-Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi EUMC Raporu, 2006: 3). Buna göre; Kosova yüzde doksan Müslüman nüfusuyla birinci sırada gelirken onu yüzde seksen oranıyla Arnavutluk ve yüzde elli beş oranıyla da Bosna Hersek takip etmektedir. Makedonya'da Müslüman nüfus yüzde kırkı bulurken Karadağ'da bu oran yüzde yirmiye düşmektedir. Balkanlar Bölgesi'nde ya da bir diğer deyişle Avrupa'nın güneydoğusunda yaşayan Avrupalı Müslümanların sayısı yaklaşık 9 milyondur. Bu oranın fazla olmasında coğrafyanın eski Osmanlı bakiyesi olmasının etkisi büyüktür. Rusya'nın Avrupa kısmında yaşayan Müslümanların sayısı ise 17 milyondur. Araştırmaya göre; Hollanda'da yaşayan toplam Müslüman sayısı nüfusun yüzde altısına tekabül eden 1 milyon kişiden oluşmaktadır. Batı Avrupa ülkeleri içinde en kalabalık Müslüman nüfusa sahip olan ise yaklaşık 5 milyonla Fransa'dır. Fransa'nın ardından 4 milyon Müslüman nüfusla Almanya gelmektedir. İngiltere'de ise; siyasi, ve sosyo-ekonomik alanlarında etkin bir varlık gösteren müslümanların nüfusu 3 milyondur. Batı Avrupa'daki Müslümanların etkisi ve varlığı Doğu Avrupa'nın aksine gün geçtikçe güçlenip artmaktadır. Yine aynı araştırmaya göre Avrupa toplumu içinde Müslümanlar nüfusu en az olan ülkeler Yunanistan ve Slovenya'dır. Slovenya, Müslümanlar için resmi bir cami bulunmayan tek Avrupa ülkesidir (<http://www.timeturk.com/tr/2012/08/24/iste-avrupada-yasayanlarin-muslumanlarin-sayisi.html>) (19 Kasım 2015)

Avrupa'da artan İslamofobi eğilimine kayıtsız kalmayan Türkiye Cumhuriyeti, TBMM bünyesindeki İnsan Hakları İzleme Komisyonu tarafından "Avrupa'da Türkiye Kökenlilere Yönelik Irkçı ve Yabancı Düşmanlığı Motifli Eylemler" başlıklı bir rapor yayınlamıştır. 2012 yılında yayınlanan raporda Komisyon Başkanlığınca, Norveç'te 22 Temmuz 2011 tarihinde toplam 77 kişinin ölümüyle sonuçlanan bombalı ve silahlı saldırının arka planında İslam karşıtlığı fikri olduğunun öğrenilmesinin ardından, batı ülkelerindeki İslamofobi, yabancı düşmanlığı ve Irkçılık içeren tutumlar, uygulamalar ve mevzuat değişiklikleri

hakkında çalışma yapmak üzere bir “izleme dosyası” açılmıştır. Nitekim Komisyon, Almanya’da Neo-Nazilerce 2000 ile 2006 yılları arasında ırkçı saikle işlenen seri cinayetlerle ilgili çalışma kararı almış, bu karar uyarınca 21-24 Şubat 2012 tarihlerinde Berlin’de, resmi temaslarda bulunulmuş ve ailelerle görüşülmüştür. Çalışma sonucunda bir rapor hazırlanarak 13 Haziran 2012 tarihinde Komisyonca kabul edilmiştir. İstatistiki verilere dayalı bir tabloyu da karara ekleyen Komisyon, verileri yurtdışındaki temsilciliklerimizden bildirilen veya temsilciliklerin kendiliğinden basın veya bir başka yolla edindiği bilgilere dayandırmaktadır. Korkudan, ihmalden veya gerek görmemeden dolayı bildirilmeyen çok daha fazla ırkçı ve yabancı düşmanlığı saikli eylemin meydana geldiği tahmin edilmektedir.

İstatistiki verilerin sonuçlarına göre; Ocak 2012 ile Aralık 2012 arası kapsayan dönemdeki ırkçı ve İslamofobik motifli eylem sayısı 108’dir. Avrupa’nın 13 ülkesinde bu tür eylemlere rastlanmıştır; en çok eylem Almanya’da (67 eylem) gerçekleşmiştir. Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli sayısının diğer ülkelere göre daha fazla oluşu ve Neo-Nazi benzeri aşırı sağ örgütlerin bu ülkede daha aktif olmaları Almanya’daki eylem sayısının fazlalığının sebebi olduğu düşünülebilir. Almanya’yı Hollanda ve Fransa takip etmektedir. Eylemler genel olarak saldırı, kundaklama ve tehdit mektubu olarak gerçekleşmektedir. Bunlar arasında kategorilendirilemeyen diğer eylem türlerine de sıkça rastlanmıştır. Saldırı olayları, gruplar halinde fiziksel saldırı, darp, cami, dernek ve işyerlerinin taşlanması, camlarının kırılması, molotof kokteyli atılması, duvarlarına gamalı haç, küfür, hakaret yazıları gibi yazı ve işaretlerin çizilmesi, Müslüman mezarlıklarının tahrip edilmesi, işyerlerinin basılarak işyeri sahipleri ile çalışanlarının dövülmesi, evlerin basılarak ailelerin darp ve tehdit edilmesi, sözlü taciz ve benzeri biçimlerde meydana gelmiştir. Kundaklama olayları, patlayıcı yerleştirerek maddi zarar verme, ev, cami ve işyerlerine molotof kokteyli atılması, kundaklama girişiminde bulunma, yangın çıkarma ve benzeri türden olayları içermektedir. Tehdit ise, evlerin, derneklerin, camilerin ve işyerlerinin posta kutusuna dini değerlere hakaret içeren mesajlar ve mektuplar bırakarak tehdit etme, duvarlara tehdit içerikli yazılar yazma, ev ve işyerlerinin basılarak kişileri ülkeyi terk etmeye yönelik tehdit etme gibi biçimlerde meydana gelmiştir. Komisyonun ırkçı ve İslamofobi içerikli eylemleri izlemeye

devam edeceği ve gerekli önlemlerin alınması için temaslarda bulunulacağı belirtilmiştir (TBMM, 2012, 1-8).

Avrupa'da İslamın ve müslüman nüfusun yaygınlaşmasına paralel olarak İslamofobinin de -daha önceki bölümlerde anlatıldığı üzere- çeşitli sebeplerle arttığı gözlemlenmektedir. Bu noktada İslamofobi'nin Avrupa ülkelerindeki yansımalarına daha yakından bakmak yerinde olacaktır.

2.4.1. Avrupa Ülkelerindeki İslamofobik Yaklaşımlar

Bu bölümde, yaklaşık 13 milyon müslümanın yaşadığı kıta Avrupasında, -spesifik olarak Avrupa Birliği ülkeleri içerisinde- cereyan eden İslam ve müslüman karşıtı söylem ve eylemler ülkeler bazında mercek altında alınacaktır.

Ülkedeki müslüman çoğunluğu Güney Asya kökenlilerin oluşturduğu İngiltere'de; 1962'de çıkan Göçmenler Yasası ile birçok müslüman ülkeye yerleşmiştir. Bu müslümanlardan biri olan Hindistan asıllı İngiliz vatandaşı Salman Rüşdi'nin 1988'de yayınlanan "Satanic Verses"²³ adlı kitabı, ülkede yaşayan müslümanların entegrasyon sorunları olduğuna dair kamuoyunda bir kanı oluşmasına neden olmuştur (Canatan ve Hıdır, 2007: 293). Birçok İslam ülkesinde yasaklanan ve İran'da Humeyni tarafından hakkında ölüm fetvası verilmiş, Salman Rüşdi'ye 2008 yılında İngiltere'de Kraliçe II. Elizabeth tarafından şövalyelik verilmesi bu hareketin İslam dünyası tarafından İslamofobik bir tavır olduğu şeklinde yorumlanmasına yol açmıştır (Barın, 2014: 85). İngiltere'nin başkenti Londra'da, 7 Temmuz 2005 günü otobüs durağı, metro istasyonu gibi şehrin ulaşım sistemini hedef alan bir dizi bombalı saldırının düzenlenmesi ve olayı El Kaide'nin üstlenmesi İslama karşı kara propagandanın başlatılmasına sebep olmuştur. Aynı şekilde 2004 yılında İngiltere'de yapımcılığını BBC'nin üstlendiği bir radyo programı, İngiliz, Afrikalı veya Müslüman kökenleri çağrıştıran isimlere sahip 6 sahte adayın 50 şirkete iş

²³ Türkçesi, Şeytan Ayetleri. Hint asıllı İngiliz yazar Salman Rüşdi'nin 26 Eylül 1988'de İngiltere'de basılan kitabı. Kitap, İslam peygamberi Hz. Muhammed'e yönelik asılsız ithaflarda bulunduğu gerekçesiyle birçok İslam ülkesinde yasaklanmıştır. Yazarına İran'da Humeyni tarafından ölüm fetvası verilirken; Fransa tarafından onur ödülü ve İngiliz Kraliçesi tarafından da şövalyelik nişanı verilmiştir.

başvurusunda bulunduğu bir deney gerçekleştirmiş ve İslamofobik eğilimi tespit etmeye çalışmıştır. İngiliz isimli adayların görüşmeye davet edilme oranı % 25, Afrikalıların % 13 olurken, Müslüman isimlilerin oranı % 9 olmuştur (Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi EUMC Raporu, 2006: 2).

Avusturya'da, İslamofobi popülist siyasete alet edilmektedir. Öyle ki 1956 yılında kurulan Avusturya Özgürlük Partisi (Freiheitliche Partei Österreichs - FPÖ), ilk kez 1999 yılında gerçekleşen parlamento seçimlerinde İslamofobi temasını kullanarak halktan oy istemiştir. FPÖ'nün 1999'da başlattığı İslamofobi temelli seçim kampanyası, 2005 yılında Viyana'da yürütülen seçim çalışmalarında da sürmüştür; kullanılan afişerlerle de yeni bir boyut kazanmıştır. Bu seçimlerde "Müezzin yerine Pummerin çanı", Türkiyeli AB yerine önce Viyana" gibi afişler kullanılmış, kadınların zorla tesettüre girmelerine karşı çıkan ifadeler yer almıştır. Ayrıca Müslümanların Avrupa'yı tehdit ettiği söylenerek Müslüman göçüne kesinlikle karşı çıkılması gerektiği vurgulanmıştır (Canatan ve Hıdır, 2007: 355-363). Ayrıca son yıllarda Avusturya'da cami saldırıları da artmış vaziyettedir. Avusturya'nın başkenti Viyana'da bir caminin kapısına domuz organları asılmıştır. Türk İslam Birliği'ne bağlı Kocatepe Camii'ne sabah namazı kılmaya gidenler, kapıya asılmış domuz burnu ve işkembesiyle karşılaşmışlar ve durumu polise bildirmişlerdir. Türk İslam Birliği'nden bir yetkili, "Bu saldırı, sadece Müslümanlara değil, insanlığa yönelik bir saldırıdır. Müslümanlar olarak serinkanlı duruşumuzu koruyacağız" şeklinde açıklama yapmıştır. 2014 yılı boyunca benzer olaylar tekrarlanmıştır. Ramazan bayramında da, Viyana'daki Eyüp Sultan İmam Hatip Lisesi inşaatına 5 domuz kafası konulmuş, Tirol eyaletine bağlı Telfs kentindeki Eyüp Sultan Camii'nin duvarlarına da "Nazi" işareti çizilmiştir (<http://www.ntv.com.tr/dunya/avrupada-irkcilar-camileri-hedef-aliyor.MPkBm3a3TkuJwoeTjuDg1A>) (23 Kasım 2015).

Pek çok Avrupalı Müslüman gibi Belçika'da yaşayan Müslümanların da etnik kimlikleri ve dini yaklaşımlarına bakılmaksızın iş, eğitim ve barınma alanlarında ayrımcılıklarla karşılaştığına dair bulgulara rastlanmaktadır. Bu doğrultuda Belçika'da kurulan Irkçılıkla Mücadele ve Fırsat Eşitliği Merkezi (CECRL)'ne 2003'te 2500 şikayet gelmiştir. Yabancıların ve özellikle Müslümanların maruz

kaldığı ayrımcılıkları barınma, eğitim ve çalışma şartları olmak üzere üç ana grupta toplamak mümkündür (Aydın ve Yardım, 2007: 7). Mayıs 2002'de Brüksel'in Schaerbeek semtinde Fas asıllı Müslüman bir çift komşuları tarafından öldürülmüştür. Kasım 2002'de Anvers Borgerhout'ta 27 yaşındaki Faslı İslam din dersi öğretmeni ailesine iftar için geldiği bir anda komşuları tarafından katledilmiştir. Olayın ardından yüzlerce genç durumu protesto etmek için sokağa dökülüp güvenlik güçleri ile çatışmıştır. Belçika günlük gazetelerinden Belga'nın haberine göre 2004 yılında meçhul şahıslar Beringen Camii'ne patlayıcı maddelerle saldırıda bulunmuşlardır. Camide maddi hasar oluşurken, Hasselt Savcılığı yaptığı açıklamada saldırıyı gerçekleştiren kişilerin Hollanda'da öldürülen Théo Van Gogh olayından etkilenmiş olabileceklerini söylemiştir (Aydın ve Yardım, 2007: 11).

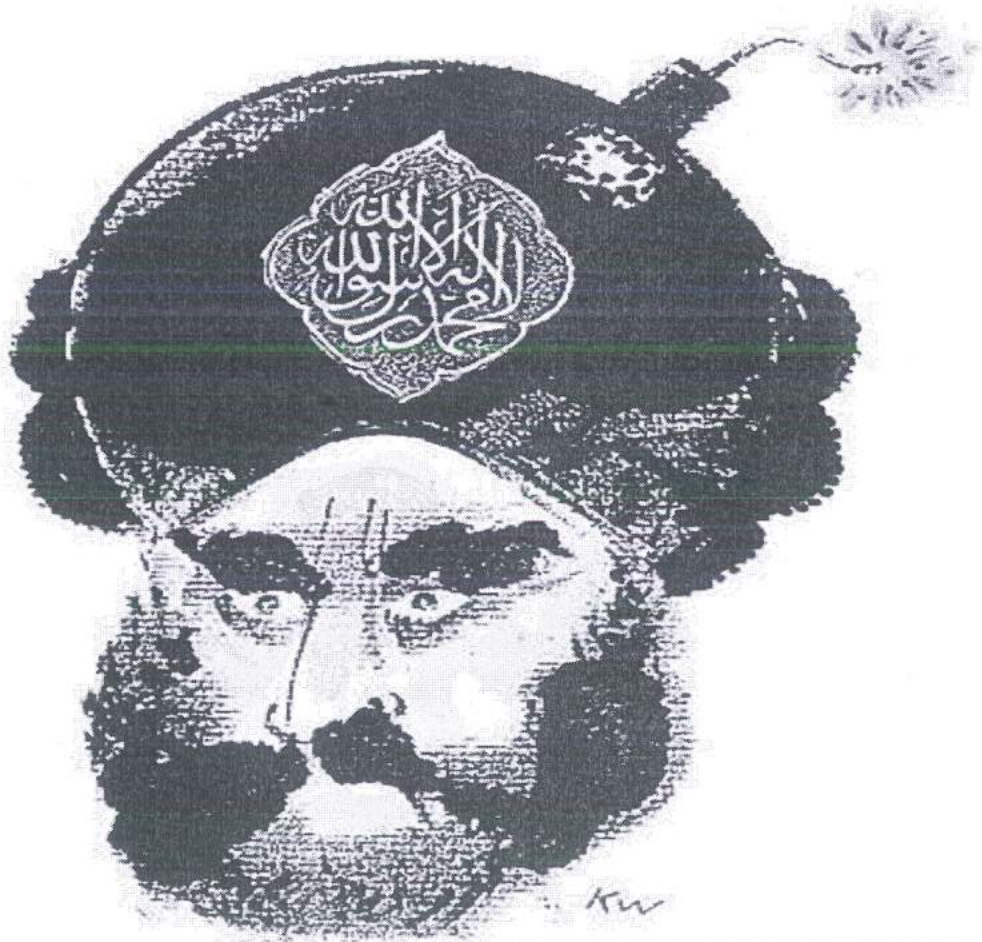
Hollanda'da aşırı sağ eğilimli görüşlere sahip ve İslam karşıtı söylemleriyle öne çıkan gazeteci ve sunucu Theo Van Gogh'un Amsterdam'da 2 Kasım 2004'te Fas kökenli bir Müslüman olan Muhammed Bauyeri tarafından öldürülmesi, Müslümanların yaşamını Hollanda'da oldukça zorlaştırmıştır. Bu olay aşırı sağ politikacıların işine yaramış, medyanın etkisiyle de birleşince İslamofobi Hollanda'da giderek güçlenmiştir (Gökmen, 2010: 53). Bunun en önemli göstergesi bu politikacıların halktan aldıkları desteğin artan eğilimidir. En son 2014'te yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde aşırı sağ politikacı Geert Wilders'in partisinin dört sandalye kazanmış olması bu durumun hala sürdüğünü kanıtlamaktadır.

Danimarka'da Jyllands-Posten isimli gazetede, 2005 yılında yayımlanan Hazreti Muhammed ile ilgili toplam 12 karikatür bu ülkedeki ve Avrupa'daki İslamofobi tartışmalarını doruğa çıkarmıştır. Karikatürlerin yayınlanmasından 4 ay sonra İslam dünyasında da büyük bir tepki oluşmuş ve olay uluslararası bir kriz haline dönüşmüştür. Huzurlu yaşamı ile tanınan bu Kuzey Avrupa ülkesi bir anda kendini yakılan Danimarka bayrakları ve elçilikleri, ölüm tehditleri alan vatandaşları ve ekonomik boykotlar ile karşı karşıya bulmuştur. Danimarka hükümetinin krizi yönetmedeki başarısızlığı da olayların büyümesinde etkili olmuştur. Karikatür krizinden sonra Danimarka'da en çok konuşulan konu İslam ve Müslümanlar olmuştur ve ilginçtir ki; bu krizden sonra ülkede en çok satan kitapların başında Kuran-ı Kerim'in yeni basılan Danca versiyonu gelmektedir (Erdin, 2014: 43-47).

Şekil 3. Danimarka'da Yayınlanan Jyllands-Posten Adlı Gazetede 30 Eylül 2005 Pazar Günü Yer Alan "Muhammed'in Yüzleri" Adlı 12 Karikatürden Biri

Muhammed

Jyllands Posten Denmark

Kurt Westergaard

Kaynak: <http://www.radikal.com.tr/yorum/karikatur-krizi-diriltiliyor-972426/>

(30 Kasım 2015)

Göçmen karşıtı politikalarıyla tanınan ve minarelerin ülkenin İslamlaşmasının işareti olduğunu savunan sağcı İsviçre Halk Partisi tarafından gündeme getirilen ülkede yeni minare inşasına yasak getirilmesi yönünde halkı referanduma davet edilen İsviçre’de, 2009 yılında sandığa gidilmiştir. Temel insan haklarına aykırı hallerde referanduma gidilemeyeceğine dair eleştiriler İsviçre Hükümeti tarafından dikkate alınmamış ve İsviçre halkı minarelerin yasaklanıp yasaklanmaması konusunda oy kullanmıştır.

Şekil 4. İsviçre’de 2009 Yılında Yapılan Minare Referandumu İçin Hazırlanan Sokak Afişi (Türkçesi: İsviçre’de Minare Yasağına Evet)

Kaynak: <http://www.derindusunce.org/2009/12/03/ummeti-i-muhammedminare-mi-istemistiniz/>

(30 Kasım 2015)

Dört yüz bin civarında Müslüman'ın yaşadığı ülkede dört minare vardır. Ayrıca çeşitli yerlerde mescitler vardır ve yeni minare inşaatları için ruhsat taleplerinin genellikle reddedildiği bilinmektedir. Referandumu destekleyenlere göre, minareler şeriata dayalı bir ideoloji ve hukuk sisteminin güçlenmesini temsil etmektedir. Ancak öneriye karşı çıkanlara göre; referandum kampanyası halk arasında İslama karşı nefret oluşmasına neden olmuştur. Konuyla ilgili İlerici İslam Forumu'ndan Elham Manea da, yakın zamanda ülkede Sih tapınağı ile Sırp Ortodoks kiliselerinin inşa edildiğini hatırlatarak, *"Eğer bana bütün dini yapılardan dini sembollerin yasaklanacağını söylerseniz, ben bunda bir sorun görmem. Ama eğer Hıristiyanları, Yahudileri, Sihleri değil yalnızca Müslümanları hedef alıyorsanız, bu ben bunu bir sorun olarak görürüm. Çünkü bu ayrımcılıktır"* (Erdin, 2014: 47-48) diyerek haklı tepkisini dile getirmiştir.

Beş milyondan fazla müslümanın yaşadığı Fransa'da Hükümet 2011 yılında kamusal alanda peçe takılmasını yasaklamıştır. Ülkenin Poitiers kentinde kendilerine "732 Generation Identitaire" adını veren faşist bir grup yapımı devam eden bir camiyi 2012 yılında işgal etmiştir. Altmış kadar gençten oluşan grup, 732 yılında Müslüman ordularının Avrupa'da durdurulmasına atfen kendilerine bu ismi vermişlerdir. Aşırı sağcı Ulusal Cephe Partisi'nin lideri Jean Marie Le Pen, başta Türkler olmak üzere Fransa'daki bütün yabancıların ülkeyi terketmesi gerektiğini savunmaktadır. Le Pen, yaptığı bir konuşmada camilerde namaz kılan Müslümanları Nazilere benzetmiştir. "Fransa İslamofobik Saldırlara Karşı Dayanışma Örgütü (CCIF)'in raporuna göre; ülkede 2012 yılında üç yüz altmış dört Müslüman açıkça veya kamuya kapalı alanlarda saldırıya veya tacize uğramıştır. 2011 yılında sadece sözlü hakaretlerde yüzde yüz otuz dört artış yaşanmış, Müslüman kuruluşlara yönelik iki yüz doksan sekiz saldırı meydana gelirken, 2012'de bu sayı dört yüz on dörde yükselmiştir. İşyerlerinde Müslümanlara yönelik ırkçı yaklaşımlarda da yüzde yedilik artış meydana gelmiştir. Raporda, saldırıya uğrayanların yüzde seksen yedisini kadınların oluşturduğu belirtilirken, en çok mağdur edilen kadınların başörtülü kadınlar olduğu da vurgulanmıştır. Aynı rapora göre; Fransa'da neredeyse her hafta bir cami saldırılarının hedefi olmaktadır. 2012'de toplam elli camiye saldırı düzenlenmiştir (Erdin, 2014: 37-38).

Şekil 5. Fransız Aşırı Sağcı Jean Marie Le Pen'in Ulusal Cephe Partisi'nin Seçim Çalışmalarında Kullandığı Afiş (Türkçesi: İslamizme Hayır)

Kaynak: <http://www.haberler.com/islam-karsiti-afis-yasaklandi-haberi/> (30 Kasım 2015)

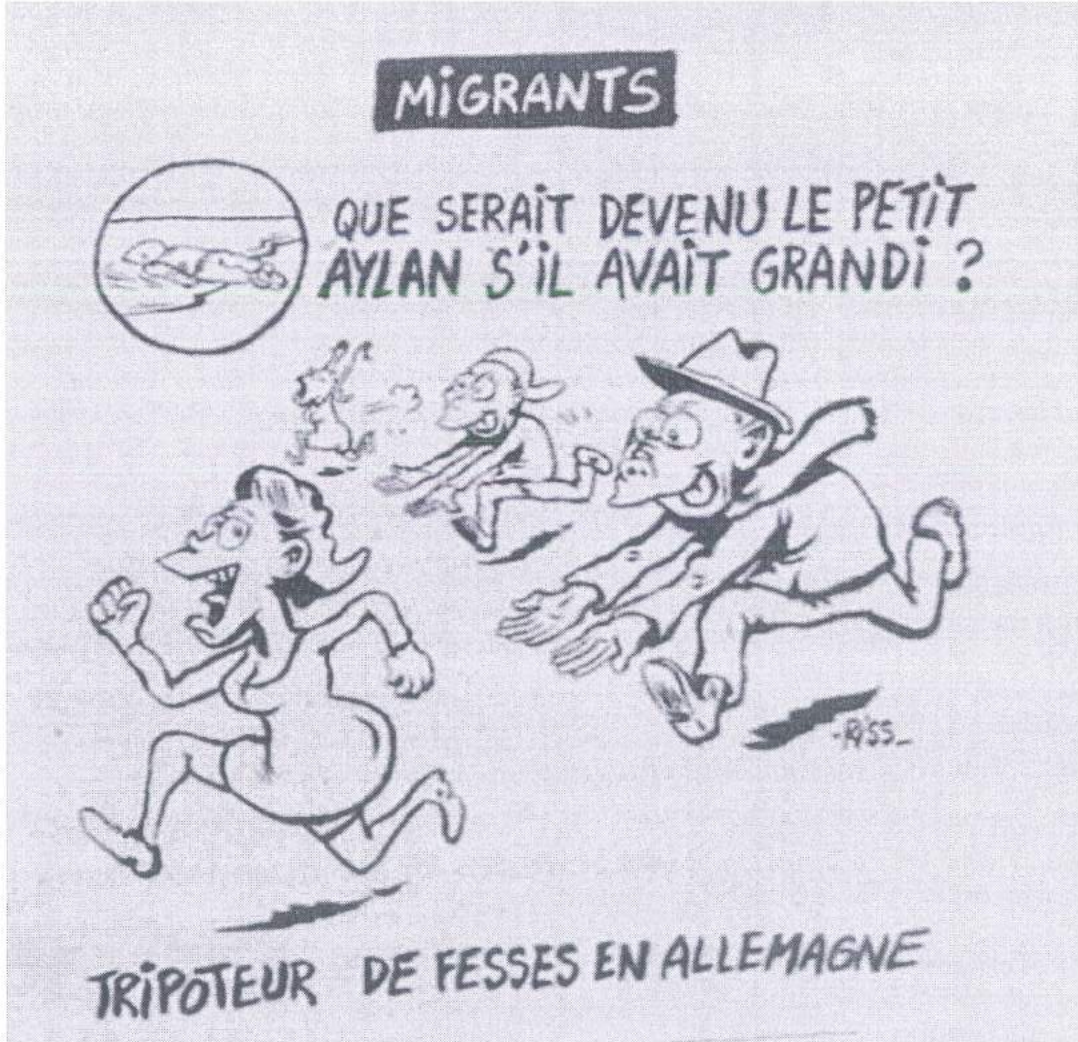
Fransa'daki İslamofobi tartışmaları bir karikatür dergisinde yayımlanan Hazreti Muhammed konulu karikatürle zirveye ulaşmıştır. Charlie Hebdo adlı ünlü mizah dergisi, İslam Peygamberinin bulunduğu bir karikatüre yer verince hem ülkedeki Müslümanlar hem de dünya Müslümanları tepki göstermiştir. Charlie Hebdo Dergisi Genel Yayın Yönetmeni Gerard Blard, "biz bu yayını işimizin ve özgür düşüncenin ifade edilebilirliğinin bir parçası olarak görüyoruz" demiştir. Fransız Hükümeti de konuya "ifade özgürlüğü" açısından yaklaşmıştır (Erdin, 2014: 39-40).

Son olarak Charlie Hebdo Dergisi tarafından 13 Ocak 2016 tarihinde yayınlanan "Göçmenler" başlıklı karikatürde, 2 Eylül 2015'te ailesi ile birlikte

Muğla'nın Bodrum ilçesinden Yunanistan'ın İstanköy adasına şişme botla geçmeye çalışırken annesi ve kardeşi ile birlikte boğularak hayatını kaybeden 3 yaşındaki Suriyeli Aylan Kurdi'nin kıyıya vuran cesedi bir balon içinde görünüyor ve yanında "Küçük Aylan büyüdüğünde ne olurdu?" diye soruluyor. Bu sorunun altında da koşarak kaçan bir kadını, elleri açık halde kovalayan iki erkek görülüyor. Karikatürün altında da Fransızca'da arkadan elle tacizde bulunanlar için kullanılan "Tripoteur" kelimesi kullanılarak "Almanya'da tacizci" olabileceği ifade ediliyor.

**Şekil 6. Charlie Hebdo Dergisi Tarafından 13 Ocak 2016 Tarihinde
Yayınlanan "Göçmenler" Başlıklı Karikatür**

Kaynak: http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160113_charlie_hebdo_aylan_kurdi

(15 Ocak 2016)

İslamofobi'ye örnek gösterilebilecek bir olay da İtalya'da vuku bulmuştur. Roma'nın Monterotondo ilçesinde Tunuslu bir Müslüman kadın tesettürlü olduğu için 2012'de saldırıya uğramıştır. İlçe merkezindeki akrabalarını ziyarete gelen Naile Azzabi isimli kadının başındaki örtü, "Evine dön kamikaze, burada örtünemezsin" diye slogan atan gençler tarafından çıkartılmak istenmiştir (Erdin, 2014: 40).

Şiddet ve terör olaylarından ziyade hoşgörü ve refah ortamıyla tanınan İskandinav ülkesi Norveç'te 2011'de meydana gelen olay, sadece Norveç halkını değil tüm dünya haklarını derinden sarsmıştır. Anders Behring Breivik, 22 Temmuz 2011'de başkent Oslo'da önce bombalı saldırılar gerçekleştirmiş, ardından Oslo yakınlarındaki Ütoya Adası'nda bulunan bir gençlik kampında gördüğü gençlere ateş açmıştır. Breivik toplamda yetmiş yedi kişiyi öldürmüş ve iki yüz kırk iki kişiyi de yaralamıştır. Breivik, çokkültürlülüğe ve yabancılara karşı olduğunu, İslam dininin tehlikeli olduğunu ifade etmiştir. Saldırıları düzenlemeden önce "Bir Avrupa Bağımsızlık Bildirgesi" adıyla 1516 sayfalık bir manifesto yayımlayan Breivik, bu manifestoda Avrupa'nın kurtuluşunun kendi özüne dönmekte olduğunu ve ırkların bozulmasına neden olan farklı kültürlerin yok edilmesini savunmaktadır. "*İslam'ı ve Müslümanlar istemiyoruz*", "*İslam dini, dünyanın ilerlemesinin açık bir düşmanıdır*" şeklindeki ifadelerle de İslam karşıtı olduğunu saklamayan Breivik (Uluslararası Terörizm ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi UTGAM, 2012: 3), çok kültürlülüğü savunan Norveç mahkemesini tanımadığını açıklamıştır. Nazilerin kullandığı selamı veren saldırgan, eylemleri sahiplenmiş; ama suçlu olduğunu kabul etmemiştir (Erdin, 2014: 42). Bu olay İslamofobi'nin Avrupa'da ulaştığı boyutları gözler önüne sermesi açısından dikkatle analiz edilmelidir. Zira insanların edindiği yanlış bilgiler ve algılamalar yoluyla radikalleşmesinin varacağı tehlikeli sonuçları göstermesi adına ibret vericidir.

2.4.2. Ayırıştırıcı Söylemin Eyleme Dönüşümü: Pegida Hareketi

Almanya'nın ırkçı geçmişi, sağcı radikal grupların her dönem kendilerine barınacakları bir ortam bulmalarına olanak sağlayan bir zemini tesis etmektedir. Öyle ki 29 Mayıs 1993 tarihinde Solingen kentinde Türklerin oturduğu bir evin ırkçı

Almanlar tarafından yakılmasıyla beş Türkün hayatını kaybetmesi, Neo-Nazi (Nasyonal Sosyalist Yeraltı-National Socialist Underground) cinayetlerini yeniden kamuoyunun gündemine getirmiştir. Ayrıca “dönerci cinayetleri” olarak bilinen ve on kişinin Neo-Naziler tarafından öldürüldüğünün ortaya çıkması Neo-Nazi gerçeğinin bir tehdit olarak algılanması gerektiğini tekrar gözler önüne sermiştir. Almanya’da yaşayan 3,5 milyon müslümanın toplam nüfusa oranı % 3,9’dur. Neo-Naziler ve aşırı sağcılar göç olgusuna karşı durma argümanını ise eylemlerine gerekçe olarak kullanmaktadırlar. Bu argümanı destekler şekilde yapılan açıklamalar ise kamuoyu oluşturma adına önem teşkil etmektedir. Örneğin: Sosyal Demokrat Partili Thilo Sarrazin, “Müslümanlar kadar güçlü biçimde suça ve refah devletinin yardımlarına bağlı olan başka bir göçmen grubu yok” demektedir (Yanarışık, 2013: 2914). Alman toplumunun önemli bölümü, Almanya’nın göçmen işgali tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu, işsizlik sorununa çözüm bulmak için göçmenlerin ülkelerine gönderilmesi gerektiğini ve göçmenlerin çoğunun Almanya’ya refah devletinin imkanlarından yararlanmak için geldiğini düşünmektedir. Bu argümanın ana politik ve sosyal söylem haline gelmesi, İslamofobi’nin ulaştığı vahim boyutu göstermektedir (Erdin, 2014: 55).

2011’in Kasım ayında Almanya, aşırı sağcı terör şokuyla sarsılmıştır. 2000-2007 yılları arasında sekizi Türk, biri Yunan ve biri Alman olmak üzere on kişinin Neo-Nazi terör hücresi tarafından öldürüldüğü ortaya çıkmıştır. Bu terör hüccresinin isminin Hitler’in Nasyonal Sosyalist Partisi’nin (Nazi) ismiyle taşıdığı benzerlik dikkat çekicidir. Örgüt Hitler’i kendisine örnek almaktadır. 2013 yılında Alman İstihbarat Örgütü hakkında ortaya çıkan iddialara göre; kurumun içinde birden çok çalışanın ırkçı ve İslam düşmanı tutum ve söylemlerinin olduğu hatta çalışanlardan birinin bürosunda “kılıcını camiye yöneltmiş Haçlı askeri figürü” olduğu ortaya çıkmıştır. Söz konusu skandalın gazetelere yansımaları üzerine bazı yorumcular, Alman istihbaratının önceden haberdar olmasına rağmen, pek çok Müslüman’a yapılan saldırıyı “bilerek önlemediğini” dile getirmişlerdir (Erdin, 2014: 56). Kamuoyunu etkileyen kanaat önderi ve aydınların söylem ve eylemleri İslamofobi’yi beslemektedir. Örneğin, Pax Avrupa Derneği yöneticisi Udo Ulfkotte, terörizmi İslamla özdeş tutan açıklamalar yapmaktan çekinmemektedir. Almanya’nın önde gelen günlük gazetesi FAZ (Frankfurter Allgemeine Zeitung) ’de görev yapmış olan

Ulfkotte, Avrupa'nın İslamleştirilmesine karşı anti-islam partisini kurmayı hedeflediğine dair demeçler vermiştir (Canatan ve Hıdır, 2007: 324).

Almanya'da ortaya çıkarak diğer Avrupa ülkelerine de yayılmaya başlayan Pegida Hareketi, Irkçılık, yabancı düşmanlığı ve İslamofobi'yi bünyesinde barındıran bir hareket olarak son dönemde en dikkat çekici oluşumlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Pegida (Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes-Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar) hareketi, 20 Ekim 2014 Pazartesi gününden itibaren yeni bir fenomen olarak dünya gündemindeki yerini almıştır. Pegida'nın ortaya çıkışı, DEAŞ'ın Kobani saldırısı sonrasında Almanya'nın Dresden şehrinde iki grubun çatışmasına²⁴ dayanmaktadır. Bu durumdan rahatsız olan ve Ortadoğu'daki çatışmanın yansımalarının Alman topraklarında yaşanmasını protesto etmek amacıyla bir araya gelen yaklaşık 300 kişilik grubun Dresden sokaklarına çıkması aynı zamanda Pegida'nın ilk gösterisi olarak tarihe geçmiştir (<http://www.lpb-bw.de/pegida.html>) (19 Kasım 2015). Pegida bu gösterisinin ardından her Pazartesi toplanmaya başlamıştır. Pegida'nın Pazartesi yürüyüşlerine katılım oranı Ekim ayından itibaren gün be gün yükselmiş; Ocak 2015'te toplam 25.000 kişinin Pegida yürüyüşlerinde yer aldığı görülmüştür. Aynı zamanda Pegida, kamu yararına faaliyet gösteren dernek statüsü kazanmak için Alman resmi kurumlarına başvuruda bulunmuştur.

Pegida'nın sözcülüğünü yapan Lutz Bachmann'a göre: Pegida, kimsenin cesaret edemediği konuları gündeme getirdiği için insanlar tarafından destek görmektedir. Pegida'nın dikkat çekmek istediği konuların başında İslam, medyanın tutumu ve siyasi partilerin politikaları gelmektedir (<http://www.mdr.de/sachsen/pegida-nopegida100.html>) (19 Kasım 2015).

²⁴ Ezidi nüfusun görece fazla olduğu Hamburg ve Celle'deki gösterilerde radikal İslamcılar ile Kürtler arasında meydana gelen çatışmalar kastedilmektedir.

Şekil 7. Pegida Hareketi'nin Eylemlerinden Birinde Çekilmiş İslam Karşıtı Pankartların Yer Aldığı Bir Fotoğraf (Türkçesi: Dur! İslam -Terör)

Kaynak: <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/almanya-islamofobi-yenebilir> (30 Kasım 2015)

Pegida hareketinin İslam'a karşı başlamadığı dile getirilse de aslında hareketin Batı'nın İslamlaşması korkusuyla ve İslamofobik nefret duygusuyla vücuda geldiği yadsınamaz bir gerçektir. Almanya'da karşıt inanç olgusu temelinde bir savaşın yürütülmesine karşı olduklarını anlatan Pegida yöneticileri, Alman kültürünün korunması ve değerlerine sahip çıkılması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Hareketin liderliğini aşırı sağcılar yapmaktadır. Destekçileri arasında Neo-Naziler ve sağcı holiganlar bulunmaktadır (<http://www.diken.com.tr/9-soruda-pegida-son-alman-fenomeni-hakkinda-bilmeniz-gereken-sey/>) (19 Kasım 2015).

Ayrıca siyasi partilerin tutumlarını sıkı bir muhalif gözle eleştirmektedirler. Son dönemde ortaya çıkan Suriyeli mültecilerin göç durumuyla ilgili Alman

Hükümeti'nin onayıyla Suriye'den Almanya'ya gelen 20.000 mülteci Pegida sempatanlarını rahatsız etmekte, Suriyeli mültecilere harcanacak paraların ülkedeki ekonomik açıdan zor durumda olan Almanlara harcanması gerektiğinin altını çizmektedirler (Alkan, 2015: 284).

Pegida hareketinin dikkat çektiği diğer bir konu da medyadır. Pegida, Alman basınına "lügenpresse" yani yalancı basın olarak adlandırmaktadır. Pegida sempatanlarına göre; Alman medyası tarafından bilinçli olarak kendilerine aşırı sağcı, ırkçı ve İslam karşıtı olduklarına dair iftira atılmaktadır (<http://www.spiegel.de/kultur/gesellschaft/pegida-kampfbegriffe-was-verbirgt-sich-hinter-der-rhetorik-a-1011755.html>) (19 Kasım 2015). Bu nedenle Pegida yöneticileri yalancı basın olarak ifade ettikleri medyaya konuşmama ve röportaj vermeme kararı almışlardır.

Dresden Üniversitesi'nin Pegida sempatanlarına dair yaptığı anketin Ocak 2015'te yayınlanmasıyla ortaya çıkan sonuçlar incelendiğinde, Pegida hareketine destek veren insanların genel profili şu şekilde ortaya çıkmaktadır (Vorländer, 2015):

- ✓ Orta ekonomik sınıfa mensup
- ✓ İyi bir eğitim düzeyine sahip
- ✓ Dresden veya Saksonya eyaleti baz alındığında iyi bir maaşa ve işe sahip
- ✓ Orta yaş gurubundan ve çoğunlukla erkek
- ✓ Hiçbir siyasi partiye aidiyeti olmayan
- ✓ Genellikle ataist kişiler.

Katılımcıların %70'i işsiz ya da emekli değil, çalışan insanlardan oluşmaktadır. Pegida'ya gönül veren katılımcıların ancak % 25'i İslam'ı bir tehdit ve korku unsuru olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Pegida'ya neden katılıyorsunuz sorusuna siyasete yönelik memnuniyetsizlik şeklinde cevap verenlerin oranı % 54 olmuştur. İkinci katılım nedeni olarak % 20 oranında medyaya yönelik memnuniyetsizlik ve eleştiri belirtilmiştir. Siyasi açıdan memnuniyetsizliği cevap olarak gösteren katılımcıların % 23'ü siyaset ve halk arasındaki mesafeden dolayı Pegida'ya katıldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca bu grubun % 20'si Almanya'nın uyguladığı iltica politikasından memnun olmadıkları için Pegida'ya sıcak baktıklarını

açıklamışlardır. Frank Richter tarafından Pegida hareketine destek verenler dört gruba ayrılmıştır (Alkan, 2015: 285):

- ✓ *Holiganlar ve NPD (Aşırı sağ görüşlü Almanya Ulusal Demokratik Partisi) sempatizanları,*
- ✓ *Alman kültürü ve geleneklerinin kalıcılığı için endişelenen insanlar,*
- ✓ *Mevcut hükümetin mülteci politikalarını beğenmeyenler,*
- ✓ *Toplumun başarısızları ve kaybedenleri.*

Pegida hareketinin Aralık 2014'te kendini ve siyasetini ifade etmek amacıyla yayınladığı 19 maddelik manifestoya göre Pegida'nın savunduğu konular şu şekildedir:

- ✓ *Suç işleyen mülteciler ve göçmenler hızla sınır dışı edilmelidir.*
- ✓ *Mülteciler merkezi bir yerde toplanmayıp tüm Alman eyaletlerine dağıtılmalıdır.*
- ✓ *Avrupa Birliği merkezi bir daire kurmalı ve mültecileri tespit edip ülkelere göre dağıtmalıdır.*
- ✓ *Emniyet birimlerine daha fazla bütçe ayrılmalıdır.*
- ✓ *Kadın düşmanı ve şiddet yanlısı ideolojiler reddedilmelidir.*
- ✓ *Kanada, İsviçre ve Güney Afrika modeli kontrollü göç politikası uygulanmalıdır.*
- ✓ *Halk önemli kararlara daha fazla dahil edilmelidir.*
- ✓ *Mülteci başvuruları kısa sürede karara bağlanmalı, sınır dışı edilecekler daha hızlı sınır dışı edilmeli, edilmeyenler daha çabuk Almanya'ya uyum sağlayacak kurslara yönlendirilmelidir (Alkan, 2015: 286).*

Reddetiği konular ise şöyledir:

- ✓ *Dini veya siyasi radikallik.*
- ✓ *Hangi dinden olursa olsun nefret vaazı.*
- ✓ *Gettolar, paralel toplum yapısı, şeriat polisi gibi unsurlar.*
- ✓ *Alman Anayasası'nın terör örgütü ilan ettiği örgütlere silah yardımı (Alkan, 2015: 286).*

Manifesto'dan çıkarılacak ifadelerle birlikte Pegida'nın söylemlerini şu şekilde özetlemek mümkündür: Pegida, Almanya'nın İslamlaştığını savunmaktadır. Oysa Pegida'ya en çok katılımın olduğu Saksonya eyaletinde yaşayanların sadece % 0.1'i Müslümandır. Tüm Almanya'da 2010 yılı rakamlarına göre 4.5 Milyon Müslüman yaşamaktadır. Pegida tarafından Pazartesi yürüyüşlerinde seslendirilen "Biz halkız" sloganı 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılma sürecinde Doğu Almanlar tarafından seslendirilen ve dayanışma ruhuna atıfta bulunan bir söylemdir. Pegida bu söylemi kullanarak tarihi bir fenomon yaratmak istemektedir. Pegida, ülkedeki göçmenlerden ve mültecilerden Alman halkının hakkını yedikleri gerekçesiyle rahatsızdır. Her mülteciye aylık olarak 362 Avro verilmesinin Saksonya eyaletindeki mültecilerin bir Alman vatandaşına maliyetinin yılda 1630 Avro olduğu ve bu miktarın Alman vatandaşlarının refahı için kullanılması gerektiği ifade edilerek karşı çıkmaktadır (<http://www.diken.com.tr/9-soruda-pegida-son-alman-fenomeni-hakkinda-bilmeniz-gereken-sey/>) (16 Kasım 2015).

Pegida hareketi bir Doğu Almanya fenomeni olarak ortaya çıkmış olsa da kısa sürede İngiltere, Avusturya, Danimarka, Norveç, Çek Cumhuriyeti ve İsveç gibi ülkelerde de toplum içinde kendine yer edinmiştir. Özellikle 11 Eylül olayları sonrasında iyiden iyiye Avrupa'da kendisine yer bulan İslomofobi konusunda gerekli tedbirlerin alınması artık bir zorunluluk halini almıştır. Zira Avrupa ülkelerinde İslam karşıtlığı konusunda gelinen son nokta toplumun ayaklanması şeklinde kendisini göstermektedir. Pegida hareketine, her sosyal ve ideolojik gruptan insanın destek verdiği görülmektedir. Savunucuları bu hareketi bir "halk hareketi" şeklinde tanıtmaya çalışsa da beslendikleri Irkçılık, göçmen karşıtlığı ve İslamofobi unsurlarıyla Pegida hareketinin çok da masum bir hareket olmadığı aşikardır. Avrupa Birliği üyesi ülkeler eğer söyledikleri gibi farklı kültürleri birer zenginlik olarak görüyorlarsa Pegida gibi hareketlerin oluşmasına fırsat vermemeli, İslam karşıtlığı, yabancı düşmanlığı ve Irkçılıkla anılan bir kıta olmamak için ellerinden geleni yapmalı, popülist ve günü kurturmaya yönelik politikalardan uzak durmalıdırlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA'DA İSLAMOFOBİ İLE MÜCADELE YÖNTEMLERİ

3.1.ÜLKESEL DÜZLEMDE MÜCADELE ÖRNEKLERİ

Avrupa entegrasyon sürecinin kaçınılmaz bir gerçeği olan çok kültürlülük, Avrupa toplumları için bir yandan çeşitliliğin dinamizmi anlamına gelirken, öte yandan gelişimini kapsamlı bir politika çerçevesinde sürdüremediği ölçüde, neden olduğu sosyal marjinalleşme ile bütünleşmenin önünde engel oluşturabilmektedir. Bu bağlamda sosyo-kültürel, siyasi ve ekonomik pek çok nedenin tetiklediği İslamofobi ve yabancı düşmanlığına yönelik kapsamlı bir politika geliştirmek, entegrasyon projesinin değerlerini temel hak ve özgürlüklere dayandıran Avrupa için önem taşımaktadır (Elmas, 2008: 127).

İslamofobi ile mücadele, insan hakları hukukunun günümüz sosyal ve ekonomik sorunlarını çözmekteki yetersizliğini en açık şekilde ortaya koyan meselelerden biridir. Gerçekten de son 20-30 yıl içerisindeki antlaşmaların, uluslararası toplantıların ve eylem planlarının sayısına bakıldığında, insan hakları hukukunun en çok ağırlık verdiği alanlardan birinin İslamofobi ve yabancı düşmanlığı ile mücadele olduğunu söylemek yanlış olmaz; ancak eldeki tüm ampirik verilerin bu çabaların günlük hayata katkısının çok cüzi miktarda kaldığını kanıtlaması oldukça çarpıcıdır.

İslamofobi ile mücadele konusunda ülkelerin kendi düzenlemelerine bakıldığında genel olarak yasal düzenlemelerin yetersiz olduğu gerçeğiyle karşılaşılmaktadır. Örneğin Almanya'da yapılan genel seçim kampanyasında adaylar "tüm göçmenleri kucaklayacakları" sözünü vermişlerdir; ancak söylemle eylem düzeyi arasında ciddi farklılıklar vardır. 2010-2012 yılları arasında Almanya

Cumhurbaşkanı olan Christian Wulff, 3 Ekim “Almanya’nın Birleşme Günü”nde yaptığı açıklamada “İslam Almanya’nın bir parçasıdır” demiştir. Fakat seçim sonrasındaki söylem ve eylemlerde bu ifadeye uygun bir tavır sergilendiğine rastlamak güçtür. Özü itibariyle bu tarz söylemlerin günü kurtarmaya ve oy devşirmeye yönelik popülist politikalarından başka bir anlam ihtiva etmediği görülmektedir. Federal bir siyasi örgütlenmeye sahip Almanya’da Hamburg eyalet yönetimi tarafından beş yıl süren görüşmelerin ardından 2012 yılında “Hak Eşitliği” adında bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma, Hamburg Eyalet sınırları içinde yaşayan yüz ellibin dolayındaki Müslüman’ın haklarını güvence altına almaktadır. Dini gereklerin yerine getirilmesinden, cenaze törenleri ve bayramlara kadar geniş bir alanda düzenlemeler içeren anlaşmada; toplumsal hoşgörü çerçevesinde, ayrımcılık yasağı ile devletin tüm din ve inançlara eşit mesafede durmasına ilişkin maddeler bulunmaktadır. Anlaşmayla, Sünni ve Alevi mezhebine sahip Müslümanların bayram günleri, Hıristiyanlıktaki tatil günleriyle eşit statüye kavuşturulmuş; Müslüman öğrencilerin Ramazan ve Kurban Bayramları’nda okula devam etme zorunluluğu ortadan kaldırılmıştır (Erdin, 2014: 63).

Almanya’da İslamofobik ayrımcılığa karşı bir araya gelmiş ve üye sayıları yüzbinlerle ifade edilen, farklı ülkelerden göç etmiş Müslümanları temsil eden çok sayıda İslami vakıf, dernek ve sivil toplum örgütü bulunmaktadır. Bunlardan birisi Almanya’daki Müslüman derneklerinin çatı kuruluşu olan “Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi” (KRM)’dir. KRM, ülkedeki dört büyük İslami kuruluşu bir araya getirmektedir. KRM çatısı altında Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DTİB), İslam Kültür Merkezleri Birliği, Almanya Müslümanlar Merkez Konseyi ve Almanya İslam Konseyi temsil edilmektedir. KRM, İslamofobi ile mücadele adına hazırladığı bir raporu kamuoyuyla paylaşmıştır. Rapora göre:

- ✓ Güvenlik birimleri özellikle Müslümanları hedef alan şiddet olayları hakkında özel istatistik tutmalıdırlar.
- ✓ “İslami Terör”, “İslamcı” gibi kavramlar devlet kurumları tarafından kullanılmamalıdır.
- ✓ İslamofobi ile özel olarak mücadele edilmelidir.

- ✓ Nasyonel Sosyalist Yer Altı Örgütü (NSU)'nün terör eylemlerine ders kitaplarında yer verilmelidir.
- ✓ Faili meçhul kalan tüm saldırılar aydınlatılmalıdır.
- ✓ Müslümanların sosyal ve dini hayatı (bayram tatilleri gibi) inançlarına göre düzenlenmelidir (Erdin, 2014: 63-64).

Rapor İslamofobi ile mücadele adına yapılması gerekli elzem maddeleri sıralamakta ve yetkilileri bu konuda sağ duyulu olmaya çağırılmaktadır; fakat siyasi yelpazenin özellikle sağında duran siyasetçilerin bu durumu görmezden geldiği aşıkardır. Öyle ki; 6 Temmuz 2007'de Almanya'da Eyaletler Meclisi'nde kabul edilen Yeni Göç Yasası, ihtiva ettiği hükümler açısından eleştiri kaynağı olmuştur. Kamuoyunda "Türk Yasası" olarak da tanımlanan yasa Türkiye'den gelecek eşlere ciddi kısıtlamalar getirmiştir. Buna göre; gelecek eşler Almanca bilmek zorundadır. Bu durum yasada "AB dışındaki ve gelişmiş olmayan ülke vatandaşları için" diye tanımlanmıştır. Bir kişi yeterli gelir beyan etmezse yine eşini Almanya'ya getirememektedir. Aynı yasayla Alman vatandaşlığına geçmek isteyenler zorlu bir sınavdan geçmek zorunda kalacaktır. En başta Almancayı çok iyi bilmesi gerekmektedir. Ayrıca zorla evlilik yapıldığı tespit edildiği takdirde kişi derhal sınır dışı edilecektir. Yasa bütün bu ayrımcılıklara ve tepkilere rağmen kabul edilmiştir.

1976 İrk İlişkileri Kanunu ile, istihdamda ve toplumsal hayatın çeşitli kısımlarında; irk, renk, etnisite veya milli kökene dayalı ayrımcılığın yasaklandığı İngiltere'de, Yahudilere (Yahudilik bir irk olarak da kabul edildiğinden), Sihlere ve Güney Asyalılara karşı ayrımcılık yasaklanmıştır; ancak dinsel temelde Müslümanlara karşı ayrımcılık yasaklanmamıştır. İngiliz Hükümeti tarafından 11 Eylül saldırılarına verilen ilk tepki Anti-Terör Suç ve Güvenlik Kanunu (Anti-Terrorism Crime and Security Act - ATCSA)'nın çıkarılmasıdır. Bu kanun, terörist faaliyetleri ve diğer önemli suçları soruşturmaları ve önlemeleri için polislere daha geniş yetkiler sağlamak adına çıkarılmıştır. Fakat kanunun terörizmle bağlantısından şüphelenilen yabancı uyruklu kişilerin yargılanmadan uzun süre tutuklu kalmasına izin veren 4.bölümü, yürürlükte kaldığı sürece adli merciler ve kolluk güçleri tarafından çoğunlukla Müslümanlar ve Müslüman görünümlü Ortadoğu ve Güney

Asyalılar aleyhine kullanılmıştır. 22 Kasım 2003'te basına bir demeç veren İngiltere'nin Avrupa işlerinden sorumlu bakanı Denis Mac Shane ülkesindeki Müslümanlara *"Ya İngiltere'de İngiliz gibi bir hayat tarzını ya da terörist gibi bir hayat tarzını kabul edeceksiniz, umarım mesajım alınmıştır"* şeklindeki açıklamasıyla açıkça göz dağı vermiştir (Sayar, 2014: 73).

Almanya, İngiltere, Fransa gibi ülkelerde yabancılara ve özellikle müslümanlara karşı asimilasyonist bir entegrasyon politikası izlenmesi çok kültürlülüğün benimsenerek ortak bir entegrasyon politikası yaratılması konusunda uzlaşa sağlanmasını engellemektedir. Ülkeden ülkeye değişen yasal düzenlemelerin ortak bir paydada buluşturulamaması, Avrupa Birliği tarafından kabul edilen yasal düzenlemelerin ülkelerin iç hukukuna yansıtılması noktasında sorun yaratmakta ve düzenlemelerin yaptırım gücünün beklenenin altında kalmasına neden olmaktadır. Bu yüzden bütüncül ve etkili bir entegrasyon politikası, İslamofobi ile mücadelede olmazsa olmazlardandır. Bu politikanın etkinliği ise; ülkelerin iç hukuklarını uyumlaştırma çabalarıyla paralel bir süreci işaret etmektedir.

İslamofobi'nin artan eğilimine karşı İslam ülkelerinin de bizatihi önlemler alması gerekmektedir. İslam dini adına eylemlerde bulunduğunu iddia etmek suretiyle İslama ve Müslümanlara büyük zarar vererek ön yargı oluşmasına neden olan terör örgütlerinin, İslam ülkelerinde taban kazanmalarının önlenmesi önem arz etmektedir. Bu anlamda Müslüman ülkelere çok önemli bir sorumluluk düşmektedir. Zira İslamofobi'nin temellenerek artan bir eğilim göstermesinde terör örgütlerinin rolü büyüktür. Aynı zamanda İslam ülkerinin İslamofobi'nin Batı Dünyası tarafından doğru tanınması ve bu soruna çözüm bulunması anlamında daha çok sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir. Bu noktada Türkiye'nin kritik bir görev ihtiva edeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Zira İslamofobi'nin Avrupa'da yükselen eğilimine karşı Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamalarda, İslamofobik eylemlerin gerçekleştiği ilgili ülke makamlarıyla her vesileyle yapılan temaslarda, söz konusu saldırılara ilişkin soruşturmaların sonuçlandırılması, faili/nedeni bulunmadan soruşturma dosyalarının kapatılmaması, kasıtlı olayların faillerinin yakalanarak cezalandırılmaları ve benzer olayların tekrarlanmaması için

gerekli önlemlerin alınması beklentisi dile getirilmektedir (http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_tr.mfa) (23 Kasım 2015). Ayrıca vatandaşların aşırı sağcı akımların propaganda çalışmalarına karşı müteyakkız olmaları, aşırı sağcıların tahrikkar söylemleri karşısında sükûnetlerini korumaları ve haklarını yasal yollardan aramaları telkininde bulunulmakta; bu yönde kendilerine gerekli hukuki yönlendirme sağlanmaktadır. Bu noktada siyasilere ve medyanın rolüne de dikkat çekilmekte; siyasetçilerin ve medyanın artan İslamofobik söylem ve eylemlere karşı çıkmaları beklenmektedir (http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakanligi-sozcusu-sayin-tanju-bilgic_in-basin-bilgilendirme-toplantisi_-30-aralik-2014_-ankara.tr.mfa) (23 Kasım 2015). Ayrıca İslamofobi konusunda İslam İşbirliği Teşkilatı'nı işlevselleştirmek isteyen Türkiye, büyük çıkar ve mezhep farklılıkları barındıran üye yelpazesini İslamofobi ve Müslüman azınlıklar konularında bir araya getirmeyi amaçlamakta ve örgüt içindeki çıkar farklılıkları ve siyasi gerilimleri çözmek için İslam İşbirliği Teşkilatı'nı arabuluculuğa teşvik etmektedir (Ataman ve Gökşen, 2014: 26). Türkiye'nin uzun yıllardır süren Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin tamamlanması, İslamofobi ile mücadele anlamında daha somut adımların atılması adına önemli bir adımı temsil edebilir. Zira Türkiye'nin çoğunluğu Müslümanlardan oluşan bir ülke olarak Batı'nın ortak değerlerine uyum sağlama yönündeki çabası İslam'ın Avrupa'da daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

3.2. ÖRGÜTSEL BAZDA MÜCADELE ÇABALARI

Avrupa'da artan İslamofobi dalgasını kontrol altına alıp engellemek adına örgütsel bazda yapılan mücadelenin temeli, uluslararası işbirliği çerçevesinde alınan kararlar doğrultusunda imza edilmiş yasal sözleşme ve antlaşmalara dayanmaktadır. Yasal mevzuatı takiben kamuoyu girişimleri sonucu vücuda getirilen dernek, araştırma merkezi gibi kurumlar bünyesinde kaleme alınan raporlar, faaliyete geçirilen toplumsal gösteriler ve eylem planları doğrultusunda farkındalık yaratmaktadır. Bu kapsamda örgütsel bazda mücadele çabaları resmi ve sivil örgütler bağlamında iki başlık altında mercek altına alınacaktır.

3.2.1. Resmi Örgütler Nezdinde Yürütülen Çalışmalar

2009 yılı Kasım ayında Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan Avrupa Barometresi anket sonuçlarına göre; AB ülkelerinde yaklaşık her 6 kişiden 1'i ayrımcı muameleye maruz kaldığını ve aşağılandığını belirtmektedir. Avrupa Birliği ülkelerinde yapılan anket sonuçları %61'lik bir oranla en yaygın ayrımcılığın “etnik kökenli” olduğunu açıkça gözler önüne sermektedir. Avrupalıların üçte birinden daha fazlası cinsiyet, din ve inanç temelli ayrımcılığın daha fazla olduğunu düşünmektedirler (Türkan, 2015: 9).

2011 yılında Fransa'nın Strasbourg kentinde, Avrupa Konseyi Seçkin Kişiler Grubu tarafından “Birlikte Yaşama: 21. yüzyıl Avrupasında Çeşitliliklerle Özgürlüklerin Bir Araya Getirilmesi” adlı bir rapor yayınlamıştır. Avrupa'da Müslümanlara karşı olumsuz tutumlarda görülen artış Pew Global Attitudes Project tarafından yapılan kamuoyu yoklamalarının doğrulanmıştır. Bazı Avrupa ülkelerinde, mülakat yapılanlar arasında Müslümanlar hakkında “biraz olumsuz” yada “çok olumsuz” düşünenlerin yüzdesi 2004-2010 yılları arasında büyük artış göstermiştir. Avrupa'da yapılan diğer araştırmalar da Müslüman azınlıklar hakkında olumsuz görüşlerin yaygın olduğunu doğrulamaktadır. Hatta, Müslüman azınlığın sayıca giderek arttığını ve İslamiyetin “çağdaş Avrupa hayatıyla” bağdaşamayacağını düşünen çoğu Avrupalı tarafından İslamiyetin Avrupa için başlıca tehdit olarak algılandığına dikkat çekilmiştir (Avrupa Konseyi Seçkin Kişiler Grubu Raporu, 2011: 14).

Avrupa Konseyi Irkçılık ve Hoşgörüsüzlük Komisyonu (Europe Commission against Racism and Intolerance - ECRI)'nun 2014 yılında yayınladığı rapora göre; Ortadoğu'da 2013'te yaşanan krizler, Avrupa'da Irkçılık, İslamofobi, antisemitizm ve yabancı düşmanlığının artışına neden olmuştur. Müslüman göçmenlerin yoğunlukla yaşadığı bazı ülkelerde antisemitist söylemlerin giderek arttığına dikkat çekilen raporda, özellikle genç nesil arasında Yahudi düşmanlığının artış gösterdiğine de özel vurgu yapılmıştır. İslamofobinin Avrupa çapında giderek büyüyen bir trend haline geldiğine dikkat çekilen raporda, siyasi liderlerin, terör olaylarını, İslamiyete ve Müslümanlara mal etmeye çalışarak durumu politik bir araca çevirdiğinin gözlemlendiği de belirtilmiştir. Raporda, İslam'ın, Avrupa değerleriyle çeliştiği fikrinin

yerleştirilmeye çalışmasıyla İslam karşıtı düşüncelerin de giderek toplumda yer bulmaya başladığını da vurgulanmıştır. Siyahilerin de Avrupa ülkelerinde Irkçılık ve yabancı düşmanlığına maruz kaldığını, hatta yoğunlukla yaşadıkları ülkelerde bile hala kabul görme sorunu yaşadığına değinilmiştir. Siyahilerin polis tarafından beyazlara göre daha sık durdurulup kimlik kontrolünden geçirildiğinin altı çizilirken sosyal hizmetlerden yararlanma noktasında beyazlarla aynı haklara sahip olmadıklarına vurgu yapılmıştır. Avrupa Konseyi Genel Sektereri Thorbjorn Jagland: "*Avrupa'nın geleceğini tehdit eden büyük sorun İslamofobi, Irkçılık ve antisemitizmdir*" ifadelerini kullanarak siyasi liderlere, giderek artış gösteren bu durumu durdurmaları çağrısında bulunmuştur (<http://www.hurriyet.com.tr/avrupada-irkcilik-ve-islamofobi-artti-29507081>) (23 Kasım 2015).

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (AKPM), 2010 yılı yaz dönemi Genel Kurul toplantısında "Avrupa'da İslam, İslamcılık ve İslamofobi" başlıklı rapor görüşülmüş ve alınan kararda, Avrupa'da ırkçı partilerin İslam karşıtlığını körüklemesi eleştirilmiştir. Avrupa'nın birçok ülkesinde aşırı sağ partilerin son yıllarda politika değişikliğine giderek Müslümanları hedef aldığı savunulurken, "Yabancı korkusunun yerini 'İslam korkusu' aldı" denilmiştir. Avrupa'da çok sayıda Müslüman göçmenin Avrupa kültürü ve değerlerini benimsediği belirtilirken, son yıllarda artan İslam karşıtı uygulamaların ve ırkçı partilerin Müslüman gençler arasında Batı değerlerine yönelik tepkiyi artırdığı ifade edilmiştir. Kararın sonuç bölümünde "Avrupa'da Müslümanların sosyal ve kültürel olarak ayrımcılığa hedef olmasına karşı çıkılması" istenmiş ve "İslam karşıtlığıyla mücadelede Avrupa Konseyi'nin ortak stratejileri tartışması" çağrısı yapılmıştır. Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerde dinler arası eğitimin güçlendirilmesinin önemine değinilen kararda, Avrupa'da yüksek eğitim kurumlarının İslam araştırmalarını desteklemesi istenmiştir. Kararda, okullarda İslam'ın daha iyi anlatılmasının önemine de değinilmiştir (Erdin, 2014: 53).

Avrupa Birliği'nin Irkçılık ve İslamofobi'ye yönelik çalışmalarını tarihsel bir projeksiyonla 1977 tarihli Temel Haklara İlişkin Ortak Deklarasyon ile başlatmak mümkündür. Bu deklarasyon, 5 Nisan 1977'de Lüksemburg'ta Konsey ve Komisyon başkanları tarafından da imzalanarak bu üç organın ortak deklarasyonu

hüviyetini kazanmıştır (Tezcan, 2002: 152). Bu deklarasyon, özelde Irkçılık ve İslamofobi'ye ayrı bir başlık açmasa da Birliğin temel hakların korunmasına olan bağlılığını vurgulaması nedeniyle önemlidir. Bu deklarasyonun ardından, 29 Mayıs 1990 tarihinde “Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadeleye İlişkin İlke Kararı” yayınlanmıştır. İlke kararında, genel anlamda etkili ve önleyici bilgi ve eğitim politikasının önemi, medyanın rolü, değişim programlarının ve özellikle göçmen işçi çocukların eğitim sorunlarıyla mücadeleye getireceği katkıların üzerinde durulmuş ve bu konuda üye devletler çeşitli adımları atmaya davet edilmiştir (Elmas, 2008: 128).

Avrupa Parlamentosu, 1993 yılından bu yana hazırladığı insan haklarıyla ilgili yıllık raporlarda, özellikle ayrımcılık, azınlık haklarının korunması, Irkçılık, yabancı düşmanlığı, iltica hakkı ve çocuk hakları gibi konuların üzerinde durmaktadır (Tezcan, 2002: 155). 1994 tarihli Korfu Zirvesi, Topluluğun Irkçılık, İslamofobi ve yabancı düşmanlığı konusunu öngördüğü spesifik politikalar aracılığıyla daha derinlemesine ele almasını sağlayacak kararlar dizisi niteliğindedir. Bu zirve siyasi politikalar anlamında bir dönüşümü temsil etmektedir; fakat hukuki anlamda temel dönüşüm, Amsterdam Antlaşması ile Topluluk mevzuatına eklenen ve ırk ve etnik köken dahil olmak üzere geniş bir temelde ayrımcılıkla mücadeleyi içeren 13. madde ile yaşanmıştır. O dönemki adıyla Avrupa Topluluğu Antlaşması'na (ATA) eklenen 13. Madde ile ilk defa Birliğe ayrımcılıkla mücadele konusunda yasal önlem alması için yetki verilmiştir. Söz konusu yasal düzenlemeyi takip eden gelişmeler ise; 2007 yılında Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı olarak adı değiştirilen Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi (Fundamental Rights Agency - FRA)'nin kuruluşu ve Avrupa Kültürlerarası Diyalog Yılı (2006) olarak belirlenen ve her yıl yeniden güncellenen sosyal ve siyasi anlam taşıyan kapsamlı açılımlar olmuştur. Yasal önlemlerin tek başına sadece sınırlı etkiye sahip olduğu fikrinden yola çıkarak, siyasi liderlerden gelen destekleyici etkinlikler ile birlikte sivil toplumu da içine alan sosyal bilinci artırmaya yönelik politikalar, AB içinde oluşturulmaya ve çeşitli projelerle desteklenmeye çalışılmaktadır. Yasal düzlemde Avrupa sosyal girişim ve siyasi iradesinin son örneği, bazı akademik çevrelerce “yeni nesil mücadele anlayışı” olarak da nitelendirilecek boyuttaki yenilikleri ile 2000 tarihli Irk Eşitliği Direktifi olmuştur (Elmas, 2008:129). Eleştirel

yönlerinin bulunmasına rağmen, doğrudan ve dolaylı ayrımcılığı açıkça tanımlamasının yanında ırk ve etnik kökene dayalı olan dahil olmak üzere ayrımcılığın ve İslamofobik eğilimlerin geniş bir temelde varlığını, istihdam alanı dışındaki pek çok sosyal alanda da kabul etmesi bakımından söz konusu direktif, AB düzenlemeleri açısından önemli bir hukuki adımı ifade etmektedir.

İrkçılık ve İslamofobi ile AB genelinde etkin bir mücadele anlayışına katkı sağlama amacıyla atılan ilk somut adım, 23 Temmuz 1996 tarihli İlke Kararı ile Birliğin genelde insan hakları özelde ise İrkçılık ve yabancı düşmanlığı ile ilgili düzenlemelerini ve BM (Birleşmiş Milletler) ve Avrupa Konseyi çalışmalarını göz önüne alarak, 1997 yılını “İrkçılığa Karşı Avrupa Yılı” olarak kabul etmesidir. Avrupa Genelinde yapılan Eurobarometre anketine göre 1997 yılının Avrupa Yılı olarak ilan edilmesi halkın % 77'sine göre İrkçılık adına olumlu bir karardır; ancak bu kararın uygulanabilir ve sürekli olması da bir o kadar önem arz etmektedir (Eurobarometre, 1997: 8).

Konunun önemini vurgulama amacıyla belirtilen hedefler şunlardır:

- ✓ İrkçılık, yabancı düşmanlığı ve anti-semitizmin, insan haklarına saygı ve Birlik içindeki sosyo-ekonomik bağlılık konuları önünde ciddi bir tehdit oluşturduğunun altını çizmek,
- ✓ Avrupa'da İrkçılık, yabancı düşmanlığı ve anti-semitizm ile mücadele için gerekli önlemlerin tartışılmasını teşvik etmek,
- ✓ İrkçılık, yabancı düşmanlığı ve İslamofobi ile mücadele konusunda yerel, ulusal düzeyde ve Avrupa düzeyinde mevcut etkili strateji ve iyi uygulamalara ilişkin deneyimlerin paylaşılmasını sağlamak,
- ✓ Bu alandaki eylemlerin etkinliğini arttırmak amacıyla, İrkçılık, yabancı düşmanlığı ve İslamofobi ile mücadele konusunda çalışan kişiler arasında, kullandıkları strateji ve uygulamalara yönelik bilgi paylaşımının sağlanması,
- ✓ Özellikle istihdam, eğitim ve barınma alanlarında ulusal düzeyde uygulanan entegrasyon politikalarının faydalarını anlatmak,
- ✓ İrkçılık, yabancı düşmanlığı ve İslamofobi'den etkilenen ya da etkilenmesi muhtemel kişilerin deneyimlerinden mümkün olduğu ölçüde yararlanmak ve bu kişilerin topluma katılımını sağlamak (Elmas, 2008:151-152).

İrkçılığa Karşı Avrupa Yılı'nın getirilerine rağmen, 1997 tarihli Eurobarometre anketi, açıkça kendini oldukça ırkçı olarak tanımlayanların oranını yaklaşık %33 olarak belirlemiş ve bu oranın üye ülkelerde endişe verici düzeyde olduğunu ortaya koymuştur (Eurobarometer, 1997, 4)

2 Haziran 1997 tarihinde ise 1035/97 sayılı Konsey Tüzüğü ile merkezi Viyana'da yer alan Avrupa İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi (European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia - EUMC) kurulmuştur. Merkezin temel amacı, yetki alanları dahilinde önlem alacakları ya da eylemlere girişecekleri zaman yardımcı olmak amacıyla Birliğe ve üye ülkelere İrkçılık, yabancı düşmanlığı ve İslamofobi'ye ilişkin Avrupa düzeyinde objektif, güvenilir ve karşılaştırılabilir veri sağlamak olarak belirtilmiştir. Merkezin diğer amaçları arasında İrkçılık, yabancı düşmanlığı ve İslamofobi olgularının gelişim ve boyutları üzerinde çalışmak, bu olguların neden, sonuç ve etkilerini analiz etmek yer almaktadır (Elmas, 2008:153-154).

Avrupa Birliği'ne Üye Devletler'deki Müslümanların durumu hakkında EUMC tarafından hazırlanan "Avrupa Birliği'nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi", adlı rapora göre (2006: 1):

- ✓ Pek çok Avrupalı Müslüman, etnik kimlikleri ve/veya dinsel yaklaşımlarına bakılmaksızın iş, eğitim ve barınma alanlarında ayrımcılıkla karşılaşmaktadır.
- ✓ Müslümanlara yönelik ayrımcılık, İslamofobik tutumların yanı sıra, genellikle bunlarla iç içe geçmiş olan İrkçılık ve yabancı düşmanlığına bağlı garze de atfedilebilir. Bundan dolayı, Müslümanlara karşı düşmanlığın daha geniş kapsamda, göçmenlere ve azınlıklara yönelik yabancı düşmanlığı ve İrkçılık bağlamında, ele alınması gerekmektedir.
- ✓ Dinsel tahrikli olaylar hakkındaki veriler sınırlı olsa da, Müslümanların sözlü tehditlerden fiziksel saldırılara kadar değişen İslamofobi eylemlerine maruz kaldıkları bilinmektedir.
- ✓ Eldeki veriler, Avrupalı Müslümanların eğitimde başarı oranlarının ortalamanın altında ve işsizlik oranlarının ortalamanın üzerinde olduğunu göstermektedir.

- ✓ Avrupalı Müslümanlar, ortalamanın altında barınma koşullarına sahip bölgelerde nüfuslarına orantısız bir yoğunlukta oturmaktadırlar.
- ✓ Müslümanlar genellikle düşük vasıflı işlerde istihdam edilmekte ve düşük ücretli sektörlerde aşırı oranda temsil edilmektedirler.
- ✓ Başta gençler olmak üzere pek çok Avrupalı Müslüman sosyal ilerlemelerinin önünde engellerle karşılaşmaktadır. Bu durum, ümitsizlik ve sosyal dışlanma duygularına yol açabilmektedir.
- ✓ Irkçılık, ayrımcılık ve sosyal marjinalleşme, bütünleşmeye ve toplumsal birleşmeye yönelik ciddi tehditler oluşturmaktadır.

Avrupa Birliği nezdinde kurulan ve İslamofobi konusunda çalışmalar yapan bir diğer kuruluş da Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (Fundamental Rights Agency – FRA)'dır. FRA, 15 Şubat 2007 tarihinde kurulmuştur. 1997 yılında kurulan ve görevi Irkçılık, İslamofobi ve yabancı düşmanlığına ilişkin olarak sınırlı tutulan EUMC'nin görev alanı genişletilerek oluşturulan Ajans, görevlerini bağımsız olarak yürütmektedir. Ajansın hedefi, Topluluk ve üye devletlerin ilgili kurum ve makamlarına, bu kurum ve makamları kendi uzmanlık alanları dahilinde temel haklara tamamen uyması için tedbir alırken veya tutum belirlerken desteklemek amacıyla, Birlik hukukunun uygulanmasında temel haklara ilişkin yardım ve uzmanlık sağlamaktır (Elmas, 2008:186-187). FRA'nın Avrupa Birliği'nde Müslümanlara karşı ayrımcılık hakkında hazırladığı rapor göçmen ve etnik azınlık gruplarının ayrımcılık ve ırkçı suç deneyimleri hakkında gerçekleştirilen ilk Avrupa çapındaki araştırmanın bir parçasıdır. Araştırmada Müslüman katılımcılarından elde edilen sonuçlar, araştırılan diğer azınlık gruplarına benzer oranlarda yüksek ayrımcılık ve mağdur edilmişlik düzeylerine işaret etmektedir. Ortalama olarak, araştırmaya katılan her 3 Müslümandan 1 tanesi son 12 ayda ayrımcılığa uğramış, %11'i de ırkçı bir suça maruz kalmıştır. En yüksek ayrımcılık düzeyleri ise istihdamda meydana gelmiştir (Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı FRA Raporu, 2009: 1-4).

AB Adalet Bakanları Konseyi Nisan 2007 tarihinde, Almanya dönem başkanlığının yoğun çabaları sonucu, Irkçılık, İslamofobi ve yabancı düşmanlığı ile mücadeleye ilişkin bir Çerçeve Kararı hakkında siyasi olarak uzlaşmaya varmıştır. Irkçı

ve yabancı düşmanlığına dayalı amaçlarla soykırımın reddi ya da küçümsenmesi ile halkı şiddet ve nefrete teşvik etmeye yönelik eylemlerin engellenmesini amaçlayan Çerçeve Kararın, üye devlet düzenleme ve yasalarını yakınlaştırmaya ve üye devletlerin Irkçılık ve yabancı düşmanlığı da dahil suçlarla ilgilenen yasal ve diğer merciler arasında daha yakın işbirliğine yönelik hükümler içermektedir. Söz konusu Karara göre; o dönemdeki AB üyesi 27 ülkede soykırım, insanlığa karşı suçlar ile savaş suçlarını açıkça hoş görme, inkâr etme ya da hafife almanın, ırk, renk, din, etnik ya da ulusal kökene yönelik her türlü tehdit, ayrımcılık ve tacizin 1 ile 3 yıl arasında hapis cezası ile cezalandırılması öngörülmektedir (Elmas, 2008:182-183).

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), nefret suçlarını önlemek için hazırladığı kılavuzda nefret suçlarını aynı zamanda “önyargı suçları” olarak da tanımlamaktadır. Nitekim bu suçları diğer sıradan suçlardan ayıran en önemli unsur önyargılardır. Çünkü suçu işleyen, karşısındakinin değişmez özelliğini kasıtlı olarak hedef seçmiştir. Hedef seçilen o özellik ırk, dil, din, etnisite, ulus ya da benzer değiştirilemez faktörlerdir. “Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) da ırkçı söylem olarak nitelendirilebilecek, özellikle, ırk, din, dil, renk, uyruk ya da ulusal veya etnik kökene dayalı ayrımcılık, nefret ve şiddete kasıtlı ve alenen tahrikin yasalarca suç sayılması gerektiği yönünde tavsiyelerde bulunmuştur (Erdin, 2014: 79). İslamofobi’yi de nefret suçları kapsamına dahil etmemiz mümkündür.

Avrupa ülkelerinin de bünyesinde yer alması bakımından BM tarafından gösterilerin çabalara ve alınan kararlara yer vermek yerinde olacaktır. Birleşmiş Millet Genel Kurulu’nun 21/12/1965 tarih ve 2106A XX sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 4/1/1969 tarihinde yürürlüğe giren antlaşmaya göre BM; taraf ülkelere “Her Türlü Irksal Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Kaldırılmasına Dair Uluslararası Sözleşme”ye riayet etmelerini istemektedir. Bu çerçevede, Birleşmiş Milletler şartının, bütün insanların varlıklarına, yerleşik kişi onuru ve eşitliği ilkelerine dayandığının altı çizilmekte ve bütün üye devletlerin BM’nin amaçlarından biri olan ırk, cinsiyet, dil ya da din bakımından farklılık gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine evrensel ölçekte saygı gösterilmesi ilkesine riayet edilmesi beklenmektedir (Gemalmaz, 2010: 345-346). Aynı zamanda İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nin, her insanın doğuştan özgür olduğunu ve insanlık

onuru ve hakları bakımından eşit bulunduğunu ve herkesin bu Bildiri'de yer alan haklara ve özgürlüklere özellikle ırk, renk ve ulusal köken gibi sebeplerle hiç bir ayrımcılık yapılmaksızın sahip olduğunu ilan etmesinin altı bizzat çizilmektedir (BM, 1969: 1). Ayrıca Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarih ve 2200A XXI sayılı kararıyla kabul edilerek 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe giren “Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşme”, imzacı devletlerin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın, kendi toprakları üzerinde bulunan ve egemenlik yetkisine tabi olan bütün bireyleri güvence altına almayı bu ve haklara saygı göstermeyi taahhüt ettiğini ifade etmektedir (BM, 1976: 54).

3.2.2. Sivil Örgütler Nezdinde Yürütülen Çalışmalar

İslamofobi ve yabancı düşmanlığı konularında çalışmalar yapan çeşitli kişi ve kurumlarca meydana getirilmiş sivil toplum kuruluşları ve örgütlerin kamuoyuyla paylaştıkları raporlardan örnekler sunularak incelenecek bu bölümde, İslamofobi'nin Avrupa'da ulaştığı tehlikeli boyutlara değinilerek alınması gereken önlemler mercek altına alınacaktır.

İngiltere'nin önemli araştırma merkezlerinden biri olan The Runnymede Trust tarafından 1997 yılında hazırlanan raporda, “İslam'a karşı temelsiz düşmanlık” (Fekete, 2004: 10) şeklinde tanımlanan İslamofobi, 11 Eylül saldırıları ile birlikte gündeme yerleşmiş bir olgudur. Rapor, İslamofobi'nin Batı ülkelerinde yüzyıllardır bulunduğunu ancak son yirmi yılda daha da belirginleştiğini ve tehlikeli boyutlara ulaştığını vurgulamıştır. Yine bu rapor göstermiştir ki; İslam'ın, Batı medeniyeti karşısında ikinci-alt sınıf olarak algılanması, Müslüman düşmanlığını körüklemekte, Müslümanların marjinalleşmelerine yol açmakta ve onlara karşı ayrımcılık yapılmasını meşru hale getirmektedir. İslamofobi'nin Müslümanlar üzerinde olumsuz bir etkisi vardır ve neticede onları, özellikle Müslümanların azınlık olduğu Batı ülkelerinde, toplumdan dışlayıcı ve ayrımcı uygulamaların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Müslümanlar medyada ve günlük yaşamda önyargıların hedefinde olabilmektedir. Bu önyargılar sözlü sataşmalarla, fiziksel saldırılarla ve mülke zarar vermelerle kendini göstermektedir (Ergül, 2015: 310-311).

Raporda, İslamofobi kavramını kullananlara göre İslam:

- ✓ Farklılıkları olmayan, tekdüze
- ✓ Diğer kültürlerle ortak yanı bulunmayan, özgün
- ✓ Batı'ya kıyasla değersiz, barbar, irrasyonel, ilkel ve kadın düşmanı
- ✓ Şiddete eğilimli,
- ✓ Siyasal bir ideoloji olarak kullanılan bir inanç sistemidir (Runnymede Trust, 1997: 1-2)

Yine İngiltere'de İslamofobik ayrımcılığa maruz kalanların bütünleştiği bir organizasyon olan Tell Mama (Monitoring Anti-Muslim Attacks, Türkçesi: Anti-Müslüman Saldırıları Yansıtma)'nın verilerine göre ise; 2001'den bu yana Müslümanlara ait yaklaşık yedi yüz cami saldırılara maruz kalmıştır. Ayrıca İngiltere ve Galler'de toplam bin iki yüz İslamofobi temelli saldırının kayıtlara geçtiği not edilmiştir (Feldman ve Littler, 2014: 1-28). Tell Mama, internet sitesinde şiddet, hakaret ya da ayrımcılığa maruz kalan Müslümanlar konuyu tweet, blog yazısı veya video şeklinde paylaşmaktadır. Tell Mama'da çalışan gönüllüler, ayrımcılığa maruz kalan Müslümanlara psikolojik desteğin yanında sosyal danışmanlık da yapmaktadır. (Sayar, 2014: 40-74).

“İrkçılığa Karşı Avrupa Yılı”nın İrkçılık, İslamofobi ve yabancı düşmanlığı ile mücadele için benimsediği hedeflerin en önemli çıktılarında biri, tüm üye ülkelerde İrkçılıkla mücadele için çalışan Avrupa çapında bir sivil toplum ağının kurulmasıdır. “İrkçılığa Karşı Avrupa Ağı” (European Network Against Racism ENAR) olarak adlandırılan bu oluşum, 600'den fazla sivil toplum örgütünü bir araya getirmekte ve sivil toplum adına ortak bir ses oluşturarak AB karar alma sürecini etkilemeye çalışmaktadır. Farkındalığı ve entegrasyon politikalarının etkinliğini artırarak sorunla mücadeleye Avrupa çapında katkı sağlamayı hedefleyen ENAR, hedefine yayınladığı raporlar, düzenlediği konferanslar ve lobi faaliyetleri aracılığıyla ulaşmaya çalışmaktadır (<http://www.enar-eu.org/Mission-142>) (23 Kasım 2015). ENAR, Avrupa'da İrkçılıkla mücadele ile ilgilenen kurumlarının hepsiyle koordineli çalışan ve birçoğuyla organik bağı bulunan bir organizasyondur. İslamofobi konusu da bir çeşit etnik, dinsel ve kültürel İrkçılık modeli olduğundan kurumun İslamofobi konusunda da çalışmaları mevcuttur. ENAR 2005 yılında

Avrupa'da İslamofobi konulu bir gözlem raporu hazırlamıştır. Raporda, Müslümanların günlük hayatlarında, iş ya da ev sahibi olma, eğitim ya da sağlık hizmetlerinden yararlanma konularında karşılaştıkları problemler, örneklerle anlatılmış bu olumsuz durumda medyanın, politikacıların, sivil toplum kuruluşlarının ve kamuoyunun etkisine değinilmiştir (Er ve Ataman, 2008: 66).

Uluslararası Helsinki İnsan Hakları Federasyonu (International Helsinki Federation for Human Rights - IHF), 2005 yılında "AB'de Müslümanlara Karşı Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılık" isimli raporuyla İslamofobi olgusuna dikkat çekmiştir. AB üyesi ülkelerdeki gelişmelerin değerlendirildiği raporda, Avrupa'daki Müslümanların artık "İçerideki düşman" gibi görünmeye başladığına, Müslümanlara ve İslam dinine hakaret ve saldırıların arttığına işaret edilmektedir (Sayar, 2014: 40). Avrupa basınının da ayrımcılığa katkısının olduğunu belirten rapor Fransa'daki başörtüsü yasağının Müslümanlara yönelik önyargıları güçlendirdiğine ve ayrımcılık vakalarının sayısında artış gözlemlendiğine işaret etmektedir. Raporda Almanların yüzde 80'inin İslam kelimesini "terör" ve "kadına baskı" ile özdeşleştirildiğine, Yunan Ortodoks Kilisesi'nin Atina'da yapılması istenen camiye engellediğine değinilmektedir. Raporda ayrıca artan İslam karşıtlığının entegrasyon çabalarına darbe indirdiği ve Avrupa toplumundan dışlanan bazı Müslümanların terör örgütüne katılabilecekleri uyarısında da bulunmaktadır (Canatan ve Hıdır, 2007: 37-38).

İslamofobi'ye olan farkındalığı artırmak adına İngiltere'de, İslam İnsan Hakları Komisyonu (Islamic Human Rights Commission - IHRC) tarafından medyanın ilgisini çekip ses getirecek şekilde "Yıllık İslamofobi Ödülleri" ismiyle bir organizasyon düzenlenmektedir. Bu kuruluş, her yıl siyasetçi, medya çalışanı, akademisyen gibi kişilerden İslamofobik söylemlerle dikkat çekenlerini seçmektedir. Örneğin; IHRC, 2003 yılında düzenlediği törende yılın İslamofobik siyasetçileri Nick Griffen ve David Blunket seçilmiştir. Griffen, Guardian gazetesine verdiği şu demeçten ötürü seçilmiştir:

"Birçok nedenle Müslümanlar bugün en büyük sorundur, çünkü onlar en yüksek doğum oranına sahipler ve Müslüman topluluklar dünyayı dolduruyorlar. Bu başka grupların etnik temizliğe tabi tutulmasına neden olabilir. Kendi ülkelerinde siyasal bir çürüme içindeler ve ne zaman parlamentoya girme şansları olursa orayı

yolsuzluk yuvasına çevirmektedirler. Bundan daha önemlisi İslam saldırgan bir dindir” (Canatan ve Hıdır, 2007: 32-33).

Her türlü insan hakkını savunma ve teşvik etmeyi amaç edinen Uluslararası Af Örgütü (UAF) de aşırı sağın yükselişe geçtiği Avrupa'ya uyarı niteliğinde bir rapor yayınlamıştır. Müslümanların başta istihdam ve eğitim olmak üzere hayatın çeşitli alanlarında ayrımcılığa maruz kaldıkları belirtilerek, hükümetlere “kalıplaşmış önyargılarla daha etkin mücadele etme” çağrısı yapılmıştır. Fransa, Belçika, Hollanda, İspanya ve İsviçre'ye odaklanan örgütün raporunda, Müslümanların istihdam ve eğitim başta olmak üzere hayatın çeşitli alanlarında ayrımcılığa maruz kaldığı tespiti yapılmıştır. Raporda ayrıca, Müslümanlara yönelik ayrımcılığın önyargılar ve klişelerden beslendiği, bazı siyasi partiler ve medya kuruluşlarının da bu olumsuz bakışı körüklediği belirtilmiştir. Müslümanların da diğer din mensupları gibi ne giyeceklerine ya da nasıl ibadet edeceklerine kendilerinin karar verebilmesinin önemine dikkat çekilmiştir (UAF, 2013: 17-18).

Gerek resmi örgütler gerekse de sivil kökenli uluslararası kuruluşlar tarafından alınan kararların ve açıklanan raporların ortak sonucu, Avrupa'da yükselen bir İslamofobi eğiliminin olduğu ve bunun çeşitli faktörler tarafından desteklendiği yönündedir. Tırmanan gerilim ortamının ve İslam karşıtlığının giderilmesi içinse tespit edilen çözüm önerilerinin acilen hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede önerilerin hayata geçirilmesi noktasında gösterilen kararlılık ve mücadelenin etkin(siz)liği tartışması masaya yatırılacaktır.

3.3. MÜCADELENİN ETKİN(SİZ)LİĞİ TARTIŞMASI

İslamofobi ile mücadele, sorunun özü itibariyle, sosyal, siyasi ve hukuki politikaların birbirinden bağımsız olmayan çok boyutlu bir perspektifte ele alındığı bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Zira önceki bölümlerde bahsedildiği gibi İslamofobi, zaman içinde dini, sosyal, siyasi ve ekonomik dönüşümlere bağlı olarak teorik açıklamaların ötesine geçip farklı biçimlerde yeniden şekil almaktadır. Avrupa'yı son dönemde iyice sarsan bu sosyal fenomenin nedenleri de ırkçı teorilerin farklılıklar üzerinden yarattığı dışlamanın çok ötesinde sosyokültürel ayrımcılık, ekonomik, siyasi ve yasal boşluk ya da çarpıklıklar üzerinden

okunmaktadır. Farklı kategorilere ait olsa da doğrudan ya da dolaylı biçimde İslamofobi'ye yol açan bu unsurların öfke ve karşıtlığının aynı yabancıya yönelmesi, neden-sonuç ilişkisinde olduğu gibi mücadeleyi de karmaşık bir yapılanma içine sokmaktadır. Bu bağlamda ekonomik koşulların iyileştirilmesi sosyo-kültürel entegrasyon politikalarının bir ayağını oluştururken, siyasi söylemlerin yasal düzenlemelerle paralel ilerlemesi ya da siyasi iradenin toplum tabanına etki eden her türlü alanda ayırım gözetmeme şeklinde tecelli etmesi mücadelenin özü açısından önem taşımaktadır.

Yukarıdaki gerçekliğin ışığında Kıta Avrupa'sında benimsenen politikalar ve başlatılan girişimlerin en fazla tartışılan yönü, parçalı ve dağınık bir politika ağının bulunmasıdır. Genel itibariyle AB özelinde ve Birlik çatısı altında alınan yasal önlemlerin tek başına sınırlı yetkiye sahip olduğu bilinciyle farklı kurum ve raporlar aracılığıyla getirilen öneriler de bu yönde şekillenmektedir. Yasal düzenlemelerin siyasi liderlerden gelen destekleyici eylemler, eğitim, analiz, araştırma ve sivil toplumu içine alan bilinç artırımı ile desteklenmesi beklenmektedir (Elmas, 2008: 193-194). Ayrıca pro-aktif politikaların güdülmesi ve çok boyutlu mücadelenin yanında kurumsal bağlamda tek sesli açılımların gerçekleştirilmesi gereği de AB açısından daha fazla aşama kaydedilmesi beklenen alanlardır. AB düzeyinde İslamofobiyle mücadeleye yönelik bir politika ya da kararın üye ülkeler tarafından destek görmesi, günün koşullarına göre değişim göstererek mevcut siyasi iradenin tekelinde kalınca, mücadelenin özünü zedeleyebilecek boşluklar yaratılmaktadır. Doğal olarak mücadele alanında yaratılan boşluklar, AB düzeyli İslamofobi ile mücadele politikalarının etkinliğini sarsmakta ve bu durum Avrupa çapında bireysel veya birlik halinde uzlaşma sağlanamamasıyla birleşince de çözüm için bir ortak zemin oluşturulamamaktadır. Halbuki AB'nin, sosyal, siyasi ve yasal araçlarıyla şekillendirilecek politikalar, özellikle de yasal bağlayıcı düzenlemeler, sorunla mücadeleyi belirli ölçüde daha savunulabilir ve toplum gözünde meşrulaştırılabilir hale getirmektedir.

Avrupa'nın yaşadığı bu köklü deneyimle etkin bir mücadele stratejisi izleyip izlemediği konusundaki tartışmalara devletler özelinde bakıldığında farklı politikaların izlendiğine şahit olunmaktadır. Bazı ülkelerin İslamofobiyle mücadele

adına olumlu adımlar attığı görülürken; bazı ülkelerinse bu konuda katı bir tutum sergilediğine ve yaşanan her olumsuz gelişmenin kendilerini tetiklercesine adım atmaktan çekinmeleriyle sonuçlanmasına ve kamuoyunu olumlu bir biçimde yönlendirme çabasına girişmeyerek olumsuz bir bilincin oluşmasına çanak tuttuklarına şahit olunmaktadır. Zira bütün şiddet olaylarını ya da sosyo-ekonomik bunalımları “ötekileştirilen islam” ve müslümanların sırtına yüklemek bu bilincin açık bir tezahürüdür. Avrupa ülkelerinde tartışılan göçmen yasaları ve dış sınırların katı kontrolü benzeri konular kurumsallaşmış bir İslamofobik eğilimi ifade etmektedir. Bu noktada herkesin aidiyetlerini bir kenara bırakarak önyargılarından kurtulması gerekmektedir. İçimizdeki önyargıları ayrımcılık noktasına taşıdığımızda bir arada yaşama kültüründen uzaklaşıp gettolaşmanın önünü açtığımızın farkına varmalıyız. Gettolaşma nedeniyle başta Almanya olmak üzere Fransa ve Hollanda gibi büyük AB ülkelerine bakıldığında Müslümanların bu ülkelerde birbirine yakın yaşadıkları görülür. Alışveriş, ibadet gibi eylemlerde çoğunlukla ortak alanlarda bir araya gelmektedirler. Bazıları da dernek, vakıf veya cemiyet adı verilen sosyal alanlarda örgütlenmiştir. Kendi dünyalarını yaratan Müslümanlar, dini bayramlarının tanınmasını, sosyal alanlarda Müslümanlığa daha çok saygı gösterilmesini talep etmektedirler. Batı’da kendi kendine ortaya çıkan bir yaşam kültürü doğmuştur ve bazıları buna “Euro İslam” adını vermiştir. Avrupalı İslam olarak da tanımlanabilecek bu anlayış, Avrupa’da yaşayan Müslümanların kendi kültürleriyle, dinleriyle Avrupa’nın sosyo-ekonomik değerlerini bir araya getirmeleriyle ortaya çıkmıştır (Erdin, 2014: 75-76).

Çok kültürlü bir yapı içinde insanlar farklılıklarının bilincinde olarak yaşayabilirler; ancak bu farklılaştırma, içinde dışlamayı içeren nefret duygusuyla beslendiği noktada Irkçılık’ın ve İslamofobik eğilimlerin yeşermeye başladığından söz edilmektedir. Aksi takdirde günümüzde Fransa’daki, Almanya’daki ya da İngiltere’deki yabancı düşmanlığının bazıları tarafından doğal görülmesi gibi tehlikeli bir sonuca neden olabilir. Irkçı söylemler ve uygulamalar, Avrupa’nın çeşitli bölgelerinde ve çeşitli devletlerde farklı biçimler almaktadır. Örneğin, Eski Yugoslavya’da Irkçılık, bir etnik ayrımcılık şeklinde ortaya çıkmış ve soykırıma kadar uzanan bir yol kat etmiştir.

Batı Avrupa'da, vatandaşlık hakları çerçevesinde tartışılarak göçmenlerin insan haklarının zaman zaman suiistimal edilmesine neden olmuştur. Almanya'daki Türk vatandaşların yabancılarla evlenmesine getirilmek istenen koşullar; İngiltere'de eski sömürge halklarından olan vatandaşlara iş yaşamında çıkarılan zorluklar, Fransa'da banliyölere itilen "ayak takımları" ve Avrupa'da göçmen vatandaşların mahallerindeki kundaklama vakaları gibi. Günümüzde bu Irkçılık şekil değiştirmiş; örneğin havaalanlarında sadece Müslümanların tepeden tırnağa aranmasına yol açan İslamofobi'ye evrilmiştir. İslamofobi, önyargılar şeklinde başlayarak belli etnik ve dinsel grupları hakir görme, nefret etme, istememe ve sonunda ayrıştırmaya kadar uzanarak farklı olandan -ki bu sonradan geldiği düşünülen göçmenlerle, görünür işaretleri olan Müslümanlarla, Faslılarla, Afrikalılarla, Hintlilerle örtüşmektedir-korkmayı ve onu dışlamayı olağanlaşmaktadır. "Araplar pistir", "Müslümanlar teröristtir", "Siyahlar suçludur", "Türkler barbardır", "Hintliler kokar" önyargıları kalıplaşır ve Arap, Türk, Siyah, Hintli herkese yapıştırılır. Bu nedenle İslamofobi'nin gizli silahı temelde kültürel ve dinsel farklardır. Farklı görülen kültürle, dinle uzaktan yakından bağı olan herkes yaftalanmaya müsait hale gelir; çünkü bu özellikler geçmişten gelen bir mirası ve değiştirilmesi güç değerleri içermektedir. Bu değerlerin karşısında konumlanan Batı kültür ve medeniyetiye böylelikle olumlanır ve değerli kılınır. İslamofobik politikalar (İngiliz metrolarında Müslümanların, Arapların aranması, işten ilk önce göçmen vatandaşların çıkarılması, üniversite burslarının beyaz Avrupalılara ağırlı dağıtılması gibi) bu yabancıları banliyölere, gettolara, kendi mahallelerine iterek onları belli yaşam alanlarından dışlamaktadır. Böylelikle çevreleri bu unsurlardan "temizlenmektedir". Bu sayede de İslamofobi'nin katı çemberi kültürel, dinsel kodlarla çizilmiş olur ve yeniden üretilir. Bu çember, dışarıdan gelenlerin girmesine izin vermesi mümkün olmayan üst soya, kültüre, dine, medeniyete ait sınırdır (Sumbas, 2009: 276-277).

İslamofobi ile mücadele adına, İslam ve Müslümanlar aleyhinde açıklamalar yapan, İslamofobik tutum ve söylemlerde bulunan şahıslar, medya kuruluşları, internet siteleri hakkında hukuki yaptırımlar uygulanmak üzere girişimlerde bulunulmalı, bu tarz hareketlerin failleri yine medya ve diğer kanallarca ifşa edilip kınanmalıdır. Böylece bu şahıslar hukuki yaptırım ve sosyal soyutlanma tehlikesinin

farkında olarak daha tedbirli davranacak, İslamofobik tutum ve söylemler azalacaktır. İslamofobinin, İslami terör ve Müslümanların çağdışı olduğu algısının yanlışlığının işlendiği görsel sunumlar Batı Dünyası'nda algı düzeltmek açısından etkili olabilir. Günümüzde algı yönetiminde medyanın ve sinemanın önemi tartışılmazdır. Sade bir vatandaş için medya olmadan bilgiye ulaşmak ve bir konu hakkında kanaat sahibi olmak zordur. Ancak medya toplumsal gerçeği hiçbir zaman olduğu gibi yansıtmamaktadır (Gökçe, 2011: 18). Bu nedenle medyanın olumsuz içerikli yayınlarına karşın toplumu doğru bilgilendirmek amacıyla kısa ve uzun metrajlı filmler çekilip dünya genelinde sinema salonlarında gösterime sokulabilir veya sosyal paylaşım sitelerinde paylaşılabilir. Bu öneriye güncel bir örnek olarak 2010 yılında dünya genelinde gösterime giren Hint yapımı "Benim Adım Khan" isimli film verilebilir (http://www.hintsinemasi.com/HintFimleri/2/benim_adim_khan/my_name_is_khan) (23 Kasım 2015). Filmin dünya çapında vizyona girmesi ve izlenmesi İslamofobi konusunda bir farkındalık oluşturmuş, ırkçı ve anti-islamist tavırların görülmesi açısından da iyi bir örnek olmuştur (Sayar, 2014: 97). Benzer şekilde Almanya'da, gençlerin sorunları ile yakından ilgilenen Medienprojekt Wuppertal Kurumu, "İslamofobi ve İslam karşıtı İrkçılık" konulu film serisini gösterime sunmuştur. Dört bölümden oluşan film serisi, Müslümanların Almanya'da ne tür zorluklarla mücadele ettiklerini, ne tür İrkçılıklara maruz kaldıklarını ve dini özgürlüklerinde ne denli kısıtlamalar yaşadıklarını gözler önüne sermektedir (http://www.zaman.com.tr/gundem_islamofobi-ve-musliman-karsiti-irkcilik-beyazperdeye-aktarildi_2166625.html) (23 Kasım 2015)

İslami terör algısı dolayısıyla sivil Müslüman halkın terörist muamelesi görmesi ve eğitim, güvenlik, hukuk, sağlık gibi alanlarda uğradıkları ayrımcı tutumlarla ilgili konularda gösteri, konferans ve söyleşiler düzenlenmelidir. Bahse konu söyleşiler hem Müslümanlara uğradıkları ayrımcılık konusunda yapması gerekenler hakkında farkındalık kazandırmayı hem de Müslüman olmayanların bu din ve kültür hakkında edindiği ön yargıları kırmayı amaçlamalıdır. Müslümanların medyada terör, kadına şiddet, anti demokratik uygulamalar, köktendincilik gibi konularla birlikte anılıp özdeşleştirilmesinden ziyade kültür, hak ve talepler, gündelik

hayat, sosyal ve spor aktiviteleri, entegrasyon konularıyla anılma oranının artırılması gerekmektedir. Bu kapsamda örnek olacak bir tutum Fransa'da gerçekleşmiştir. Fransa'ya gelen göçmenlerin çocukları olan ve ikinci kuşak olarak adlandırılan kişilerce düzenlenmiş olan bu gösteri ve yürüyüş, eşitlik için Fransa'da gerçekleştirilen ilk girişim niteliğini taşımaktadır. 15 Ekim 2013 günü Marsilya'dan yürümeye başlayan "Eşitlik ve Irkçılık karşıtı Beurs"²⁵ grubu, ırkçı ve İslamofobik saldırılar konusuna dikkat çekmek istemiştir. Grup 3 Aralık günü Paris'e ulaşmıştır. Yürüyüş, siyasi anlamda tamamıyla bağımsız ve huzurlu bir ortamda geçmiştir (ORIW, 2013: 2).

İslamofobi ve anti-islamizm konulu kitap, makale, tez ve bilimsel çalışmaların sayısı ve niteliği artırılmalı, akademisyenler bu konuda maddi manevi olarak teşvik edilmelidir. Güney Afrika'daki Irkçılık ve ötekileştirmeyi gözler önüne sererek bir ırkın ezilişinin serüvenini konu edinen, bizatihi yazarın kendi hayatından esinlenerek kaleme aldığı "Kökler"²⁶ bu anlamda önemli bir eserdir. İki yüzyıldan fazla süredir horlanan, aşağılanan ancak direnen ve dimdik duran kara derililerin hikayesini anlatan eserde ırkçılığın ulaştığı boyutlar çarpıcı biçimde anlatılmaktadır (Haley, 1979: 7). Ayrıca uluslararası İslami örgütler veya Müslüman nüfusu yoğun devletlerce yapılacak girişimlerle Avrupa üniversitelerinde İslami Terör Algısı, İslamofobi, anti-islamizm, Ortadoğu ve İslam konulu akademik çalışmalar teşvik edilmeli bu konuda ilgili fakültelerde kürsü talebinde bulunulmalı ve konunun dünya çapındaki akademik uzmanlarınca izahı için konferans ve panel gibi çalışmalar düzenlenmelidir.

Ayrıca islami sivil toplum örgütlerince Avrupa'da yaşayan Müslüman azınlığa dinlerinden ötürü maruz kaldıkları ırkçı tutumlara karşı yapmaları gerekenler anlatılmalıdır. İslamofobik ırkçılığa maruz kalan kişiye hukuki hakları öğretilmeli ve şahsa, ayrımcılığa maruz kalma durumunda, kendini haklıyken haksız duruma düşürecek tutum, söylem ve davranışlardan sakınılması gerektiği de hatırlatılmalıdır (Sayar, 2014: 98). Aynı zamandan sivil toplum örgütleri İslamofobi ile mücadele

²⁵ Aileleri Fransa'ya göç etmiş, Kuzey Afrikalı kişileri tanımlamak için kullanılan terim.

²⁶ Alex Haley tarafından 1979 tarihinde yazılmış ve Güney Afrika'daki Irkçılık'ı çarpıcı bir kurguyla anlatan roman.

açısından daha fazla sorumluluk almalıdır. Kast ettiğimiz bir sorumluluk örneğini Fransa'da Fransız Müslüman sivil toplum örgütü "Ahmadiyya" sergilemiştir. İslamofobi ile mücadele için Müslüman aileleri, farklı dinlerden kişileri evlerine akşam yemeğine davet etmeye çağıran bir kampanya başlatmıştır. Kampanya doğrultusunda internet sitesinden bir açıklama yapan Ahmadiyya, ülkede giderek artan Müslüman karşıtlığına atıfta bulunarak ön yargı ve bilgisizliğin İslamofobi konusunda önemli rol oynadığına dikkat çekmiştir. Kampanyanın 26 Nisan 2015 tarihine kadar ve ilk etapta Paris bölgesi için geçerli olacağı ifade edilen açıklamada, Kanada'da daha önce yapılan bu uygulamanın oldukça başarı sağladığına işaret edilmiştir (<http://www.on5yirmi5.com/haber/inanc/islam/171446/fransada-islamofobi-ile-iliginc-mucadele.html>) (30 Kasım 2015). Ayrıca Müslüman ülkeler arasında dayanışma ve birlikte çalışma fikri yaygınlaştırılmalı ve uygulamaya konulmalıdır (Akgönenç, 2010: 37). Bu kapsamda D-8 Hareketi²⁷ bunu gerçekleştirebilecek bir uluslararası politik oluşumdur. Bu ve benzeri siyasi ortamların çözüm için daha etkin kullanılması gerekmektedir.

İslamofobi ile mücadelenin etkin(siz)liği açısından, kamuoyunun müslüman göçmen ve yerleşiklere dair sosyal algılamalarının kırılması gerekmektedir. Bu bireylerin Avrupa halkıyla entegrasyonunun sağlanması adına gerekli çalışmaların rasyonel ve samimi bir biçimde ele alınmasının tesisi önem arz etmektedir. Avrupa'nın sosyo-ekonomik ya da siyasi sorunlarının yabancılara yüklenerek ötekileştirilmesinin önüne geçilmelidir. Ayrıca Avrupa ülkelerinin gerek iç hukuklarında ve gerekse de AB, AGİT, Avrupa Konseyi gibi örgütler bünyesindeki yasal düzenlemelerde kalan boşlukların doldurulması ve gerekli cezai önlemlerin alınarak uygulanmasının takip edilmesi mücadelenin etkinliği noktasında önemli bir adım olacaktır. Aynı zamanda "Dinler Arası Diyalog" sürecinin hız kazanarak farklı dinlere mensup kişilerin birbirlerini daha iyi anlamalarının önü açılmalıdır. Son olarak siyasi iradenin popülist politikalardan uzaklaşıp meseleyi rant malzemesi haline getirmeden ve gündelik oy kaygılarına kurban etmeden çözüme ulaştırma adına irade beyan etmesinin önemi yadsınamaz boyuttadır.

²⁷Türkiye, İran, Pakistan, Bangladeş, Malezya, Endonezya, Mısır ve Nijerya'dan oluşan ve gelişmekte olan sekiz ülke (İngilizcesi Developing Eight) anlamına gelen uluslararası kuruluş.

SONUÇ

*“Kill all Muslims!”*²⁸

13 Kasım 2015'te Paris'te gerçekleşen terör saldırılarının ardından tüm Avrupa'da yüksek sesle atılan bu slogan, İslamofobi'nin günümüzde ulaştığı boyutları göstermesi adına oldukça manidardır. İslamofobi'nin tabiri caizse “Avrupa'nın ince hastalığı” olduğu teşhisini koymanın yadsınamaz bir gerçek olduğundan hareketle bu hastalığa yazılacak reçetenin ne olduğuna dair naçizane öneriler tezin çeşitli bölümlerinde paylaşılmıştır. Hastalığın köklü bir geçmişinin olduğu ve sürekli desteklenen iltihaplarla tazelendiğini göz önünde bulundurarak hassas bir evrede olduğunu ve aleyhine olacak gelişmelerin terazinin dengesini iyice bozacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Avrupa'da ardı arkası kesilmeden patlayan bombalar, artan küresel şiddet eğilimini körüklemekte, İslam adına işlendiği söylenen terör eylemlerinin faturası ise tüm Müslümanlara kesilmektedir. İslamı şiddet dini, Müslümanları da terörist olarak yansıtan bu algı operasyonuna çanak tutan özellikle aşırı sağ partiler bu durumdan kendilerine rant sağlamaktadır. Hem ülkeler bazında yapılan seçimlerde hem de son Avrupa Parlamentosu seçimlerinde aşırı sağ partilerin yükselen eğilimi bu durumun açık göstergesidir. Aşırı sağ hareketlerin ve siyasi partilerinin güçlenmesi, AB projesinin üzerine kurulu olduğu demokrasi, insan hakları, çoğulculuk ilke ve değerleri için de önemli bir tehdittir. Çok kültürlü biçimde bir arada yaşamının mümkün olduğuna dikkat çekerek Avrupa'da entegrasyonun temelini inşa eden Avrupalı liderler gün geçtikçe çok kültürlülüğün bir hayal olduğuna yönelik açıklamalarla gündeme gelmektedirler.

²⁸ “Tüm Müslümanları öldürün!”
(<http://www.independent.co.uk/voices/paris-attack-as-a-muslim-im-disgusted-how-isis-can-carry-out-this-violence-and-claim-to-represent-my-a6734641.html>) (30 Kasım 2015)

1960'lı yıllarda Avrupa'nın işçi açığını karşılamak için gelen ve çoğunlukla Müslümanlardan oluşan işçilerin, Avrupa'da başlayan ekonomik krizle birlikte bir yük olarak algılanmaya başlanması ve Avrupa kültürüne entegre olamamaları iddiasıyla geçmişte sosyo-ekonomik verilerin oldukça güçlenmesine katkı sağlayan bu göçmenlerin fazlalık olarak görülüp istenmemelerine; Ortadoğu'da artan şiddet olaylarından kaçarak Avrupa'ya ulaşan sığınmacıların durumunun eklenmesi Avrupa'da bir göçmen krizinin başlamasına neden olmuştur. Hatta kriz Avrupa Birliği ülkelerinde sınırları ortadan kaldıran Schengen Antlaşması'nın da fiilen ortadan kaldırılmasına yol açmıştır. Zira Macaristan ve Avusturya gibi ülkeler sınırlarına dikenli teller çekerek göçmenlerin ülkelere girmelerine acımasızca engel olmaktadır. Bu tarz tutumların yerine ortak bir fikir birliğine varılarak göçmenlerin paylaşılması suretiyle ülkelere aldıkları ucuz işgücünü kalifiye işçi statüsüne dönüştürmek ve uygun pozisyonda istihdam etmek, nüfus projeksiyonlarında genç nüfusunun halen düşmekte olduğu gözlemlenen Avrupa ülkesi için daha olumlu bir politika olacaktır.

AB'nin resmi ilkesi olan "çokluk içinde birlik" teması tekrar hayata geçirilmeli ve AB'nin farklı kültür, dil ve gelenekler üzerine inşa edildiğini ve bu kültürel çeşitliliğin, AB'nin birliğini sağladığı kabulü üzerinden hareket edilmelidir. Bu itibarla AB'nin çok kültürlü yapısına katkıda bulunan göçmenlerin ve etnik-dinsel azınlıkların yaşadıkları devlete ve birliğe entegrasyonunun sağlıklı bir şekilde sağlanabilmesi için Avrupa toplumu tarafından gerekli çalışmalar yapılmalıdır. AB'nin göçe kapalı bir kale olduğu algısı kırılmalı, azınlıkların korunması konusu sadece bir Kopenhag Kriteri olarak kalmamalı, üye ülkelerde yaşayan azınlıkların durumu AB kurumları tarafından düzenli olarak incelenip değerlendirilmelidir. Bu noktada en önemli hedef kitleyi gençler oluşturmaktır. Avrupalı gençlerin göçmenlere ve ülkelerinde bulunan etnik-dinsel azınlıklara karşı olan önyargıları kırılmalıdır. Değişik sosyal gruplara mensup bu gençlerin aynı sosyal ortamlarda bulunmalarını ve ötekileştirmek yerine empati kurmalarını sağlayacak projelerin hayata geçirilmesi, çok kültürlülüğü temel alan AB için büyük önem teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra, Avrupalı gençlerin kendilerini ulusal kimliklerinden ziyade Avrupalı olarak nitelendirmeye başlaması Birlik içinde dayanışma kültürünün gelişmesi açısından oldukça önemlidir. Birlik içinde dayanışma kültürü ve çok

kültürlülük sağlandığı takdirde AB, yaşanan krizlere karşı daha dayanıklı olacak ve Avrupa toplumu radikal arayışlar içerisine girme gereği duymayacaktır (Güler, 2014: 4).

İslamofobik söylem ve eylemlerin günden güne arttığı kıta Avrupa'sında Pegida gibi İslamofobi'yi perçinleyen hareketlerin önüne geçilmelidir. "Farklılıkların zenginlik" olduğu sloganından yola çıkılarak bütünleşme ve küreselleşme olguları paralelinde siyasi ve sosyo-kültürel dönüşümler yaşayan Avrupa, çok kültürlülük temelli entegrasyon projeleri üretmeli ve Müslümanların Avrupa'ya entegre edilerek huzur ve güven ortamı içinde yaşamalarının güvence altına alınmasını temin etmelidir.

İrkçılık'ın biyolojik ve fizyolojik niteliklerinin yerini sosyo-kültürel ve teolojik temaların almasıyla vücuda gelen İslamofobi'nin, Avrupa coğrafyasında yarattığı tehlikenin boyutlarını raporlarına yansıtan uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşları, acilen önlem alınmazsa bu eğilimin artışının vahim sonuçlar doğuracağını bildirmektedir. Avrupalı Müslümanların, ortalamanın altında barınma koşullarına sahip bölgelerde ve nüfuslarına orantısız bir yoğunlukta oturmaları; genellikle düşük vasıflı işlerde istihdam edilerek düşük ücretler almaları; yaşadıkları toplum tarafından sürekli bir ayrıştırma ve ötekileştirmeye maruz kalmaları gibi çoğaltılabilecek birçok sebep, onlara dışlanmışlık hissi ve aşağılık kompleksi aşılıyarak buldukları toplumdan uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Hatta bu dışlanmışlık duygusu, karşıt bir düşmanlığa dönüşerek bazı Avrupalı Müslümanların IŞİD (DAEŞ), El-Kaide, Hizbullah gibi terör örgütlerine katılmalarına da zemin hazırlamaktadır.

İslamofobi'nin artan eğilimine karşı İslam ülkelerinin de bizatihi önlemler alması gerekmektedir. İslam dini adına eylemlerde bulunduğunu iddia etmek suretiyle İslama ve Müslümanlara büyük zarar vererek ön yargı oluşmasına neden olan terör örgütlerinin, İslam ülkelerinde taban kazanmalarının önlenmesi önem arz etmektedir. Bu noktada Müslüman ülkelere çok önemli bir sorumluluk düşmektedir. Zira İslamofobi'nin temellenerek artan bir eğilim göstermesinde terör örgütlerinin rolü büyüktür. Aynı zamanda İslam ülkerinin İslamofobi'nin Batı Dünyası tarafından doğru tanınması ve bu soruna çözüm bulunması anlamında daha çok sorumluluk

üstlenmesi gerekmektedir. Bu noktada Türkiye'nin kritik bir görev üstlenmesi yerinde olacaktır. Öyle ki; Türkiye'nin uzun yıllardır süren Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin tamamlanması, İslamofobi ile mücadele anlamında somut adımların atılması adına önemli bir adımı temsil edebilir. Zira Türkiye'nin çoğunluğu Müslümanlardan oluşan bir ülke olarak Batı'nın ortak değerlerine uyum sağlama yönündeki çabası İslam'ın Avrupa'da daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

İslamofobi'nin yükselişine çözüm bulunması adına, üzerine düşen sorumluluğu her paydaşın alması gerektiği aşikardır. Konunun gündelik siyasi rant malzemesi haline getirilmeden hükümetler tarafından esaslı biçimde ele alınması gerekmektedir. Zira konu popülist rant argümanı olarak kullanılmayacak kadar elzemdir. Gerek iç politikada gerekse de dış siyasette ve uluslararası ilişkilerde örgütler nezdinde yasal mevzuat oluşturulmalı ve İslamofobik eylemleri teşvik ve organize edenler cezalandırılmalıdır. Yasal zeminin oluşturulması suretiyle atılacak adımların consensus sağlanarak tüm Avrupa çapında uygulanması hukuki olarak caydırıcılığın hayata geçirilmesi noktasında önem arz etmektedir. Ayrıca İslamofobi'nin önlenmesi adına gerek Avrupa'da yaşayan Müslüman halkın gerekse de Avrupalı vatandaşların yazılı ve görsel basın yoluyla bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilmelidir. İslamofobi'nin doğru anlatılması ve önlenmesi adına bilimsel çalışmalara hız verilmeli; tez, makale, dergi ve köşe yazılarının sayısı artırılarak kamuoyunu doğru yönlendirecek belgesel ve filmler çekilmelidir. Benzer şekilde üniversitelerde konuyla ilgili kürsüler kurulmalı, konferans ve seminerler düzenlenmelidir.

Çalışmada tüm yönleriyle incelenmeye çalışılan İslamofobi, Avrupa'da Irkçılık'ın değişen yüzüdür. Etnik temelli Irkçılık'ın din olgusuyla perçinlenerek kimlik temelli bir hal almasıdır. Avrupa'da yükselen bir eğilim gösteren İslamofobi fenomenine kısa vadede çözüm bulunamazsa uzun yıllar boyunca Avrupa'nın ve tüm dünyanın korkulu rüyası olarak kalmaya devam edecektir. Bu süreçten doğrudan etkilenen Müslümanların çözüm odaklı politikalar üretilmesine olan katkısı ise, en az Avrupalı devletlerin ortak bir zeminde buluşup birlikte çözüm üretmeye gayret etmesi kadar önemlidir. Zira bu sorun bir coğrafyanın, bir halkın, etnik ya da dini kimlikli bir toplumun değil insanlığın ortak bir sorunudur.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (2008) *Tanrı Devletinden Kral-Devlete*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Akça, G. (2010) "Post Modernite ve Ulus-Devlet", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 233-257.
- Akdemir, E. (2013) *Avrupa Birliği'nde Kimlik, Kültür Tartışmaları ve Türkiye*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Akgönenç, O. (2010) "İslamofobi: Kollektif Bir Korkunun Anatomisi", *Sivas Kemal İbn-i Hümam Vakfı Sempozyumu Tebliğleri*, 31-38.
- Akgül, M. S. (2013) "Türkiye'nin İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ile İlişkileri ve Ticari Potansiyeli: Çekim Modeli Yaklaşımı", *Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, Ankara: TC. Merkez Bankası İletişim ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü.
- Akıllıoğlu, T. (1989) "Bulgaristan'ın Türk Azınlığa Karşı Giriştiği Uygulamaların Uluslararası İnsan Hakları Bakımından İncelenmesi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 44 (3), 139-153.
- Aktaş, M. (2014) "Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi", *Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM) Dergisi*, 13 (1), 31-54.
- Aliboni, R. (2006) "The European Union (EU), Islamophobia and Immigration" *Conflict in Focus*, Vol: 11, 2.
- Alkan, N. M. (2015) "Avrupa'da Yükselen Irkçılık: Pegida Örneği", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 8 (16), 275-289.
- Allen, C. (2006) *Islamophobia*, Centre for European Policy Studies, Birmingham University Press.
- Allen, C. (2010) "The First Decide of Islamophobia", *American Journal of Islamic Social Sciences*, Vol: 21, 3-29.
- Alp, İ. (1995) "Batı Trakya Türklerinin Hakları ve Yunan Yönetiminin Uyguladığı Baskılar", *Temel İnsan Hakları, Uluslararası Antlaşmalar ve Batı Trakya'daki Uygulamalar Paneli*, Atatürk Araştırma Merkezi Tebliğleri.

- AlSayyad, N. ve Castells, M. (2004) *Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam*, Çev.: Z. Savan, İstanbul: Everest Yayınları.
- Altınbaş, D. (2007) “Avrupa’da İslam Etkisi: Fransa Örneği”, Doktora Tezi, *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Ana Britannica (1992) *Genel Kültür Ansiklopedisi*, Ana Yayıncılık, 3. Cilt, 46-47.
- Anderson, B. (2009) *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, Çev.: İ. Savaşır, İstanbul: Metis Yayınevi.
- Armaoğlu, Fahir. (2007) *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Cilt 1-2: 1914 – 1995, İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Arı Hareketi Yayınları (2012) *Avrupa Birliği Ülkelerinde İslamofobi ve Irkçılık*, 9-23.
- Aşar, S. (2009) “İrk ve Irkçılık Üzerine Tartışmalar ve Yeni Irkçılık”, Yüksek Lisans Tezi, *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Ataman, M. ve Gökşen, A. (2014) “Sembolizm ve Aktivizm Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı”, Seta Yayınları, No: 76, 1-32.
- Ataöv, T. (1982) “Siyonizm ve Irkçılık”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları*, No: 511, 1-285.
- Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA) (2009) *EU Survey of Minorities and Immigrants Sheds New Light on Extent of Racism in EU*, FRA Press, 1-4.
- Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi (EUMC) (2006) *Avrupa Birliği’nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi*, EUMC Yayınları, 1-5.
- Avrupa Konseyi Seçkin Kişiler Grubu Tarafından Hazırlanan Rapor (2011) *Birlikte Yaşama: 21. Yüzyıl Avrupası’nda Çeşitliliklerle Özgürlüklerin Bir Araya Getirilmesi*, Strasbourg, Fransa, 1-82.
- Aydın, M. Z. ve Yardım, M. (2007) “Belçika’da İslamofobi ve Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 7-32.
- Balibar, E. ve Wallerstein, I. (2000) *İrk, Ulus Sınıf: Belirsiz Kimlikler*, Çev.: N. Ökten, İstanbul: Metis Yayınları.
- Banton, M. (1987) *Racial Theories*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Barın, H. (2014) "İslamofobi: Bir Irkçılık Çeşidi ve Nefret Suçu", Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Baycroft, T. (1998) *Nationalism in Europe: 1789-1945*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Baysan, G.T. (2002) "Dreyfus Davası: Gerçek ve Adalet Savaşçısı Zola", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 181-195.
- Bernasconi, R. (2007) *Irki Kavramını Kim İcat Etti? Felsefi Düşüncede Irk ve Irkçılık*, Çev.: Z. Direk, İstanbul: Metis Yayınları.
- Birleşmiş Milletler (BM) (1969) "Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun", *T.C. Resmi Gazete*, 4750.
- Boer, P.D. (2007) "Homer in Modern Europe", *European Review*, 15 (2), 171-185.
- Burke, J. (2004) *El Kaide: Terörün Gölgesi*, Çev.: E. Kılıç, İstanbul: Everest Yayınları.
- Calhoun, C. (2009) *Milliyetçilik*, Çev.: B. Sütçüoğlu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Canatan, K. (1995) *Avrupa'da Müslüman Azınlıklar*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Canatan, K. (2012) "İslamofobi'nin Tarihsel ve Güncel Görünümleri", *Diyanet Aylık Dergisi*, 10 (262), 8-12.
- Canatan, K. ve Hıdır Ö. (2007) *İslamofobi ve Antiislamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım*, Ankara: Eskiye Yayınları.
- Corlett, J. A. (2003) *Race, Racism & Reparations*, New York: Cornell University Press.
- Çalış, Ş. H. (2008) *Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri: Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çancı, H. (2010) "Kuramsal Yaklaşımlar Çerçevesinde Milliyetçiliğin Niteliksel Sabitlerine Genel Bir Bakış", *Review of Social, Economic & Business Studies*, 9 (10), 233-246.
- Coşkun, E. (2001) *Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul: Cem Yayınevi.

- Çötök Akıncı, N. (2013) “Avrupa Ekseninde Yabancı Korkusu ve İslamofobi Algısının Değerlendirilmesi”, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish, Turkish Studies*, 8 (6), 1-13.
- Dartan M. (Ed.), (2010) *Deutsch-Türkische Verhältnisse im Europäischen Kontext*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- De Fontette, F. (1991) *İrkçilik*, Çev.: H. Karyol, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Dinç C. (2011) “Avrupa Kimliği, Çatışan Perspektifler, Güncel Değerlendirmeler ve Endişeler”, *Akademik Bakış Dergisi*, 5 (9), 31-58.
- Doomernik, J. (2001) “Immigration, Multiculturalism and the Nation State in Western Europe”, South Africa: Durban, Racism and Public Policy Conference Paper, 1-16.
- Duman, Z. M. (2009) “Küreselleşme, Kimlik ve Çokkültürlülük, Küreselleşme Sürecinde Eğitim Sorunlarının Felsefi Boyutu”, *Eğitim Bir-Sen: Uluslararası Eğitim Felsefesi Kongresi*, 587-600.
- Dünya Bülteni Araştırma Masası (DÜBAM) (2015) *İslamofobi ve Avrupa’da İslam Algısı*, Mod. Aynur Erdoğan, İstanbul: Dübam Yayınları.
- Ecevit, A.Y. ve Ünal, Ö. Vd. (2014) *Avrupa Parlamentosu Seçimleri ve Aşırı Sağ Partilerin Yükselişi*, Betam Araştırma Notu, 14 (167), 1-9.
- Elmas, F. (2008) “Avrupa Birliği’nde İrkçilik ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele”, Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Elmas Yılmaz, F. ve Kutlay, M. (2011) *Avrupa’yı Bekleyen Tehlike: Aşırı Sağın Yükselişi*, USAK Analiz No: 11.
- Er, T. ve Ataman, K. (2008) “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 747-770.
- Erbaş, A. (1998) “Kristal Gece’den Solingen Gecesi’ne: XXI. Yüzyıla Doğru Alman İrkçiliği”, *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Erdin, M. (2014) “11 Eylül Saldırıları ve İslamofobi: ABD ve Avrupa’da Görülen İslam Karşıtı Eylem ve Hareketlerin Nedenleri ve Sonuçları”, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Ergül, E. (2015) “İslamofobi Olgusu Bağlamında Terörle Mücadele Dili ve Politikaları”, *Türkiye Adalet Akademisi*, 6 (22), 299-335.

- Esposito, J. L. ve Yılmaz, İ. (2012) *Islam and Peacebuilding*, New York: Blue Dome Press.
- Eurobarometer (1997) *Racism and Xenophobia in Europe*, Opinion Poll, Vol: 47, 1-8.
- Fekete, L. (2004) "Anti-Muslim Racism and the European Security State", *Institute of Race Relations*, Vol: 46 (1), 3-29.
- Feldman M. ve Littler, M. (2014) "Tell MAMA Reporting 2013/14 Anti-Muslim Overview, Analysis and Cumulative Extremism", *Centre for Fascist, Anti Fascist and Post-Fascist Studies*, Teesside University, England.
- Fenton, S. (2001) *Etnisite, Irkçılık, Sınıf ve Kültür*, Çev.: N. Şad, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Frederickson, G. M. (2002) *Racism: A Short History*, New Jersey: Princeton University Press.
- Geddes, A. (2003) *The Politics Of Migrations and Immigration in Europe*, London: SAGE Publications.
- Gemalmaz, M. S. (2010) "Her Biçimiyle Irksal Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi", *Ulusalüstü insan Hakları Hukuku Belgeleri, 2. Cilt, Uluslararası Sistemler*, İstanbul, 345-367.
- Gezen, A. (2010) "Alman Siyasi Tarihi'nde 'Kronik' Irkçılık: Geçmişten Günümüze Öteki Oluşumları ve Siyasal Yansımalar", Yüksek Lisans Tezi, *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Gökcan, Ö. (2010) "Avrupa'da Müslüman Azınlığa Yönelik Devlet Politikaları ve Bu Politikaları Etkileyen Faktörler: Fransa Örneği", Yüksek Lisans Tezi, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Gökçe, O. ve Gökçe G. (2011) *Avrupa Medyası ve Kamuoyunda İslam, Türk ve Türkiye İmajı*, Ankara: Birleşik Yayınları.
- Gökmen, H. (2010) "Avrupa'da Müslümanlar ve İslamofobi: Hollanda Örneği", Yüksek Lisans Tezi, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Güler, S. (2014) "Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi: Yunanistan'da Altın Şafak Partisi Örneği", *Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları*, Ankara, 1-9.

- Haley, A. (1979) *Kökler*, Çev.: A. Seden ve N. Himmetoğlu, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Hersh, J. ve Schmidt, J. D. (Ed.), (2000) *Civilizational Conflicts: Globalization and Social Change*, London and New York: Routledge Press.
- Heywood, A. (2013) *Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş*, Çev.: B. Kalkan vd., Ankara: Adres Yayınları.
- Hitler, A. (1966) *Kavgam*, Çev.: A. Nejad, İstanbul: Kağan Kitabevi.
- Hobsbawm, E. (2010) *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik*, Çev.: O. Akınhay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Huntington, S. P. (2002) *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Irkcılık ve İslamofobi İzleme Merkezi (ORIW) (2013) “Fransızca Konuşulan Avrupalı Ülkelerde İslamofobi ve Irkcılık Üzerine Hazırlanan Rapor”, Strasbourg, Fransa.
- Karadağ, Y. (2014) Çingenerin Adı Yok, *Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM) Dergisi*, 6 (67), 1-20.
- Karışahan, M. (2010) *Irkcılık Cehennemi: Güney Afrika'da Apartheid Uygulaması*, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Karlık, R. (2003) *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Kedikli, U. (2006) “Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu”, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 2 (7), 54-79.
- Kedikli, U. (2013) *Uluslararası Terörizm ve Devlet Sorumluluğu*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Keser, U. (2011) “21 Aralık 1963 Kanlı Noel, Kumsal Faciası ve Bugüne Yansımaları”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi (ÇTTAD)*, 11 (23), 93-121.
- Kitchen, M. (2006) *A History of Modern Germany 1800-2000*, India: Blackwell Publishing.

- Kohn, H. (1944) *Milliyetçilik Fikri, Milletler ve Milliyetçilik*, [Aktaran: Mümtaz'er Türköne, 2012, İstanbul: Etkileşim Yayınları.]
- Köse, A. (2009) *Avrupa ve İslam*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Krondorfer, B. (2015) "Anti-Semitism and Islamophobia: Twins or Category Mistake", *CrossCurrents, Association for Religion and Intellectual Life*, 292-296.
- Kymlicka, W. (2011) "Çok kültürlülük: Başarı, Başarısızlık ve Gelecek", Çev.: F. Öztürk, *Göç Politikaları Enstitüsü, Queen's Üniversitesi, Kanada*.
- Lee, J. S. (1982) *Avrupa Tarihinden Kesitler II: 1789-1980*, Çev.: S. Aktur, Ankara: Dost Kitapevi.
- Levi-Strauss, C. (1994) *İrk, Tarih ve Kültür*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Malik, K. (1996) *The Meaning of Race*, New York: Palgrave Bloomsbury Press.
- Marsden, G. M. (2006) *Fundamentalism and American Culture*, New York: Oxford University Press.
- Mayall, J.ve Jackson-Preece, J. (2011) *Nationalism and Internatioanl Relations*, London: London University, International Programs.
- Mazower, M. (2008) *Karanlık Kıta: Avrupa'nın 20. Yüzyılı*, Çev.: M. Moralı, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Memmi, A. (1996) *Sömürgeci ve Sömürgeleştirilen İnsan*, Çev.: S. Ak, Ankara: Emel Matbaası.
- Miles, R. ve Brown, M. (2003) *İrkçilik*, London and New York: Routledge Press.
- Noi Ünver, A. (2007) *Avrupa'da Yükselen Milliyetçilik*: İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Nuhoğlu Soysal, Y. (2012) "Citizenship, Immigrations and The European Social Project: Rigths and Obligations of Individuality", *The British Journal of Sociology*, Vol: 63 (1), 1-21.
- Öner, S. (2014) "Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni Ötekiler ve Türkiye'nin AB Üyeliği", *Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM)Dergisi*, 13 (1), 163-184.

- Özel, A. (2007) *İslam ve Terör: Fıkhi Bir Yaklaşım*, İstanbul: Küre Yayınları.
- Özkırımlı, U. (2009) *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış*, İstanbul: Doğubatı Yayınları.
- Özsöz, M. (2014) “Avrupa Parlamentosu Seçimlerinin İlkleri, Enleri, Aşırıları, Kazananları ve Kaybedenleri”, *İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu* 84, 1-15.
- Pavlovaite, I. (2003) “Being European by Joining Europe: Accession and Identity Politics in Lithuania”, *Cambridge Review of International Affairs*, Vol: 16 (2), 239-255.
- Pogrud B. ve Nyatumba K. M. (1996) *Nelson Mandela: Apartheide Karşı Savaşığı İçin Yirmi Yedi Yıl Boyunca Hapsedilen Güney Afrikalı Lider*, Çev.: L. Onat, Ankara: İlk Kaynak Yayınları.
- Rattansi, A. ve Westwood, S. (1997) *Batı Cephesinde Irkçılık, Modernite ve Kimlik*, Çev.: S. Akyüz, İstanbul: Sarmal Yayıncılık.
- Reisigl M. ve Wodak R. (2001) *Discourse and Discrimination Rhetorics of Racism and Antisemitism*, London and New York: Routledge Press.
- Reynolds, H. (2014) “Dispossession: Black Australians and White Invaders”, *Australian Historical Studies*, Vol: 45.
- Roskin, G. M. (2009) *Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür*, Çev.: B. Seçilmişoğlu, Ankara: Liberte Yayıncılık.
- Runnymede Trust (1997) “Islamaphobia: A Challenge For Us All”, London.
- Rupnik, J. (1990) “The Reawakening of European Nationalism” in *Social Sciences*, Vol: 63 (1), [Aktaran: Noi, 2007, İstanbul IQ Kültür Sanat Yayıncılık]
- Said, E. W. (2003) *Şarkiyatçılık: Batının Şark Anlayışları*, İstanbul, Metis Yayınları.
- Salihoğlu, H. (1993) *Alman Kültür Tarihi*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Sander, O. (1999) *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Savage, T. M. (2004) “Europe and Islam: Crescent Waxing, Cultures Clashing”, *The Washington Quarterly*, Vol: 27 (3), 26.

- Sayar, M. K. (2014) "Avrupa Birliği Ülkelerinde İslamofobi", Yüksek Lisans Tezi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Schulz, K. (2006) *Alman Kültür Tarihi*, Çev.: Y. Erkoç, Ankara: Orient Yayınevi.
- Smith, A. D. (1994) *Milli Kimlik*, Çev.: B. S. Şener, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Somersan, S. (2011) "İrkların Olmadığı Bir Dünyada İrkçılık", *İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi*, 1-13.
- Songülen İnanç, Z. ve Çetin, S. (2011) *Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık*, Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Yayınları, 1-36.
- Statistical Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries (SESRIC) (2014) "Economic Cooperation and Development", Organisation of Islamic Cooperation Press, Vol: 7(1), 1- 118.
- Sumbas, A. (2009) "Batı Avrupa'da Yükselen Yeni-İrkçılık Üzerine Bir Deneme", *Alternatif Politika Dergisi*, 1 (2), 260-281.
- Şahin, K. (2007) "Bir İdeoloji Olarak Milliyetçilik", *Akademik Bakış Dergisi*, 528 (2), 1-9.
- Şahin, K. (2009) *Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus Devlet*, İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.
- Şen, S. (2004) "Avrupa Birliği'nde Kimlik Sorunu," Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Şenel, A. (1984) *İrk ve İrkçılık Düşüncesi*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Taş, M. (1999) *Avrupa'da İrkçılık: Göçmenler ve Aşırı Sağ Partiler*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Tekeli İ., İlkin S. (1993) *Türkiye ve Avrupa Topluluğu: Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı*, Ankara: Ümit Yayınları.
- Tezcan E. (2002) *Avrupa Birliği Hukuku'nda Birey*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Toynbee, A. (1978) *Tarih Bilinci*, İstanbul: Bateş Yayınları.
- Türkan, H. (Ed.) (2015) "Avrupa'da Yükselen Ayrımcılık, Nefret, İslamofobi ve İrkçılık", İstanbul: SETA Yayınları, 1-160.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) (2012) “Avrupa’da Türkiye Kökenlilere Yönelik Irkçı ve Yabancı Düşmanlığı Motifli Eylemler 2012 Yılı Ara İzleme Raporu”, *İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı*, Ankara.
- Uluslararası Af Örgütü (2013) “Dünyada İnsan Haklarının Durumu”, Uluslararası Af Örgütü (UAF) Raporu, UAF Yayınları, 1-56.
- Uluslararası Terörizm ve Sınır Aşan Suçlar Araştırma Merkezi (2012) “Norveç’te Terör ve Breivik’in Manifestosu, UTGAM Yayınları, 1-9.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) (1981) “Racism, Science and Pseudo-Science”, Paris: UNESCO Press, 1-50.
- Uzun, N. (2012) *Avrupa’da İslamofobi: İngiltere Örneği*, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Vorländer, H. (2015) Wer geht warum zu PEGIDA-Demonstrationen? Präsentation der ersten empirischen Umfrage unter PEGIDA-Teilnehmern, Technische Universität Dresden Publikationen, 1-16.
- Vorster, J.M. (2002) “Racism, Xenophobia and Human Rights”, *The Ecumenical Review*, Vol: 54 (3), 296-312.
- Vural, H.S. (2005) *Avrupa’da Radikal Sağın Yükselişi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- West, C. (Ed.), (2002) *A Genealogy of Modern Racism, Race Critical Theories: Text and Context*, England, Blackwell Publishing.
- Yanarışık, O. (2013) “Yükselen Irkçılık ve İslamofobi Gölgesinde Yaşayan Avrupa Türkleri: Almanya Örneği”, *Yeni Türkiye Dergisi*, No: 54, 2911-2917.
- Yeniçeri, Ö. (2011) “Obama, Haçlı Seferleri ve İslam”, *Amerika Araştırma Merkezi*, 21.yy Türkiye Enstitüsü Yayınları.

İnternet Kaynakları

Akyüz, B. : “İşte Avrupa’da yaşayan Müslümanların sayısı”:
<http://www.timeturk.com/tr/2012/08/24/iste-avrupada-yasayanlarin-musulmanlarin-sayisi.html> (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2015).

“Almanya: İşgücü istedik ama insanlar geldi”:
<http://www.diplomatikgozlem.com/TR,927/almanya-iscucu-istedik-ama-insanlar-geldi.html> (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2015).

“Avrupa Birliği karşıtlarından seçim zaferi”:
[http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/05/140525_avrupa-parlamentosu-secim.shtml](http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/05/140525_avrupa_parlamentosu-secim.shtml) (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2015).

“Avrupa’da ırkçılık ve islamofobi arttı” <http://www.hurriyet.com.tr/avrupada-irkcilik-ve-islamofobi-artti-29507081> (Erişim Tarihi: 23 Kasım 2015).

“Avrupa’da ırkçılar camileri hedef alıyor”:
<http://www.ntv.com.tr/dunya/avrupada-irkcilar-camileri-hedef-aliyor,MPkBm3a3TkuJwoeTjuDg1A> (Erişim Tarihi: 23 Kasım 2015).

Bayraktar, C.: “Ümmeti-i Muhammed, Minare mi istemiştiniz?”:
<http://www.derindusunce.org/2009/12/03/ummeti-i-muhammedminare-mi-istemistiniz/> (Erişim Tarihi: 30 Kasım 2015).

“Berlusconi: Batı, İslam dünyasından üstündür”:
<http://arsiv.ntv.com.tr/news/109144.asp> (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2015).

Bilgiç, T.: “Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Sayın Tanju Bilgiç’in Basın Bilgilendirme Toplantısı”:
http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakanligi-sozcusu-sayin-tanju-bilgic_in-basin-bilgilendirme-toplantisi_-30-aralik-2014_-ankara.tr.mfa (Erişim Tarihi: 23 Kasım 2015).

“British National Party (BNP) campaign uses bus bomb photo”:
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4674675.stm (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2015).

“Charlie Hebdo'dan ‘toplum eleştirisi’ mi ‘ırkçılık’ mı?”:
http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160113_charlie_hebdo_aylan_urdi (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2016).

Czina, V. : “The Rise of Extremism Among the Youth of Europe: The Case of Hungary’s Jobbik Party”:
<http://www.democraticunion.eu/2013/11/popularity-extremism-among-youth-europe-case-hungarys-jobbik-party/> (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2015).

Demir, M. : “Batı’da Yükselen Karşıtlık: İslamofobi”:
<http://akademikperspektif.com/2015/01/28/batida-yukselen-karsitlik-islamofobi/> (Erişim Tarihi: 30 Kasım 2015).

Demiröz, S. : “Paris Saldırıları Nasıl Okunmalı ?”: <http://gusam.org/paris-saldirilari-nasil-okunmalı/> (Erişim Tarihi: 23 Kasım 2015).

“Die Pegida”: <http://www.mdr.de/sachsen/pegida-nopegida100.html> (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2015).

“Fransa'da İslamofobi ile ilginç mücadele”:
<http://www.on5yirmi5.com/haber/inanc/islam/171446/fransada-islamofobi-ile-iliginc-mucadele.html> (Erişim Tarihi: 30 Kasım 2015).

“Funerals” <http://www.sacred-texts.com/aus/awa/awa15.htm> (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2015).

“Google Trends: İslamofobi Kelimesine Zaman İçerisinde Gösterilen İlgi”:
<https://www.google.com/trends/explore#q=islamofobi&cmpt=q&tz=Etc%2GMT-2> (Erişim Tarihi: 30 Ocak 2016).

Haddad, M. ve Piven, B. : “The rise of Europe's far-right voices”:
<http://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2013/02/201322412392751579.html> (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2015).

Hockenos, P.: “Almanya İslamofobiyi yenebilir”:
<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/almanya-islamofobiyi-yenebilir> (Erişim Tarihi: 30 Kasım 2015).

- “İslamofobi ve Müslüman karşıtı ırkçılık beyazperdeye aktarıldı”: http://www.zaman.com.tr/gundem_islamofobi-ve-musulman-karsiti-irkcilik_beyazperdeye-aktarildi_2166625.html (Erişim Tarihi: 23 Kasım 2015).
- “İslam Karşıtı Afiş Yasaklandı”: http://www.haberler.com/islam-karsiti-afis_yasaklandi-haberi/ (Erişim Tarihi: 30 Kasım 2015).
- “Karikatür krizi diriltiliyor”: http://www.radikal.com.tr/yorum/karikatur-krizi_diriltiliyor-972426/ (Erişim Tarihi: 30 Kasım 2015).
- “Mission”: <http://www.enar-eu.org/Mission-142> (Erişim Tarihi: 23 Kasım 2015).
- “My Name is Khan Film Bilgileri”: http://www.hintsinemasi.com/HintFimleri/2/benim_adim_khan/my_name_is_khan (Erişim Tarihi: 23 Kasım 2015).
- “New poll gives SYRIZA clear lead over New Democracy”: http://www.ekathimerini.com/156456/article/ekathimerini/news/new-poll_gives-syriza-clear-lead-over-new-democracy (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2015).
- “PEGIDA - Politik und Gesellschaft auf dem Prüfstand”: http://www.lpb_bw.de/pegida.html (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2015).
- “Remarks by the President Upon Arrival”: <http://georgewbush.whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010916-2.html> (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2015).
- Skrobala, V.J. : “Pegida-Kampfbegriffe: Vokabular wie bei Goebbels”: http://www.spiegel.de/kultur/gesellschaft/pegida-kampfbegriffe-was-verbirgt_sich-hinter-der-rhetorik-a-1011755.html (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2015).
- Spongenberg, H.: “Populism on the rise in the Nordic region”: <https://euobserver.com/news/30797> (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2015).
- “Tarihte Soykırımlar”: <http://www.tarihikesfet.com/2013/06/tarihte-soykrmlar.html> (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2015).

Topçu, E. : “PEGIDA: ‘Son Alman fenomeni’ hakkında bilmeniz gereken her şey 9 Soruda”: <http://www.diken.com.tr/9-soruda-pegida-son-alman-fenomeni-hakkinda-bilmeniz-gereken-sey/> (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2015).

Versi, M. : “Paris attack: As a Muslim I'm disgusted how Isis can carry out this violence and claim to represent my faith”: <http://www.independent.co.uk/voices/paris-attack-as-a-muslim-im-disgusted-how-isis-can-carry-out-this-violence-and-claim-to-represent-my-a6734641.html> (Erişim Tarihi: 30 Kasım 2015).

“Yabancı Düşmanlığı, Ayrımcılık, Irkçılık ve İslamofobi” http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_.tr.mfa (Erişim Tarihi: 23 Kasım 2015).

ÖZET

İslamofobi, etnik temelli Irkçılık'ın, din olgusuyla perçinlenerek kimlik temelli bir hal almasıdır. Oryantalist bakış açısının bir yansıması olan bu eğilimin, günümüzde Avrupa entegrasyon projesinin temellerini sarsan ve etkin bir mücadeleyi gerekli kılan sosyal bir hastalık olduğu aşikardır. Ancak daha vahim olanı, bu olgunun giderek artan bir biçimde sosyo-kültürel hayatta ve siyasi arenada normalleşme ve meşrulaşma sürecine girmesidir. Avrupa ülkelerinde kendini İslamofobi üzerinden tanımlayan aşırı sağın önlenemez yükselişi bu durumun açık bir göstergesidir. 11 Eylül saldırıları, Ortadoğudaki şiddet olayları, küresel terör dalgası, Avrupa'ya göç eden müslümanların Avrupa Birliği'nde yaşanan ekonomik krizin etkisiyle bir yük olarak algılanması ve bu durumun göçmen karşıtlığına sebebiyet vermesi şeklinde sayılabilecek birtakım argümanlar, Avrupa'da İslamofobi algısının giderek artmasına neden olmaktadır.

Bu çalışma, Avrupa'nın kronik sorunu olan Irkçılık'ın, kazandığı yeni tezahüre olan farkındalığı artırmak ve bu kapsamda yapılacak olan çalışmalara ışık tutmak amacını taşımaktadır.

Bu çerçevede, Irk ve Irkçılık kavramları etrafında bir arka plan oluşturularak İslamofobi'nin Avrupa'da doğuşu dönemler halinde mercek altına alınmaktadır. İslamofobi'ye yol açan tüm etkenlerin detaylı şekilde incelenmesi suretiyle küresel terörden, kitlesel göç olgusuna, ekonomik krizlerden sosyal hayattaki örneklemelere kadar birçok materyal analize dahil edilmiştir. Son tahlilde çalışmada, İslamofobi'nin artık Avrupa'nın yadsınamaz bir gerçeği olduğu kabulünden hareketle bu olgunun azaltılması ve yok edilmesi adına verilen mücadelenin etkin(siz)liği tartışılmaktadır.

ARSİV Kayıt Bilgileri :

Tezin Adı : Avrupa’da Irkçılık’ın Değişen Yüzü: İslamofobi
Tezin Yazarı : Mehmet AKÇA
Tezin Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Umut KEDİKLİ
Tezin Konumu : Yüksek Lisans
Tezin Tarihi : 24.02.2016
Tezin Alanı : Uluslararası İlişkiler
Tezin Yeri : Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anahtar Sözcükler : Irk, Irkçılık, İslamofobi, Avrupalı Kimliği, Kitlesele Göç, Küresel Terör, Aşırı Sağ Partiler, Ötekileştirilen İslam

ABSTRACT

Islamophobia is becoming an identity based status of ethnic based racism by being clinched with the religion case. It is obvious that this tendency which is a reflection of orientalist point of view, is a social disease which rocks the roots of European Integration Project and makes efficient struggle essential. However, it is more serious that this case is increasingly entering into the process of normalization and legitimacy in a socio-cultural life and political field. Unstoppable rise of radical right who identified themselves with Islamophobia in European countries, is a clear indicator of this situation. Certain arguments such as; September 11 terrorist attacks, violence in Middle East, global terrorist incidents, Muslims' who have migrated to Europe being perceived as a burden due to the economic crisis in European Union and this situation's causing anti-immigrant attitudes lead the sense of Islamophobia to increase gradually in Europe.

This study aims to increase the awareness of racism, which is a chronic problem of Europe, to its newly adopted manifestation and to clear up following studies in this context.

Within this framework, the birth of Islamophobia in Europe is examined closer in periods by forming a background around the concepts of Race and Racism. A great number of materials from global terror to case of mass migration and from economic crises to samples in social life are included in the analysis by examining all factors causing Islamophobia in detail. In the last analysis, in the study (in)effectiveness of the struggle in order to minimize or do away with this case is discussed considering the accepted fact that Islamophobia is stubborn fact of Europe ever after.

ARCHIEVE Record Information:

Name of the Thesis : Changing Face of Racism in Europe: Islamphobia.

Writer of the Thesis : Mehmet AKÇA

Advisor of the Thesis: Assist. Prof. Umut KEDİKLİ

Status of the Thesis : Master

Date of the Thesis : 24.02.2016

Field of the Thesis : International Relations

Place of the Thesis : Karabük University Institute of Social Sciences

Key Words : Race, Racism, Islamphobia, European Identity, Mass Migration, Global Terror, Far-Right Parties, Marginalized Islam.

ÖZGEÇMİŞ

1990 yılında Karabük'te doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Karabük'te tamamladıktan sonra 2008 yılında Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitimine başladı. 2011 yılında altı ay süreyle Adam Mickiewicz Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi eğitimi aldı. Akademik çalışmalar ve lisan eğitimi için birçok Avrupa ülkesinde bulundu. Selçuk Üniversitesi Farabi Kurum Koordinatörlüğü'nde staj yaptı. AB Proje Yazım Eğitimi, Ar-Ge, Diksiyon Eğitimi ve Genel Girişimcilik sertifika programlarına katıldı. Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Topluluğu Başkan Yardımcılığı görevini yürüttü. Başta dönemin TC Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu olmak üzere, ABD, Almanya, Brezilya, Filistin gibi ülkelerin Türkiye Büyükelçileriyle birlikte, çok sayıda değerli akademisyen ve gazeteciyi uluslararası ilişkiler alanına dair organizasyonunu üstlendiği birçok konferansta ağırladı. USAK, ORSAM, Küresel Sorunlar Platformu gibi düşünce kuruluşlarının farklı tarihlerdeki eğitimlerine katıldı. 2013 yılı Ekim ayında Atatürk Araştırma Merkezi tarafından Eskişehir'de düzenlenen "Kuruluşundan 90.Yılına Türkiye Cumhuriyeti" adlı Uluslararası Sempozyuma "1931 Tarihli Kudüs İslam Kongresi ve Türkiye" adlı bildiriye sunarak katıldı. Çalıştığı konularla ilgili akademik düzeyde, 2023 adlı aylık strateji dergisinde "*Arap Baharı ve Değişen Güç Dengesi Sisteminde İran*" başlıklı yayınlanmış makalesi ile yayınlanmayı bekleyen çeşitli tebliğ ve makaleleri bulunmaktadır. Pluscom İletişim A.Ş. bünyesinde müşteri temsilcisi ve takım lideri olarak çalışmıştır. Kargisan A.Ş. firmasında ise dış ticaret ve planlama koordinatörlüğü görevini yürütmüştür. Ayrıca bir süre Akademik Perspektif isimli online sosyal bilimler dergisinde köşe yazarlığı yapmıştır. Halihazırda Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. İyi derecede İngilizce, başlangıç düzeyinde Almanca bilmektedir. Akademik ilgi alanları arasında Siyasi Tarih, Terörizm, Irkçılık ve İslamofobi gelmektedir. Bunun yanı sıra Edebiyat, Felsefe, Sinema ve Satranç ile ilgilenmektedir.